

॥ श्री स्वामिनारायणो विजयतेतराम् ॥

सागरने डिनारे

पुष्प - १

लेखक अने संपादक
शास्त्री सूर्यप्रकाश आचार्य

-: प्रकाशक :-

श्री स्वामिनारायण मंदिर
श्री स्वामिनारायण रोड, भुज कच्छ ३७० ००१

किंमत રૂ. ૩૦

॥ॐ॥

सन. २००३

(१)

અનુક્રમણિકા

૧	તુલસીનું મહત્વ-	૫
૨	બુરી સોબત કાઢવમાં ભેળવે-	૮
૩	બંને વચ્ચેનું આવરણ-	૧૧
૪	સંતોનો અમૃતોપદેશ-	૧૫
૧	પ્રભુની અને સાધકની સ્થિતિ-	૧૫
૨	સંસારની વાતોમાં તાન-	૧૬
૩	વિષયી જીવોથી સાવધાન-	૧૭
૪	વચને પ્રવૃત્તિ એજ નિવૃત્તિ-	૧૭
૫	પ્રભુની સ્વોપરીતા ત્યાગમાં અને વૈરાગ્યમાં-	૧૮
૬	સત્સંગ વિના વિવેક ન હોય-	૧૯
૭	ભગવાનના સબંધનાં શ્રેષ્ઠતા-	૧૯
૮	જીવનને ઝેરથી બચાવવું-	૨૦
૯	સદા દેશકાળ સરખા ન રહે-	૨૧
૧૦	સુખથી ક્યારેય છક્કી જવું નહીં-	૨૨
૫	ભગવાનની પ્રાર્થના-	૨૩
૧૧	તમારું સૌંદર્ય અનુપમેય-	૨૩
૧૨	પ્રભુ! અમીદૃષ્ટી કરજો-	૨૪
૧૩	લક્ષ્મીજી સદા તમારી સેવામાં-	૨૫
૧૪	મફત લેજો નહીં-	૨૬
૬	લબ લબ કરવાથી જ્ઞાન ન થાય-	૨૭
૭	વ્યક્તિ સુધારો -	૨૯
૮	વૃત્તિઓને દબાવતાં વિફરે કાં મરે-	૩૨
૯	ભગવાન આજે ઘેરે આવે છે-	૩૫
૧૦	બે ચતુર રાજ કુમારીઓ -	૩૮
૧૧	છેતરે તે છેતરાય-	૪૨
૧૨	પગલું છણિયું તકિયો ન થાય -	૪૫
૧૩	તનને આહાર બગાડે અને મનને .-	૪૭
૧૪	શિક્ષક પાસે એક વિદ્યાર્થી -	૫૦
૧૫	રોગચિકિત્સાલય એટલે મંદિર-	૫૩
૧૬	ભીતરનો ખજાનો -	૫૭
૧૭	પથ નિર્માણ -	૫૯
૧૮	મન પોતાની જાતને પણ રવાડે ચઢાવે!-	૬૨

લેખકની કલમે

કદાચ વાયક વર્ગને પહેલી નજરે એમ લાગે કે પુસ્તકનું નામ સાગરને કિનારે આવું કેમ રાખ્યું હશે. આ નામ મને જરા વધારે સારું લાગ્યું એટલે આ નામ રાખ્યું છે. ભગવાનની અને સંતોની કૃપાથી આપણને મહા મહેનતે જે ન મળે તે સહજમાં મળ્યું છે. એ મળ્યું સત્સંગનું ઈશ્વરીય જ્ઞાન અને ભગવાનનું ધ્યાન.

આવું સહજમાં મળ્યું હોવા છતાં જોવાની તમન્ના કે આકાંક્ષા ઘટવાને બદલે વધતી જાય છે. જ્યાં હોઈએ ત્યાંથી જોવાનો જ પ્રયત્ન કરીએ. કદી અંદર ગોતો લગાવીએ નહીં. વર્તનમાં લાવવા કદી પ્રયત્ન ન કરીએ પણ બધેયનું જોયા કરીએ.

જે આનંદનો ખજાનો અંતરમાં ભર્યો છે એ હું માણી શકું બીજાને જોવાનું બંધ કરું અને હું પોતે ભક્તિરૂપી સાગરમાં ડૂબકી લગાવી પ્રભુની ચરણરજનો અધિકારી બની શકું અને ભાગવતોની સેવાનો અધિકારી બની શકું એ હેતુ માટે મેં આ અલ્પ પ્રયત્ન આદર્યો છે.

મારા આ પ્રયાસમાં કાંઈ ઊણપ હોય અથવા ક્યાંક વધારે કહેવાયું હોય તો પ્રભુના પ્યારા સત્સંગના સ્થંભ અને સત્સંગના ગુરુદેવ ભુજ મંદિરના મહંત સદ્ગુરુ પુરાણી સ્વામી શ્રી હરિસ્વરુપદાસજી, વયોવૃધ્ધ સદ્ગુરુ સ્વામી ધર્મકિશોરદાસજી, સદ્ગુરુ સ્વામી માધવપ્રિયદાસજી, મારા ઉપર જેણે સદા અમીદષ્ટિ રાખી છે એવા મારા પરમગુરુદેવ સદ્ગુરુ પુરાણી સ્વામી શ્રી ઘનશ્યામજીવનદાસજી, સદ્ગુરુ સ્વામી પ્રેમપ્રકાશદાસજી, અમારા મંડળના સદ્ગુરુ પુરાણી સ્વામી કેશવપ્રસાદદાસજી, સદ્ગુરુ સ્વામી સનાતન દાસજી, સદ્ગુરુ પુરાણી સ્વામી નિષ્કામચરણદાસજી, અ.નિ.મારા ગુરુદેવ સદ્ગુરુ સ્વામી ઘનશ્યામપ્રિયદાસજી, ઈશ્વરીય બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રદાતા મારા શ્રોત્રિય અને બ્રહ્મનિષ્ઠ પરમગુરુદેવ તથા સર્વે સંતો અને સર્વે નિષ્ઠાવાન સત્સંગી બંધુઓ તમે ચલાવી લેશો એવી મારા આપણા ઈષ્ટદેવના પવિત્ર ચરણોમાં પ્રાર્થના.

આપનો સેવક જી.કે.સૂર્યપ્રકાશ આચાર્ય-ભુજ કચ્છ.

પ્રાસ્તાવિકમ્

શાસ્ત્રોના રહસ્યો મફતમાં હાથ લાગતાં નથી. એમનું જ્યારે સંતોની અને ભગવાનની કૃપા થાય ત્યારે સારાંશ હાથ લાગે છે. આ પુસ્તકમાં અનેક ગ્રંથોનાં અવતરણ લેવાયાં છે. જેમ કે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા, વચનામૃત, નિષ્કુળાનંદકાવ્ય, બ્રહ્માનંદ કાવ્ય, સદ્ગુરુ અક્ષરજીવનદાસજી સ્વામીનો કાગળ વિગેરે વિગેરે પરંતુ વધારે મહત્વનું એ છે કે આ પુસ્તક વાંચવાથી મહાસાગર જોઈ શકાય છે.

મહાસાગર માપી શકાતો નથી. જ્ઞાનની સીમા નક્કી કરી શકાતી નથી. જ્ઞાનસાગરમાં ડૂબકી લગાવી શકાય છે અને અંતરની જ્યોતિ પ્રગટાવી શકાય છે. આ નાનું પુસ્તક વાંચવાથી મોટાં મંદિરોનું મહત્વ સહેજમાં સમજાય છે.

ઘણા લોકોને દેવસ્થાનની ઉપયોગિતાની ખબર હોતી નથી. એટલે દેવસ્થાનને બિન ઉપયોગી અને ખર્ચાળુ સ્થાન ગણાવે છે. એવા લોકોને આ પુસ્તક વાંચવાની આવશ્યકતા ખરી.

આ વાત કહેવાનું મન એટલે થાય છે કે મારાંમાં પણ આવા વિચારો પ્રવેશ કરવા મંડ્યા હતા ત્યાં તો મારે આ પુસ્તક વિશે બે શબ્દો લખવાના થયા એટલે મારામાં તો મંદિર વિશેની ધારણા સંપૂર્ણ બદલાઈ ગઈ.

લેખકની વાકુકઠોરતા થોડી ઓછી હોય તો કેટલાક લોકોને ઉત્તાપ ઓછો થાય. “મોટા માણસોનો સાથ આપણને કામ લાગશે એવું માનનારા ઘણી વખત હેરાન થયા છે અને પોતાના પગે ઊભા રહેનારા ભલે પડ્યા અને આથડ્યા છે તો પણ તે હેરાન થયા નથી. મોટા માણસો હજારોની જિંદગી બરબાદ કરીને પ્રથમ પોતાનું કામ સાધે છે. જેને પ્રથમ પોતાનું જ કામ દેખાય છે એવા જ મોટા દરેકને લલચાવા પ્રયત્ન કરે છે. એ મોટા કરતાં નાના માણસો ઘણાં સારાં કારણ કે તે હજારોની જિંદગી બરબાદ કરશે નહિ.” આ શબ્દો બહુ માર્મિક છે.

આહારમાં અને વિહારમાં આપણને સ્વતંત્રતા છે પરંતુ એ સ્વતંત્રતા જાણપૂર્વકની હોય તો જીવનમાં મોજ અપાવે છે અને જો એ વિચાર વગરની હોય તો મોત અપાવે છે. આત્માની પણ હત્યા કરાવે છે.

ગુલામી ન જોઈએ અને ઉચ્છૃંબલતા પણ ન જોઈએ. એવી સ્વાભાવિક સ્વતંત્રતાનું નિરુપણ આ ગ્રંથમાં જોવા મળે છે.

વિશેષમાં આ પુસ્તક સત્સંગીઓને અને ધાર્મિક યુવાવર્ગને અવશ્ય પથપ્રદર્શક બનશે અને આત્મિય ચેતનાની જ્યોત જગાવશે.

૧. તુલસીનું મહત્વ

તુલસીનું મહત્વ કેવળ રોગ નિવારણમાં નથી. તુલસીનું મહત્વ કેવળ હિન્દુત્વના રક્ષણ કરવા માટે નથી. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં તુલસીનું મહત્વ વ્યવસ્થિત રીતે નિરૂપાયેલું છે માટે તે સ્વીકારવું જોઈએ એ વાત વ્યાજબી ગણવી યોગ્ય નથી. હા, તુલસીનું મહત્વ આપણા ધર્મશાસ્ત્રોમાં ખૂબ બતાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ એ કાંઈ લોકોને બહેકાવા માટે કે લોકોને અંધ વિશ્વાસમાં નાખવા માટે જરા પણ નહીં.

પોતાની વ્યક્તિગત દૈષ્ટીબિંદુથી જો તુલસીનું મહત્વ અને તેનો ઉપયોગ સમજવામાં આવશે તો જે કોઈ જગ્યાએ અને જે કોઈ ધર્મમર્યાદામાં તેને વિષે કહેવામાં આવ્યું છે એ સંપૂર્ણ સત્ય દેખાશે.

વિશ્વના પ્રબુદ્ધ વૈજ્ઞાનિકોએ તુલસીના મહત્વને વધારે સ્થાન આપ્યું. એમણે તુલસીના ઉપયોગ પાછળ ખૂબ પ્રયાસ આદરી દીધો છે. આપણા સિદ્ધ ઋષિમુનિઓની જે પ્રણાલિકા અને તુલસીના મહત્વ બતાવાની રીત તેના કરતાં આજે વિજ્ઞાન લોકોને તુલસીના ઉપયોગ બતાવામાં કાંઈ મણા ન રાખી. એ વિજ્ઞાન હજુ સંશોધન કરતું રહ્યું છે.

કેટલાક શારીરિક વૈજ્ઞાનિકો અને ડૉક્ટરો, કેટલાક માનસશાસ્ત્રીઓ અને માનસચિકિત્સકોએ તો તુલસીને સર્વાર્થ આપનારું એક અનોખું અમૃત કહ્યું છે. તુલસીનું પાંદડું હોય કે તેનું કાચું બીજ, તેની શાખા હોય કે તેનાં મૂળ અને તે સૂકાયેલું હોય કે લીલું અનેક રીતે તે અતિ ઉપયોગી છે. તુલસીનું બધું જ ઉપયોગી છે એમ આજે પુરવાર થયું.

આર્ષમેધાવીઓ તો એમ કહે છે કે તુલસી ‘ચતુર્વર્ગ પ્રદાયિકા’- ચારે પ્રકારના પુરુષાર્થને આપનારી છે. કર્તવ્ય પાલનમાં મનની દૃઢતા તુલસી આપે છે. મનોવાંછિત અર્થ તુલસી સિદ્ધ કરે છે. સામાન્ય ઈચ્છાઓ અને સર્વાધિકામનાઓ માતા તુલસી સિદ્ધ કરી આપે છે. આપણા પુરુષાર્થમાં તુલસી અનોખી ચેતના પુરે છે. તુલસી તો ચરમ પુરુષાર્થરૂપ મુક્તિ પર્યતના સર્વે અર્થો સહજે આપે છે.

ભગવાનના આરાધકો જેમ પોતાના પરમદેવને ભાવથી આરાધે છે તેમ સાચા અને પ્રબુદ્ધ જ્ઞાનીઓ, માતાઓ અને વડીલો, બહેનો અને યુવાનો શ્રીતુલસીની પૂજામાં પોતાના પરમદેવને અને પોતાના ગુરુને જુએ છે. તુલસીની પૂજા કરવામાં સાધકોને અંતરમાં બ્રહ્માનંદનો લહાવો મળે છે. જેમ પરવરદિગાર બંદગી કરનારાની કામનાઓ પૂર્ણ કરે છે તેમ તુલસીની પૂજા કરનારા પોતાની અનેક પ્રકારની મનોકામના પૂર્ણ કરે છે.

સાચા સાધકો તો ભગવાનને નૈવેદ્ય અર્પણ કરે ત્યારે પણ તુલસી વિના તો ક્યારેય કરે જ નહીં! સિદ્ધ સાધકોએ અનુભવ્યું છે અને જોયું છે કે વિશ્વ વ્યાપક સર્વેશ્વર તુલસી વિના નૈવેદ્ય ગ્રહણ કરતો નથી.

ઔષધમાં કે રોગનિવારણમાં તુલસીનું કેટલું મહત્વ છે એ અત્યારે આપણો વિષય નથી. એમના વિષે તો આજનું આધુનિક વિજ્ઞાન બહુ કહી ચૂક્યું છે અને હજુ પણ કહેશે. આપણા સિદ્ધ આયુર્વેદના ગ્રંથોએ તુલસીના સબંધમાં ઘણું કહ્યું છે.

વિશ્વની એવી કોઈ ભાષા કે અતિપ્રાચીન સંસ્કૃતિ નથી જ, કે જેમાં તુલસીનું ગૌરવ બતાવવામાં ન આવ્યું હોય! ફારસીમાં તુલસીને રેહાન્ કહેવામાં આવે છે અને અરબીમાં ઉલ્સી વાદરુત કહે છે. લેટીનમાં ઓસીમમ કે અલ્વમ કહે છે અને અંગ્રેજીમાં બેસિલ કહે છે

પરંપરાથી સંસ્કારી પરિવારે, એ અનુભવ્યું છે અને જોયું છે કે તુલસી વિનાનું ઘર એ કેવલ ભૂત અને પ્રેત, શેતાન અને રાક્ષસ અને દુરાચારી અને જાલીમો માટેનો અડો છે.

જેના ઘરમાં તુલસી નથી. જેના ઘરમાં તુલસીની પૂજા થતી નથી ત્યાં સંસ્કારી અને સિદ્ધ આત્મા પણ અવતાર ધારણ કરતી નથી. વિશ્વને રાહ બતાવનાર સિદ્ધ આત્માઓ તુલસીના પૂજનથી અને તુલસીની આરાધનાથી જ મહા પદવી પામ્યા છે. જેના ઘરમાં તુલસી હોય તેના ઘરમાં જાત જાતના રોગ પણ પોતાનો અડો નાખતાં ખચકાય છે.

હવે જ્યાં તુલસી ન હોય પછી ત્યાં કોણ આવીને પોતાનો અડો જમાવે? અનાચાર, અત્યાચાર, દુરાચાર અને ધુર્તિચાર જેવા ત્યાં પ્રેરણાના શ્રોત બની, ઘરને શ્મશાન જેવું બનાવે! જ્યાં કોઈને ઘરમાં શાંતિ ન હોય, કોઈને કોઈ ઘરમાં બીમાર પડ્યું જ રહે, એક સ્વસ્થ થાય તો બીજું કોઈ ગમે તેમ કરી ગબડે અને વ્યવહારમાં ખેંચા તાંણ તો હટતી દેખાય જ નહીં.

તુલસી તો એક ઘરનું મોટું આભૂષણ છે. ઘરમાં કોઈ સંતાન ન હોય તો ઘર કેવું સૂનું લાગે? ઘરમાં સ્વચ્છતા ન હોય, ઘરમાં જેમ તેમ સામાન વિખરાયેલો પડ્યો હોય તો ઘર કેવું લાગે? ઘરમાં જ્યાં ત્યાંથી ગંદકીની દુર્ગંધ આવતી હોય તો તે ઘર કોને સારું લાગે?

જેમ ઘરમાં મોજ શોકની કોઈ સાધન સામગ્રી ન હોય કે હાર ઉપહાર કે અલંકારો ન હોય તો ઘર એ ઘર લાગતું નથી. તેમ તુલસી અને ઘરમાં દેવનું સિંહાસન એ ન હોય તો ઘર કેવું લાગે? જાણો છો એ ઘર કેવું ફળ આપે?

પવનપુત્ર હનુમાન જ્યારે પ્રભુરામની આજ્ઞાથી સીતાની શોધમાં લંકામાં ગયા છે ત્યારે તેણે વિભીષણનું ઘર જોયું તો, ઘરના આગણામાં તુલસીનો મોટો બગીચો જોયો! વૃંદાનું વન જોયું!

રાસાયણિક દ્રવ્યોથી જે શરીરના હાનિકારક બેક્ટેરીયા કે સુક્ષ્માતિ સુક્ષ્મ જંતુઓ નાશ થતાં નથી એ તુલસીનાં મોગરા સહિતના પાન લેવાથી થાય છે. શરીરનું ઓજસ પણ તુલસીના સેવનથી વધે છે.

જે કુમારિકાઓ પોતાના કંઠમાં નિત્ય તુલસીના કાષ્ટમાંથી બનાવેલા પારાઓ કે તુલસીની શુદ્ધ બેવડી માળા પવિત્ર સાધક કે સાધ્વી થકી ધારણ કરી, કોઈ પણ શુદ્ધ

સંકલ્પ કરે છે તો તે સંકલ્પ તુલસીના પૂજનથી અવશ્ય સિધ્ધ થાય છે. જો તુલસીનું ધુપ, દીપ અને જળથી પૂજન કરાય છે તો પૂજાયેલાં તુલસી સર્વ કાર્ય કરવાની શક્તિ આપે છે. સંતો કહે છે કે સારા કાર્યો પરિપૂર્ણ કરવા માટે, પવિત્ર વંશની વૃદ્ધિ માટે, પોતાના સૌભાગ્ય માટે અને મૃત્ય પછી સનાતન શાંતિ માટે તુલસીનું પૂજન અને કંઠમાં ધારણ કરવું ઘણું મહત્વ ધરાવે છે.

જે સાધકો વિધિથી તુલસીને પોતાના કંઠમાં ધારણ કરે છે અને ભગવાનના શરણાગત બનીને તેમની પૂજા આરાધના કરે છે તેમની અનેકવિધ શારીરિક વ્યાધિઓ અને માનસિક ઉપાધીઓ દૂર કરવાની યુક્તિઓ આપોઆપ હાથ આવે છે અને સહેજે સહેજે બહુ વિધ સુખ સાંપડે છે.

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને તો સદા વૃંદાવનમાં રહેવું પસંદ કર્યું છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાન કંઠમાં તુલસી ધારણ કરી સર્વે સંત હરિભક્તને ધારણ કરાવી છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાન સદા તુલસીની માળાથી જાપ કરવાના આગ્રહી રહ્યા છે. તુલસી માળાના જાપથી સિધ્ધિ પણ અનોખી હોય છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને તો શિક્ષાપત્રીમાં એમ આદેશ આપ્યો કે સંસ્કારી ભક્તજનોને તો કંઠમાં તુલસીની માલા અવશ્ય ધારણ કરવી. જો તે સુલભ ન હોય તો ચંદનના કાષ્ટમાંથી બનાવેલી ધારણ કરવી.

આ વચનોમાં કાંઈક રહસ્ય છે પરંતુ એતો ભગવાન સ્વયં કૃપાકરે કે ગુરુદેવ કૃપા કરે અને જણાય એવું આપણે ભગવાન પાસે માગીએ.

૨. બૂરી સોબત કાઢવમાં ભેળવે

દાનેશ્વરી કર્ણનું જીવન એક પક્ષે સર્વેને માટે અનુકરણીય છે. તેમના જીવનમાં તેમણે જે જે સહન કર્યું છે તેની ચરમ સીમા છે. લક્ષ્ય હાંસલ કરવા તેણે જે કુરબાની આપી છે તે અતિ પ્રસંનીય છે.

વિદ્યા સંપાદન કરવા માટે તેણે નાટક કરવામાં કાંઈ ખામી રાખી નહીં. પરશુરામ પાસે જવું અને બ્રાહ્મણ થઈ વિદ્યા સંપાદન કરવી, એ કાંઈ નાની સૂની વાત ન કહેવાય. કેવો અદ્ભુત રોલ અદા કર્યો હશે કે સ્વયં ભગવાન પરશુરામને પણ ખબર ન પડી કે આ વિદ્યાર્થી કોણ છે? ભગવાનને ખબર ન પડી કે આ વિદ્યાર્થી કઈ જ્ઞાતિનો છે અને કયા વર્ણનો છે?

જો ભમરાએ કર્ણને સાથળમાં દંશ ન માર્યો હોત તો કદાચ ગુરુદેવને જાણ ન થઈ હોત કે “મારી પાસે વિદ્યા સંપાદન કરનારો બ્રાહ્મણ નહીં પણ કોઈ ક્ષત્રિય છે.” કર્ણના જીવનમાં પડકાર રૂપે કોઈ દેવ ભમરો બનીને કર્ણને તેના માર્ગથી વિચલિત કરવા માટે આવ્યો હતો. ખરેખર એ ભમરો પોતાના કાર્યમાં સફળ થયો ગણાય.

તે ભમરાને કર્ણ સાથે કયા ભવનું વેર હશે એ તો કર્મફલપ્રદાતા જ જાણે પરંતુ એક વાતનો સ્વીકાર કરવો પડે કે તે ભમરાએ કર્ણને સફળતામાં એક ભયંકર આડ ખીલી ઊભી કરી. તે ભમરાને મન યાહી સફળતા તો ન મળી પણ તે કર્ણને જીવનભર ધાયલ અવશ્ય કરી શક્યો. ગુરુદેવની જે કૃપાદૃષ્ટી કર્ણને મળવાની હતી કે જેથી વિશ્વને માટે તે કર્ણ એક મહાવિભૂતિ બનીને ઝળહળ્યો હોત એમાં ભમરાએ ભયંકર વિપ્લવ સર્જ્યો.

જેને જનેતાની ગોદનું સુખ ન મળ્યું હોય, જેને જનેતાના સંસ્કારો ન મળ્યા હોય અને જેને પરિવારનો અતૂટ વારસો ન મળ્યો હોય એ દેહધારી પોતાના જીવનમાં કાંઈ પણ ન કરી શકે. એમ આપણે આજ દિવસ સુધી માનતા આવ્યા છીએ, પરંતુ જો કર્ણના જીવનમાં દૃષ્ટીપાત કરીએ તો આત્મવિશ્વાસ પૂર્વક કહી શકીએ કે ભલે ત્રણ ત્રણ અમૂલ્ય ખજાનાથી વ્યક્તિ વંચિત રહી હોય તો પણ જીવનમાં ભગવાને આપેલા અણમોલ ખજાનામાંથી વ્યક્તિ જો દૃઢતા પૂર્વક ધારે તો ધાર્યું લક્ષ્ય હાંસલ કરે છે.

કર્ણ પોતાના જીવનમાં મહા મહેનતે કલ્પનાતીત સિધ્ધિ હાંસલ કરી શક્યો અને જગતને બતાવી શક્યો કે જેને ત્રણ ત્રણ અમૂલ્ય ખજાનાથી વંચિત રહેવું પડ્યું હોય એવી વ્યક્તિના જીવનમાં જો નિશ્ચયમાં પરિપક્વતા હોય તો જીવનમાં અણમોલ સિધ્ધિ હાંસલ થઈ શકે છે.

આજે સિધ્ધિના સમુદ્રમાં ઝંપલાવવા આપણે કિનારે ઊભી ડોકા તાણતા હોઈએ છીએ.

કર્ણનું જીવન અને તેની સાધના જોઈએ તો સાગરે કૂદવામાં કોઈને કાંઈ શંકા ન થાય.

કર્ણના પાત્રમાં એક પાસું અતિ નબળું આવ્યું. એમાં પોતાની થોડી માનસિક નબળાઈ તો અવશ્ય ગણવી જોઈએ. એને વિફળતાનો મનમાં દંશ બેસી ગયો. જીવનમાં વિફળતા દરેક સાધકોને મળે છે અને સફળતા પણ દરેકને મળે છે. વિફળતાનો અને સફળતાનો ઉપયોગ કેવો અને કેમ કરવો જોઈએ એ વધારે મહત્વનું છે.

વિફળતાના દંશને કારણે જે તેને સંગત મળી એ સારી ન મળી. સંગતને કારણે એનું જીવન બરબાદ થઈ ગયું. બૂરી સંગતે કર્ણને ધોઈ નાખ્યો. બૂરી સોબતે કર્ણ જેવા અવતારી પુરુષને કાદવમાં ભેળવી દીધો. શિયાળની સોબતે ચડેલો ઊંટ જેમ કમોતે મરાયો એમ સિંહ જેવો સિંહ શિયાળને સોબતે જતાં લુચ્ચા અને કપટી શિયાળ માટે સિંહે પોતાના જીવનનું બલિદાન આપ્યું.

કપટ અને દગાબાજી કરનારો દુર્યોધન મિત્ર બનવા કર્ણ પાસે સામેથી આવ્યો હતો. દુર્યોધન કપટ નીતિમાં ઘણો પારંગત હતો પરંતુ આ રહસ્યને કર્ણ સમજી શક્યો નહીં કારણ કે તેને વિફળતાનો દંશ પહેલેથી જ લાગી ગયો હતો.

કર્ણને જીવનમાં જે ભમરાએ આવી એક વધારે નિષ્ફળતા અપાવી અને ત્યાર પછી, એક પછી એક નિષ્ફળતા મળતી રહી અને તેનો લાભ દુર્યોધનને મળતો રહ્યો. આ નિષ્ફળતાનો ઉપયોગ દુર્યોધને કર્ણને વિરોધમાં મજબૂત સ્તંભ તરીકે સ્થાપિત કર્યો.

કર્ણ ચતુર દુર્યોધનના રહસ્યને સમજી શક્યો નહીં. મનુષ્યને જીવનમાં નિષ્ફળતા મળે છે તે સમયે તેને કહેવાતા મિત્રો ગેર માર્ગે દોરવા અને તેની શક્તિનો સ્વાર્થમાં ઉપયોગ કરવા સખત મહેનત કરે છે. માણસને કોઈ વખત વધારે નિષ્ફળતા મળે છે તો કોઈ વખત વધારે સફળતા મળે છે. વ્યક્તિ જો પોતાના માર્ગ ઉપરથી વિચલિત ન થાય અને વૈરવૃત્તિ ન રાખે તો તેનું જીવન માનવ માટે પથપ્રદર્શક બની જાય છે. કર્ણ આ તત્વને આત્મસાત ન કરી શક્યો અને વૈરવૃત્તિથી પોષાયો અને દુર્યોધનનો મજબૂત સ્તંભ થયો.

જો કર્ણ પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ ખોટે રસ્તે કરવા ન ઉશ્કેરાયો હોત તો દુર્યોધન તેનો ગેરલાભ ઊઠાવી ન શક્યો હોત. અવિવેકી અને ચાલબાજ માણસો શક્તિશાળી વ્યક્તિનો ઉપયોગ અવશ્ય સ્વાર્થમાં જ કરે છે. જ્યારે તેજસ્વી વ્યક્તિ વિફળતાના ઝપાટામાં આવે છે ત્યારે તે વેળા, શિયાળ જેવા લોકો તેને નિશ્ચિત ઝડપી લે છે.

અવિવેકી મિત્ર દુર્યોધન કર્ણને એવા જ સમયમાં મળ્યો અને સૂર્યપુત્રને ઉશ્કેરી અન્યાય સામે ઝઝૂમવા ન્યાયનો બુરખો પહેરાવી કર્ણને જોમ પુરુ પાડ્યું. એ જાણતો હતો કે સૂર્યપુત્રની સામે કોઈ ટકી ન શકે. જો એનો મને સાથ મળશે તો મારો જય જયકાર થઈ જાય.

કર્ણનું જીવન જોઈ આપણું અંતર કરુણાથી ભરાઈ જાય છે પરંતુ જે કાંઈ થયું એમાં કર્ણની વધારે ભૂલ દેખાય છે. કર્ણ જો બૂરી સોબતે ન ચડ્યો હોત અને દુર્યોધનને તેમજ

તેના સાગરીતોને બુદ્ધિપૂર્વક જોવા પ્રયત્ન કર્યો હોત તો તેનું મન તેમાં ફસાયું ન હોત અને તેનું નામ કંઈક અલગ રીતે રોશન થયું હોત અને તેની મહેનત સમાજે નવાજી હોત.

આપણા જીવનમાં નિષ્ફળતા આવે છે. કોઈ સ્થળેથી ધક્કાઓ લાગે છે. જોવાનું એ છે કે દુર્યોધન જેવા નીચ મિત્રોની સોબતે ન ચઢી જવાય અને તેને સહકારે પોતાના જ પરિવારના સભ્યો સામે લડવા ન મંડી જવાય. જીવનને જેમ સર્વવિધ સામર્થી સંપન્ન કર્યું કર્યું એમ કાંઈક વ્યર્થતામાં ન ગુમાવી દઈએ એવું કાંઈક કરીએ.

૩ બંને વચ્ચેનું આવરણ

રાજકુમાર ઉદયનનું નામ ગાનવિદ્યામાં અને સંગીત જગતમાં સૂર્યની માફક જાજવલ્યમાન થઈ રહ્યું હતું. સંગીત પ્રેમી રાજાઓ, નગરજનો એની ગાનવિદ્યાથી સાનંદાશ્ચર્યમાં ડૂબ્યા હતાં. એકવાર રાજકુમાર ઉદયનના સંગીતનાં સમારંભમાં કોઈ પણ સંગીતપ્રેમીએ હાજરી આપી હોય, તો પછીના એકપણ સંમેલનમાં ગેરહાજર રહી શકે નહીં. આટલું આકર્ષણ હતું રાજકુમાર ઉદયનની ગાનવિદ્યામાં!

ઉદયનની, સંગીત જગતમાં ઝળહળતી યશગાથાને સાંભળીને એક રાજાને મનમાં વિચાર આવ્યો કે “હું મારી રાજકુમારીને સંગીતજગતમાં અમર બનાવું, ગાનવિદ્યામાં એક સંગીત સમ્રાજી બનાવું ” આવી તમન્ના જાગી એ રાજકુંવરીના પિતાને. અને એ રાજકુમારીને તો રાજકુમાર ઉદયનના સંગીત પ્રત્યે આકર્ષણ પહેલેથી તો હતું જ. રાજકુમારીનું મન એક મહાન કલાકાર, સંગીતવિશારદ સમ્રાટ રાજકુમારમાં, તેના ગુણો જોઈ, પહેલેથી તેને વરી ચૂક્યું હતું. પણ એક વાતની એ કુમારીને ખોટ હતી કે તેણે રાજકુમારને નજરોનજર ભાળ્યો નો’તો. બીજી બાજુ રાજાએ મનોમન નક્કી કર્યું હતું કે કોઈ પણ ઉપાયે રાજકુમાર ઉદયનને મારા રાજમાં લાવવો અને મારી એકની એક રાજકુમારીને ગાનવિદ્યામાં પારંગત કરવી.

રાજકુમારીને ગાનવિદ્યામાં પારંગત કરવામાં રાજાને એક ભય હતો અને એ ભયે રાજાને એક અનોખા જ કામમાં પ્રેર્યો . એ અનોખું કામ એ હતું કે રાજકુમારી અને રાજકુમાર, એક બીજાને સાક્ષાત મળી શકે નહીં. એવો એક નુસખો રાજાએ અજમાવ્યો. રાજકુમારી અને રાજકુમાર વચ્ચે સાક્ષાત સંપર્ક ન થાય એને માટે રાજાએ યવનિકાનો(આવરણનો) પ્રયોગ કર્યો, માયાના રૂપમાં એ આવરણ રખાયું.

ગુરુ અને શિષ્યના ગાઠ સંબંધમાં માયા પડદારૂપે આવી બન્નેને સદાયને માટે દૂર રાખે છે કારણે ગુરુશિષ્યનું સાક્ષાત મિલન એક આંતરિક દિવ્ય જ્યોત પ્રગટ કરી શકે છે. જો ગુરુ શિષ્યનું સાક્ષાત મિલન થાય તો ભવોભવનાં આવરણો હટી જાય છે અને શિષ્યને અમર પદ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

માયા નો પડદો હટી જાય અને શિષ્ય અભયપદને પ્રાપ્ત કરે એ માયા કદી ચલાવી લે નહીં. શિષ્ય નિર્ભયપદને પામે એ માયાને માટે એક મોટી થપાટ છે. એક ગુરુના સમાગમે શિષ્યનો ઉદ્ધાર થાય એ માયાને મોટો તમાચો મળે એટલું મોટું અપમાન માયાને લાગે છે.

જડમાયા ચેતન વ્યક્તિને ચેતના આપી પોતાનું કાર્ય સરળતાથી સાધતી હોય છે. માયાએ રાજકુમાર અને રાજકુમારી વચ્ચે એક ચેતન રાજાને નિમિત્ત બનાવ્યો કે જેથી

રાજકુમારીને સાક્ષાત્ ગુરુનું મિલન થાય નહીં. રાજકુમારીને કહેવામાં આવ્યું કે ગાનવિદ્યામાં અને સંગીત જગતમાં વિશારદ રાજકુમાર ઉદયન, “ કે જેને તું તારા ગુરુપદે સ્વીકાર કરવા ઈચ્છે છે તે રાજકુમાર ભલે આટલી પ્રસિદ્ધિને પામ્યો હોય પણ તે કોઢથી ખરડાયેલો છે, એને આખાય અંગમાં કોઢ છે, એ યાદ રાખજે. એનાં આંગળાંઓમાં કાંઈ તકલીફ નથી અને જીહ્વા કોયલના જેવી નરવી છે.”

જ્યારે રાજકુમાર ઉદયનને એક આત્મીય શિષ્યા વિષે એમ ભરમાવવામાં આવ્યું કે તમારી પાસે આવનાર રાજકુમારી પૂર્વના પાપથી અંધ છે. એટલે તમારી સન્મુખ બેસતા એ રાજકુમારીને સંકોચ થાય છે ,છતાં સંગીતમાં અતિ પ્રેમ છે. તેને ગાયનવિદ્યામાં ડુબકી લગાવ્યા સિવાય કાંઈ સૂઝતું નથી. પણ કર્મના વિપાકે તેને અંધાપો છે તેથી રાજકુમારી પડદાની અંદર બેસીને ગાયનવિદ્યા શીખવા માગે છે . શીખવામાં ગજબની તકલીફ છે પરંતુ તમારા જેવા માટે કોઈ અશક્ય ન કહેવાય.

રાજકુમારીને કહેવામાં આવ્યું કે કોઢને કારણે તે રાજકુમાર તારી સન્મુખ બેસતાં સંકોચાય છે કારણ કે તું રાજકુમારી છે. એટલા માટે એ પડદાની બહાર બેસી તે ગાનવિદ્યાની શિક્ષા આપશે.

ગીત શિક્ષાનો ક્રમ ચાલુ થયો. કેટલાય દિવસો સુધી એ અભ્યાસ ચાલુ રહ્યો. એક દિવસ એવું બન્યું કે રાજકુમાર રાજકુમારીને ગીત શિક્ષા આપી રહ્યો છે ત્યારે રાજકુમારીનું ધ્યાન રાજકુમારને જોવામાં પરોવાયું. જે ધ્યાન વિષયમાં કેન્દ્રિત કરવાનું છે તેને બદલે વ્યક્તિમાં કેન્દ્રિત થયું. વારંવાર ટકોર કરવા છતાં રાજકુમારીનું મન વિષયમાં કેન્દ્રિત થયું નહીં. એનું મન સ્ખલિત થયા કરતું હતું. અહીં તહીંના વિકલ્પોમાં અટવાઈ ગયું હતું.

ટકોર કર્યા પછી પણ રાજકુમારી પોતાનું મન કેન્દ્રિત કરી શકી નહીં એટલે ઉદયનને થોડો ક્રોધ આવ્યો અને આવેશમાં આવી રાજકુમારીને કહ્યું “ કે જરા ધ્યાન તો રાખ, કેટલી વાર તને ટકોર કરવામાં આવે છે. છતાંય તારું ધ્યાન રહેતું નથી. તું આંખે તો આંધળી છે. શું આમાય અંધ થવા માંડી છો?

રાજકુમારીને જોરદાર ચોટ લાગી. અંતરની રગેરગમાં ઝાટકો લાગ્યો. “ અરે! શું હું છતી આંખે આંધળી? ગાયનવિદ્યામાં આંધળી થવા માંડી છું? મને આવું કઠોર મેણું ગુરુજી કેમ મારતા હશે?

એ બિચારી રાજકુમારીને ક્યાં ખબર કે પિતાને માધ્યમ બનાવી માયાએ શું ખેલ ખેલ્યો છે? એની જાહેરાત આંધળી તરીકે કરવામાં આવી છે ,એવું તો એ રાજકુમારી સ્વપ્ને પણ કેમ વિચારી શકે? કદી પણ ન વિચારી શકે. એટલે તેને અંતરમાં ક્રોધ આવ્યો.

ક્રોધ વિચાર શક્તિને અને મૌલિક બુદ્ધિને ગુમાવી દે છે. રાજકુમારીને ક્રોધ આવ્યો અને તેણે ગુરુ ઉદયનને વિચાર્યા વગર કહી દીધું ! અરે ! ગુરુજી! જરાક ધ્યાન રાખીને તો બોલો. એમ તો મને તમારી એ વાતની ખબર છે કે કેવા કોઢથી તમે ખરડાયેલા છો? મને આંધળી બનાવો છો પણ તમે કેવા છો એ મારાથી અજાણ નથી.

રાજકુમારીને એટલો વિચાર ન આવ્યો કે તે કોની સામે તે બોલે છે? એને એટલું ધ્યાન ન રહ્યું કે તે ગુરુને કેવા શબ્દો થી સંબોધન કરી હળાહળ અપમાનિત કરે છે.

સાગરના કિનારે ઊભા રહેવાથી કાંઈ ઝાઝી જાણ થતી નથી. વ્યક્તિને ઓળખવા સમુદ્રમાં ઝંપલાવવું પડે છે. સાવધાન દૃષ્ટીએ જોઈએ તો કિનારેથી કાંઈક જાણ થાય પરંતુ ઝંપલાવ્યા જેવી તો નહીં જ.

ભગવાન સ્વામિનારાયણના એક પરમ સિદ્ધ સંત અને મહામેધાવી મુક્તાનંદ સ્વામી એક 'ફટાણા' ગીતમાં ગાય છે કે ' અવિદ્યા એક નાક કાપેલી નાર છે અને તે નાર જ (અવિદ્યા) દરેકને ભગવાનથી ઉલટે માર્ગે ગમન કરાવે છે. જે જે એનું કથન માને છે તે તે માણસ અધોગતિને પામે છે. તેને યમસદનનું તેડું વગર નોતરે મળી જાય છે, અર્થાત તેને વિના કારણે અનેક કષ્ટો ભોગવવાં પડે છે. વેદનાઓના મહાસાગરમાં વિના કોઈ સિદ્ધિએ ઝંપલાવવું પડે છે. જો વ્યક્તિ અવિદ્યા માયાનું કહ્યું ન માને તો તેને જીવનમાં આવતા અનેક કષ્ટો સહેજે સહેજે ખસી જાય છે અણધારી પ્રાપ્તિ થાય છે. વાયકો! અવિદ્યાને પારખવી એજ એક અતિ અઘરું કામ છે.

એક શિષ્યાને આટલા આટલા દિવસથી અતિ હેતથી પાઠ આપ્યા પછી, એક ગુરુનું આમ થોડી જ વાતમાં અપમાન! રાજકુમાર ઉદયનને તો રાજકુમારીની વાણીથી અંતરમાં એક જબરો પ્રહાર થયો. પોતે વિચારોમાં ડૂબી ગયો. થોડીવાર કાંઈપણ બોલ્યો નહીં. પછી ઊંડે ઊંડે અંતરમાં ઝણઝણ્યો કે મને તો મારા શરીરમાં જરાય કોઢ નથી છતાં રાજકુમારીએ મને કેમ કોઢી ઠરાવ્યો હશે! એતો સ્વયં આંધળી છે મને કેમ કોઢી કહી શકે?

બીજી બાજુ રાજકુમારી વિચારે છે કે એક જગપ્રસિદ્ધ ગાયક કલાકારે મને આંધળી કેમ કહી હશે? મારે તો બરાબર બે સુંદર નેત્રો છે.

બંત્રેના મનમાં એ રહસ્ય જાણવાની તાલાવેલી જાગી. કોઈ પૂર્વના પુણ્યથી બંત્રેને પોતાની વચ્ચે માયાના પડદાને હટાવવાનો વિચાર આવ્યો, અને પછી બંત્રેએ એકીસાથે એ પડદો ખેંચી કાઢ્યો, અને જ્યારે જોયું તો કોઈ અંધ નથી ને કોઈ કોઢી પણ નથી!

સજ્જનો ! આપણા વચ્ચે આવતું આ માયાનું આવરણ ઊભું રહે છે! જેને જેને માયાનું આવરણ આવ્યું તેને ભગવદ્ બળથી અને સાધકના બળથી આવરણ હટાવવું પડ્યું છે.

ગુરુસેવિકા આ બન્ને વચ્ચે જે ગેરસમજનું મોટું અંધારું ખડકાયેલું હતું અને એ ભ્રમણામાં , એ અંધારામાં એક બાજુ અંધાપો હતો અને બીજી બાજુ કોઢ, તે પડદો હતી જતાં અંધાપો હતી ગયો અને કોઢ પણ દૂર થઈ ગયો.

હાલા ભક્તો ! તમારા વચ્ચે, તમારા ગૃહસ્થાશ્રમમાં, તમારા પરિવારમાં, તમારા મંડળમાં કે તમારા આધ્યાત્મિક પંથમાં કોઈ ચેતન આત્માનો સહારો લો નહિંતર માયા પડદારૂપે આવી તમને અને તમારાને વિખૂટા પાડી દેશે.

તમો હોશિયાર હશો તો તમારા વચ્ચે તમો પડદો રહેવા નહીં દો પણ યાદ રાખજો કે “ભગવાન સ્વામિનારાયણ પાસે સંતોએ માગેલા ફગવા” ‘મહા બળવંત માયા તમારી, જેણે આવરીયાં નરનારી ।’ એ માયા આવી તમને ક્યાંક કેમ ઝપટમાં લઈ લેશે એ ધ્યાન નહીં રહે. સાવધાન રહેવા પ્રયત્ન કરજો. જીવનમાં સાવધાની રાખવામાં જ તમારું અને તમારાનું શ્રેય છે. તમારા આધ્યાત્મિક પંથમાં માયાનો પડદો પડી ગયો હશે તો તેને હટાવવો અતિ દુષ્કર થઈ પડશે. સાધકો પાસે જજો અને પડદાને સમજજો.

માણસનો પ્રયત્ન સદા એ રહે કે પોતે જ્યાં હોય ત્યાંથી એકબીજાને સન્મુખ જોઈ શકે અને વચમાં કોઈને વચેટિયાને - આવરણને કે બુદ્ધિરૂપી પડદાને આવવા ન દે.

રાજકુમારી અને રાજકુમારને જેમ ખોટી ભ્રમણામાં ભરમાવવામાં આવ્યા હતાં એવી રીતે તમને અને તમારાને ભરમાવા, એજ માયાનું કાર્ય છે. સંત અને સેવક, ભગવાન અને ભાગવત, ગુરુ અને શિષ્ય, પતિ અને પત્ની, પુત્ર અને માબાપ, દેશ અને પ્રદેશના વચમાં ગાઢ પડદો નાખવો અને એ બન્ને યુગલોને પોતાના સંકંજામાં સપડાવવા, એજ માયાનું ખરું નાટક.

ભક્તો! પોતાના આત્મીયજનોથી વિરુદ્ધગમન ન કરીએ, અને મહા પ્રયાસે સિદ્ધ થતા ચરમ પુરુષાર્થને યોગ્ય સાધનાના સહારે સંપાદન કરવા કટિબદ્ધ થઈએ

૪ સંતોનો અમૃતોપદેશ ૧ પ્રભુની અને સાધકની સ્થિતિ

એક દિવસ શ્રીજી મહારાજ સંતોની પંકિતમાં પીરસવા પધાર્યા હતા. સર્વે સંતો પોતાના કાષ્ટના પાત્ર અને તુંબડી લઈને પંકિતબદ્ધ બેઠા હતા અને સ્વામિનારાયણ મહામંત્રની ધુન કરતા હતા. મહારાજ આવી સર્વે સંતોને બહુ પ્રકારનાં પકવાનો પીરસતા હતા. સર્વે સંતોને પીરસાઈ ગયા પછી નારાયણ ભગવાનની જય બોલાઈ અને સંતો બધાં અન્નને મેળવી, જળનું આયમન કરી, ભોજનમાં જળની અંજલી આપી, ભગવાનને સંભારતા સંભારતા ભોજન જમવા લાગ્યા. સર્વે સંતોની એક પંકિત હતી.

આ સંતોનાં શરીર જુદાં જુદાં હતાં પણ મન બધાયનાં એક હતાં. સર્વે સંતો એક બીજાના સુખે સુખીયા, એવા પવિત્ર સ્વભાવના હતા. પરસ્પર એક બીજાનો મોટો મહિમા કે સ્ટેટશ જાણતા હતા. આવા પવિત્ર સંતોનું આવું વર્તન જોઈ સર્વે પવિત્ર ભક્તો તો સંતોને દેવોથી અધિક માને પણ અન્ય સામાન્ય લોકો પણ સંતોનું વર્તન જોઈ, સંતોને દેવ જેવા માનતા હતા. કોઈના ભાલમાં દંડાકૃતિ તિલક શોભતું હતું તો કોઈ સંતના ભાલમાં પદાકૃતિ તિલક શોભતું હતું. ભગવાનના સ્મરણની સાથે ભોજન પ્રસાદ ગ્રહણ કરી સર્વે સંતો સભામાં પધારતા હતા.

ઊંચા સિંહાસન પર બેઠેલા શ્રીજી મહારાજ સર્વે સંતો પર તેમજ હકિભક્તો તરફ અમીદૃષ્ટિ કરી રહ્યા હતા. થોડી વાર અંતરદૃષ્ટિ કરી પછી શ્રીજી મહારાજ અમૃતરૂપી વચનો સર્વે ભક્તોને કહેવા લાગ્યા કે હે ભક્તજનો! આ સર્વે સંતો છે તે કોઈ આ લોકના નથી. સર્વે મોટા મોટા મહર્ષિઓ છે. આ સર્વે સંતો તો વાલ્મિકી, વિભાંડક, ભરદ્વાજ, આરુણી, ઉપમન્યુ, નારદ, સનકાદિક વિગેરે છે. આ સર્વે ઋષિમુનીઓ અનેકજીવોના ઉદ્ધાર માટે આ લોકમાં આવ્યા છે. આ સર્વે સંતો જેમ હું સ્વતંત્ર છું તેમ સ્વતંત્ર છે.

જ્યારે જ્યારે હું આ પૃથ્વી ઉપર અવતાર ધારણ કરું છું ત્યારે ત્યારે આ સર્વે સંતો વિવિધ રૂપે મારી સેવા કરવા અવતાર ધારણ કરે છે. કૃષ્ણ અવતારે આ સર્વે સંતો ગોપીરૂપે અમારી પ્રેમભક્તિ કરવા આ પૃથ્વી ઉપર પધાર્યા હતા. જ્યારે અમો રામચંદ્રરૂપે આ પૃથ્વી ઉપર એકાંતિકધર્મની સ્થાપના કરવા અને અસુરોનો સંહાર કરવા પધાર્યા હતા ત્યારે આ સર્વે સંતોએ વિવિધ વાનરોનાં રૂપો ધારણ કર્યા હતા. અત્યારે આ અવતારે અમો પધાર્યા છીએ ત્યારે આ સર્વે સંતો અખંડ મારી મૂર્તિને પોતાના અંતરમાં ધારી રહ્યા છે. મારી મૂર્તિ વિના બીજું એમને કાંઈ પણ પદાર્થ વ્હાલું નથી. જ્યારે જ્યારે અને જ્યાં જ્યાં આ સર્વે સંતો અમારી સાથે રહ્યા હતા ત્યાં ત્યાં અમારી મૂર્તિમાં મગ્ન થઈને જ

રહેતા હતા. તે તે અવતારે આ સર્વે સંતો અમારી અંતરવૃત્તિ સમજીને અમારા કહ્યા પ્રમાણે રહેતા આવ્યા છે.

આ સંતોના મનમાં અમારી સેવા સિવાય બીજી કોઈ ઈચ્છા નથી. કોઈ સંત પુષ્પવાટિકા બનાવી અમને ત્યાં વિહાર કરાવવા લઈ જાય છે અને ત્યાં અમને આંબાની ડાળે હિંડોળો બાંધી તે હિંડોળામાં બેસાડી અમને પ્રેમમાં તલ્લીન કરાવી, મધુર આલાપે કિર્તનો ગાતા ગાતા અમને ઝુલાવે છે.

હે ભક્તજનો! આવા સંતો તમને કોઈ બ્રહ્માંડોમાં ગોત્યા મળશે નહીં કારણ કે આવા સંતો તો જ્યાં અમે રહીએ છીએ ત્યાં જ રહે છે. તેમને મારી સેવા સિવાય કાંઈ પદાર્થ વ્યાલું લાગતું નથી. અરે! આ સંતો પોતાના દેહાદિકના સુખદુઃખને પણ ગણતા નથી.

“જગતમાં આસક્ત થવાથી ભવાટવીમાં ભટકવું પડશે અને ભગવાનમાં આસક્તિ રાખવાથી ભવાટવી મૂળમાંથી ભૂંસાઈ જશે” આ પરમ વાક્યને સંતોએ જીવનમાં વણી સર્વે જીવોમાં કેમ વણાય એવો પ્રયાસ આદર્યો છે. આવા સંતોની જે અનુવૃત્તિ સાંચવશે તે સર્વેને, દેહને અંતે ભગવાનના પરમ ધામની પ્રાપ્તિ થશે. ભગવાન સ્વામિનારાયણે સભામાં સર્વે બેઠેલા સર્વે ભક્તજનોને આવી અમૂલ્ય વાત કરી. (૧)

૨ સંસારની વાતોમાં તાન

એક દિવસ યોગીરાટ ગોપાળાનંદ સ્વામીએ પોતાની સન્મુખ બેઠેલા હરિભક્તોને અને પોતાની સમીપમાં બેઠેલા સંતોને વાત કરી જે ‘ આ સંસારમાં કેટલાક બધ્ધ આત્માઓ છે તેને ભગવાન સિવાયની વાતોમાં તાન રહે છે. ભગવાનની વાતોમાં તેનું મન લાગતું નથી. તેને રાત દિવસ સંસારના સુખ ભોગવવામાં જ એક તાન હોય છે.

એમાં કેટલાક બધ્ધ આત્માઓ ભોગ ભોગવવા સાધુના વેશ પણ ગ્રહણ કરે છે અને ભોળા લોકોને ભરમાવી પોતે ભોગમાં ઘેલા રહે છે. કેટલાક ગૃહસ્થાશ્રમમાં જ રહી ભોગ ભોગવવા નાના પ્રકારનાં નાટક કરે છે. એવા બધ્ધ આત્માઓના સંસર્ગથી સર્વે ભક્તજનોએ સાવધાન રહેવું જોઈએ.

ભક્તો! તમો પણ બધા વિશેષ સાવધાન રહેજો. એવા માયાના જાળાંમાં વિંટાયેલા આત્માથી જો સાવધાન નહીં રહો તો તમને પણ પંચવિષયી માયામાં સપડાવી દેશે અને દિવ્યાનંદથી વિખૂટા પાડી દેશે.’ (૨)

૩ વિષયી જીવોથી સાવધાન

એક દિવસ ગુણાતિતાનંદ સ્વામી પોતાના શિષ્ય સંતોને જુનાગઢમાં હતા ત્યારે ભલામણ કરતા હતા કે ' હે સંતો! આજે મહારાજે આપણા ઉપર ઘણી દયા કરી છે અને પોતાનાં પ્રગટરૂપનાં દર્શન કરાવ્યા છે. ઘણી કઠોર તપશ્ચર્યા કર્યા પછી, મહા સાધના કર્યા પછી જે રૂપ જોવા મળવું દુર્લભ છે એ રૂપ સહજમાં મળ્યું છે તો હવે ધ્યાન રાખજો અને મળેલાં રૂપનું ધ્યાન કરવાનો આગ્રહ રાખજો.

માયાના જીવડાથી બહુ સાવધ રહેજો કારણ કે એમાં ઘણા શિશુપાલ, કંશ, જરાસંધ દંતવક્ર, હિરણ્યકશિપુ, રાવણ, કુભકર્ણ વિગેરે જેવા મોટા મોટા અસુરો પડ્યા છે અને એ લાગ જોઈને ફરતા હોય છે કે કેમ કરીને હું કોઈ વિષ્ણુના ભક્તને મારી નાતમાં ભેળવીને વિષ્ણુનો દ્રોહી બનાવું. એવા અસુરો ભગવાનના ધામને જેમ તેમ વિખી અને મનસ્વી કલ્પનાથી છુટા છવાયાં અને રખડતાં કરી તે તે ધામના દ્રોહ કરતા તમને કરી દેશે અને પોતા જેવા ભયંકર દૈત્ય બનાવી ભગવાનો અને સંતોનો દ્રોહ કરતા કરી દેશે. (૩)

૪ વચને પ્રવૃત્તિ એજ નિવૃત્તિ

ગુણાતિતાનંદ સ્વામીએ વાત કરી જે મહારાજે આપણને નિવૃત્તિ માર્ગમાં જોડ્યા છે. એ કેવી નિવૃત્તિ તો ભગવાનની આજ્ઞામાં રહી પ્રવૃત્તિ કરવી. ભગવાનની આજ્ઞા વિરુદ્ધ નિવૃત્તિ પણ મહારાજની પ્રસન્નતા અપાવશે નહીં. ભગવાનની આજ્ઞામાં રહી જે જે પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવશે તે સર્વે નિવૃત્તિ કહેવાશે.

આ સત્સંગમાં કેટલાક અસુરો છાના વેશ ધારીને પડ્યા છે તેનાથી અંતર જોડતા નહીં. એ અસુરો મહારાજને પ્રધાન નહીં ગણી પોતાને પ્રધાન ગણાવે છે. ભગવાનની પ્રધાનતા હટાવી અને પોતાની પ્રધાનતા બતાવે છે. હિરણ્યકશિપુ પોતાનું કહ્યું કરાવતો હતો માટે જે કોઈ પોતાને પ્રધાન બતાવે એ અસુરનું મોટું લક્ષણ જાણવું.

અસુરને માથે કાંઈ શીંગડાં કે પુંઠે પૂછડું હોતુ નથી. રૂપમાં અને રંગમાં તો બગલો, હંસ જેવો જ હોય છે. એતો આહારે કરીને ઓળખાય અને વિહારે કરીને પારખાય. બગલા જેવા હશે એ શ્રીજી મહારાજને રામચંદ્રજી ભગવાનથી જુદા પાડશે અને કહેશે રામચંદ્રજી ભગવાનને મહાપુરુષ જેવા જાણવા પણ ભગવાન નહીં.

સર્વોપરી શ્રીજી મહારાજ આ પૃથ્વી ઉપર સ્વયં પોતે જ વિવિધ રૂપે પધારે છે તોય પણ બગલા જેવા હશે એ કહેશે કે રામને તો સીતામાં આસક્તિ હતી. સર્વોપરી

મહારાજનાં જ પૂર્વરૂપને આવી ગાળો ભાંડે એને મોટા અસુર જાણવા. મહારાજે વચનામૃતમાં કહ્યું કે ભગવાનના જે જે અવતારો હોય તેમની લીલાઓ ગાવી અને સાંભળવી.

જુઓને, મહારાજ પોતે છપૈયામાં હતા ત્યારે કેટલાય અસુરો આવી મહારાજને મારવા આવ્યા હતા. ભગવાન પ્રગટ થાય ત્યારે અસુર પણ પેદા થાય છે. એવા અસુરોનાં સંગમાં ચઢી, આવો અમુલખ અવસર ચૂકતા નહીં હો.

મહારાજને અને શ્રીરામચંદ્રજી ભગવાનને જુદા માનનારા અને મનાવનારા શિશુપાલ જેવા ઘણા અસુરો હજુય થાશે પણ સંતો! તમો હંસની સોબત રાખજો પણ બગલાની પંગતમાં ભળશો નહીં.

જો ભગવાનના વિરોધી ભેગા હાથ મિલાવશું તો આપણાથી મહારાજના ધામમાં નહીં બેસાય અને જ્યાં ત્યાં રઝળવું પડશે અને જેના તેના હાથના ધોકા ખાવા પડશે. આ સંસારમાં અનેક જાતની પીડાઓ વેઠવી પડશે અને યમપુરીમાં પણ મેથીપાક મળશે. (૪)

પ. પ્રભુની સર્વોપરીતા ત્યાગમાં અને વૈરાગ્યમાં

નિત્યાનંદ સ્વામીએ એક વખત વાત કરી જે મહારાજ! તમે તમારું સર્વોપરીપણુ કેમ દેખાડતા નથી? મહારાજ તમે જરાસંધ અને દુર્યોધન જેવાને તમારું સર્વોપરી પણું દેખાડ્યું અને શિશુપાલને ચક્રથી રાજસભામાં મારી બધાને ચક્રિત કરી દીધા અને આજે તમો કેમ મોટા મોટાને (રાજા, પ્રધાન અને એ જેવા બીજા) ચમત્કાર દેખાડતા નથી? મહારાજ કહે આ અવતારે અમને જગત્ગુરુ રામાનંદ સ્વામીએ આચાર્યપદે બેસાડયા છે અને એ અવતારે અમને રાજગાદી હતી. એટલે અમારું સર્વોપરીપણુ એ વખતે મોટા મોટા અસુરોને મારવામાં અને પાઠ દેવામાં હતું. જેને ધનનો અને રાજનો મદ હતો અને ભક્તોને હેરાન કરવામાં સંતોષ હતો એવાને અમારું સર્વોપરીપણુ બતાવ્યું.

આ અવતારે તો અમારે ત્યાગનો અને ભક્તિનો મદ રાખવો છે, માટે આ વખતે અમો અમારું સર્વોપરીપણું ત્યાગમાં અને વૈરાગ્યમાં બતાવવું છે. આ અવતારે પૂર્વે દેખાડેલું સર્વોપરીપણું એથી કાંઈક અનોખું દેખાડવું છે.

મહારાજ! તમો તો લક્ષ્મી અને મહારાણી રાધાના પતિ છો. જેમ તમને ઠીક લાગે એમ અને જેવું ઠીક લાગે એવું સર્વોપરીપણુ બતાવો પણ મહારાજ હું તમને ઓળખવામાં અને તમારી સેવા કરવામાં ભૂલો ન પડું એવી કૃપા કરજો. મહારાજ! તમારે વિષે જેવી

હનુમાનજીને અને અત્યારે મુક્તાનંદ સ્વામીને પરમ એકાંતિકી ભક્તિ છે, એવી જ મને તમારે વિષે સર્વોપરી નિષ્ઠા અને એવી જ સર્વોપરી ભક્તિ થાય એવી આ દાસ ઉપર કૃપા કરજો.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન નિત્યાનંદ સ્વામીની અંતરની અભિલાષા જોઈ અતિ પ્રસન્ન થયા અને સ્વામીને એવોજ વર આપ્યો કે તમને સદા મારે વિષે સર્વોપરી નિષ્ઠા અખંડ રહેશે.(૫)

૬ સત્સંગ વિના વિવેક ન હોય

સત્સંગ વિના સંત અને ભગવાન ઓળખાય નહીં અને સાચા સંતના સમાગમ વિના ભગવાનના ભક્ત અને અસુર ઓળખાય નહીં. સત્સંગ વિના વિવેક પણ આવતો નથી. સત્સંગ વિના સંત કે શાસ્ત્રો સમજાતાં નથી. સત્સંગ વિના ભગવાન સામાન્ય વ્યક્તિ ભાસે.

સંત સમાગમ કરવા છતાં પણ દેવ અને દાનવની રીત ભાત જાણી શકાય નહીં તો હજુ બરાબર સમાગમ નથી. સંત સમાગમથી કાગડો અને કોયલ જુદાં પડી જાય છે. સોનું અને પીતળ જેમ સોનીના સહવાસે ઓળખાય તેમ દુર્જન અને સજ્જન સાચા સંતના સહવાસે ઓળખાય. કાંટા તો ગુલાબમાં હોય અને કટારામાં પણ હોય એતો જાણકારના સહવાસે તેનાં રૂપ, રંગ, ઘાટ અને સુગંધથી ઓળખાય.

ગુલાબ તો મહારાજ પોતાના હાથમાં રાખે અને કટારાને તો કુંભાર નિભાડામાં માટીનાં બનાવેલાં ઠીકરાં પકાવવામાં વાપરે અને એ પણ પૂરે પૂરા સુકાઈ જાય પછી વાપરે. એમ ભક્તનો અને અભક્તો વપરાશ ક્યાં કોણ કરે એને તે જાણકાર અને મહારાજની દાસભાવે સેવા કરનારા સાચા સંત અને સદ્ગુરુ જાણે છે. માટે હે ભક્તો! આપણે હમેશાં સાચા સંતોનો ભાવથી અને જાણપણાથી સમાગમ કરવો.(૬)

૭ ભગવાનના સંબંધનાં શ્રેષ્ઠતા

ભગવાનમાં હેત વધે અને ભગવાનના ભક્તમાં હેત વધે એજ જીવનમાં ખરું કરવાનું છે. જગતમાં અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિ મનુષ્યો કરે છે પણ એ પ્રવૃત્તિ ધાર્યા કરતાં ફળ વધારે કદી પણ આપે નહીં. ધાર્યા કરતાં વધારે ફળ જોઈતું હોય તો કોઈ સાચા સાધક કે કોઈ સાચા ગુરુની અનુવૃત્તિ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવી.

ભગવાનના એકાન્તિક સંતો એમ માને છે કે જે પ્રવૃત્તિથી ભગવાન રાજી થાય, એ પ્રવૃત્તિથી કોઈ કામ અધુરાં રહે નહીં. સાચા અર્થમાં નિવૃત્તિ પણ એજ કહેવાય કે જે પ્રવૃત્તિ કરવાથી આપણા ઈષ્ટદેવ સ્વામિનારાયણ ભગવાન રાજી થાય. ભગવાનના સબંધ વિનાની જે કાંઈ પ્રવૃત્તિ છે તે સર્વે કેવી છે? તો વૈદના કહેવાથી ચોમાસાના ચાર મહિના એક વખત ભોજન કર્યું એના જેવું છે.

ભગવાનના કહેવાથી કે સંતના કહેવાથી રાત્રી દિવસ ભોજનમાં રહેવાય તો પણ એ મહા ફળને આપનારું થાય છે. સાચી પ્રવૃત્તિથી અંતર નિવૃત્તિના માર્ગમાં પ્રગતિ કરે છે અને આત્યાન્તિક શ્રેય સંપાદન સહજમાં થાય છે. ભગવાન કહે છે કે સંતો! ભગવાનને માટે અને ભાગવતને માટે પ્રવૃત્તિ હમેશાં કરતા રહજો. ભગવાનના ભક્ત માટે કામકાજ કરવું, કાંઈ પ્રવૃત્તિ કરવી એજ સાચા અર્થમાં નિવૃત્તિ છે. કેવળ પોતાના પેટને કાજે માગી લાવી, પોતાનું ભરણ પોષણ કરી જગતમાં કાંઈ પણ કર્યા વિના ભાટક્યા કરવું એતો પરમાત્માને છેતરવા જેવું છે. પરમાત્માને પ્રવૃત્તિ વિનાનું ભજન વહાલું નથી. પ્રવૃત્તિની સાથે જે કાંઈ થોડું ઝાડું હરિભજન થાય એમાં પરમેશ્વર વધારે રાજી છે.(૭)

૮ જીવનને ઝેરથી બચાવવું

હે સંતો! સર્વોપરી અને અવતારીના નામે આ સત્સંગમાં ઘણાય અસુરો ઝેરના બી વાવશે. નહીં પોતે સુખેથી ભગવાનની સેવા કરે અને નહીં બીજા કોઈ દેવી આત્માને કરવા દે. જેને પોતાના દેહમાં રહેલાં છ આજ્ઞાદિ ચક્રોની ખબર નહીં હોય અને હશે તો કેવળ નામ ગોખેલ હશે એવા ડોઢડાયા કોઈ થાશે. કોઈ કોઈ મોટા અસુરના મોવડી ભગવાનનાં ધામ ક્યાં, કેવાં અને કેટલાં? એમાં કાંઈ જાણતા નહીં હોય તો પણ ડહાપણ કરી, ઊંડા ઉતરવા પોતાનું ગાંડપણ છતું કરતા ફરશે. એ બધા અસુરો જેને તેને જેમ તેમ ઊધું અવળું ભરમાવશે અને ભગવાનના દ્રોહી બનશે, બનાવશે.

હે સંતો! એવા નીચ અને મૂઢથી સદા સાવધ રહેજો, નહીં તો, તમને પાસલામાં પાડવા એ અસુરો જરા પણ પાછા પડશે નહીં. એ નીચ અને અવતારદ્રોહી ભગવાનના રૂપોને અને સ્વરૂપોને નહીં જાણી ભોળા ભક્તોને ઠામોઠામથી ઠાઉકાં ઓડાં નંખાવી અણસમજણની ઊંડી ખાઈમાં નાખશે. કોઈ તો સારા સાધુનો વેશ રાખી તમારે ઘેર આવી તમને અસુર કરવામાં એક રતિ ભારની મણા નહીં રાખે.

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અને શ્રીકૃષ્ણના અવતારોનું યુક્તિ પૂર્વક ખંડન કરતા ભટકતા ભારાડીથી સાવધાન રહેજો. એ દુર્જન અને ઢોંગી અસુરો ભગવાનની નહીં પણ પોતાની પૂજા કરાવશે.

અરે! એ મહારાજના રૂપોનું ખંડન કરી અને દ્રોહ કરે એવાં પુસ્તકો લખી લખાવી અનેકને વાંચવા વંચાવવાનાં નિયમો આપશે. મહારાજ કહે ‘હે સંતો! અમે તો એવા દુર્જનનાં સહવાસમાં આવતા બહુ ડરીએ છીએ. રખે ને ભગવાનને વિષે અને સાચા સંતને વિષે જે દાસભાવ રાખ્યો છે એ ટળી જાય.

ગાયનું દુધ અમૃત કહેવાય પણ એમાં જો થોડુક પણ ઝેર પડે તો? અવતારની નિંદા અને એ ભગવાનના અવતારને સામાન્ય જીવ જેવા ગણવા, એ રૂપ જે ઝેર, પિવાશે તો મરણ થશે. એ ઝેર જો ભગવાન અને સંતને વિષે દાસભાવ રૂપ જે દુધ એમાં પડે તો? કરેલું ધૂળમાં ભળશે. જે કાંઈ કર્યું હશે એ સર્વે ધુળ ધાણી અને વા પાણી થઈ જશે.

આ સત્સંગમાં કાળનેમી અને રાહુ જેવા અસુરો પડ્યા છે તેની જાળમાં આવશે નહીં, અને એટલું કરશો તો અમે તમારો મોટો પાડ માનશું અને તમારા દોષ નહીં જોઈ તમને અંતકાળે અમારા સર્વોપરી અક્ષરધામમાં લઈ જશું કે જેને શાસ્ત્રમાં વૈકુંઠ અને પરમધામ કહે છે.(૮)

૮ સદા દેશકાળ સરખા ન રહે

નિત્યાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે હે સંતો! આ લોકમાં દેશકાળ સદાય સરખા રહેશે નહીં. અરે! દેવલોકમાં પણ સદાય સરખા દેશકાળ રહેતા નથી. દશે લોકનો નાયક દેવરાટ્ ઈન્દ્ર પણ એક દિવસ હેરાન થઈ ગયો હતો. એટલે દેશકાળ સરખા ક્યારેય રહેશે નહીં પણ આ સત્સંગમાં અને સર્વે અવતારોને સમયે સમયે ધારણ કરનારા આ શ્રીજી મહારાજ એમનાંમાં જેની સદાય એક સ્થિતિ રહેશે એમનો યશ આ બ્રહ્માંડમાં અખંડ રહેશે.

શ્રીજી મહારાજ અનંતકાળ સુધી બદરીકાશ્રમમાં અનેક ઋષિમુનિઓ સંગાથે અઘોર તપશ્ચર્યા કરે છે. શ્રીજી મહારાજ જળે, સ્થળે, પર્વતે અને અનન્ત બ્રહ્માંડોમાં રહેલ જડ અને ચેતન એમાં વ્યાપીને રહેલા છે. આ ભગવાન ક્યારેક હાથમાં પુષ્પ રાખે છે, ક્યારેક ધનુષ રાખે છે, ક્યારેક સુદર્શન ચક્ર રાખે છે, ક્યારેક ગદા અને વેદ રાખે છે અને ક્યારેક સુંદર મજાની મોરલી રાખે છે.

આવાં અનેક રૂપોમાં ભગવાન ભક્તોને દર્શન આપે છે. આવું જે આ સત્સંગમાં આવીને સમજશે તેનો પાયો પાકો કહેવાશે અને તેજ મહારાજના અક્ષરધામમાં મહારાજનું સુખ લેવા અને અનાદિમુક્તોનાં દર્શન કરવા પહોંચી શકશે. મુક્તોની સાથે મહારાજની સેવા કરવામાં ભગવાન તેને લાયક બનાવશે. એવા સંતમાં કે ભક્તમાં, હે સંતો! કાળ માથે પગ મૂકવાની સામર્થી આવશે. એવા દૃઢ નિશ્ચયવાળાને કાળ પણ કાંઈ કરી શકશે નહીં. કાળ તો એવા સંતોની આજ્ઞામાં રહીને કામ કરશે.

આવી સમજણ વાળા સંતોની જે સેવા કરશે તેની સેવા ભગવાનની સેવા કરવાથી જે ફળ મળે તેથી વિશેષ ફળ મળશે. જે આવા સંતોમાં વિશ્વાસ રાખશે અને તેમની આજ્ઞામાં રહેશે તો તેનો ભવ આપો આપ સુધરી જશે.

મહારાજની મૂર્તિમાં તલ્લિન થયેલા ભગવતોને બીજા કોઈનો રંગ લાગતો નથી અને જે રંગ લાગ્યો હોય એ કદી ઊતરતો નથી. એવા સંતોને માન આપો કે અપમાન કરાવો એનાથી કદી સુખીકે દુઃખી થતા નથી. એતો સાચા આત્મનિવેદી વૈષ્ણવના રંગમાં રંગાયેલા હોય છે. એમને બીજો કોઈ જેવો તેવો રંગ અડતો નથી. સંતો! આવો નિશ્ચય હોય તો અંતરમાં કદી દેશકાળ બદલાય નહીં. તમો બધા એવા થવા પ્રયત્ન કરજો તોજ શ્રીજી મહારાજ રાજી થશે અને તો જ નારદના જેવી કે સનકાદિકના જેવી પદવી મળશે. (૮)

૧૦ સુખથી ક્યારેય છકી જવું નહીં.

આ લોકના સુખ આવે અને જાય જેમ ધોમ તાપમાં વાદળની છાયાનું સુખ અખંડ ટકતું નથી તેમ સુખ કે દુઃખ અખંડ ક્યાંય રહેશે નહીં. આ લોકનાં સુખથી ક્યારેય છકી જવું નહીં કારણ કે એ સુખ તો મૃગતૃષ્ણાના જળ જેવું છે. દૂરથી મનમાં ભ્રાન્તિ થશે કે થોડે દૂર ઘણું જળ છે પણ જેમ જેમ નજીક જશું તેમ તેમ તે મૃગજળ દૂર દૂર થતું જશે. ખરી પ્યાસ બુઝાવાને બદલે વધતી જશે અને ઉપરથી થાક લાગશે એ વળી જુદો. આ લોકના સુખ એવાં છે.

તરસ બુઝાવવી હોય તો સાચા જળથી બુઝાય તેમ ક્ષણિક સુખદુઃખના બદલામાં સનાતન બ્રહ્માનંદ માણવો હોય તો ભગવાનના ભક્તના દોષ જોયા વિના પોતાના દોષ જોવા અને ભગવાનનું સ્મરણ અખંડ રાખવું. જગતમાં કોઈ માન કરે, કોઈ અપમાન કરે તેને નહીં ગણકારી ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ રાખવો અને પોતાના કોઈ સાચા ગુરુ હોય અથવા કોઈ પવિત્ર સંત હોય તેની સંગાથે મન જોડી રાખવું અને તેની આજ્ઞામાં રહેવું એ કરવાથી મોટા સંતો અને શ્રીજી મહારાજ પ્રસન્ન થશે. ભગવાન શ્રીમન્નારાયણ પ્રસન્ન થાય પછી કોઈ અર્થ બાકી રહેતો નથી. (૧૦)

પ ભગવાનની પ્રાર્થના

૧૧. તમારું સૌંદર્ય અનુપમેય

હે મહારાજ! તમારું રૂપ, સૌંદર્ય અને તમે ધારણ કરેલાં અમૂલ્ય ઘરેણા તથા આભૂષણો એમની શોભા જોઈ કોઈનાથી તેમનું વર્ણન કરી શકાતું નથી અને કોઈ પણ પ્રકારની ઉપમા આપી શકાતી નથી. હે લક્ષ્મીપતિ! તમને સંબોધન કરવા માટે આ દાસ પાસે કોઈ શબ્દ નથી.

તમારું રૂપ તો અપ્રાકૃત છે. તમારું સૌંદર્ય અનુપમેય છે. તમારા અલંકાર અને આભૂષણ જો દિવ્ય હોય તો તમારું રૂપ કોણ નિરુપણ કરી શકે અને કોની સાથે તેની સરખામણી કરી શકે? કોઈ સંગાથે તેની સરખામણી થાય નહિ. એક તુચ્છ દાસ અને એ પણ જીવ પ્રકૃતિમાં ઉત્પન્ન થયો હોય અને એ તમારી ઉપમા, વિનાશકારી પ્રકૃતિમાં ઉત્પન્ન થયેલ કમલ આદિક પદાર્થોથી દેવા જાય તો એ ઉપમા કેટલી તુચ્છ કહેવાય?

હે મહારાજ! ક્યાં પ્રકૃતિથી પર અને દિવ્ય જ્યોતિ સ્વરૂપ અવિનાશી પરમાત્મા તમે અને ક્યાં અલ્પ બુદ્ધિ વાળા તમારા દાસ! શુ કોઈ રીતે ક્યાંય મેળ થાય એવી વાત છે? નથી, નથી અને નથી. છતાં પણ હે નાથ! તમારો દાસ, તમારા ગુણોનું, રૂપનું અને સૌંદર્યનું વર્ણન કરે છે.

પક્ષીગણ જેમ પોતાની યાહે તેટલી શક્તિ ખર્યે તો પણ જેમ આકાશના પારને પામી શકે નહીં, તેનાથી જેટલી શક્તિ હોય તેટલી ઊંચે ગતિ કરે અને એટલથી સંતોષ માની ને હેઠે ચાલ્યું આવે તેમ અલ્પબુદ્ધિવાળો તમારો દાસ જેટલી પોતાની પહોંચ તેટલું વર્ણન કરે પણ આખરે તો અલ્પ જ થાય કારણકે આકાશને માપવાની ક્ષમતા જ નથી.

હે રાધાપતિ જેટલું આ દાસથી તમારું વર્ણન થાય એટલું કરે છે. હે ગોવિન્દ! શ્રેષ્ઠ જ્યોતિરૂપ તમે છો. તમને કહેવા માટે કે તમને બતાવા માટે કોઈ દાસમાં શક્તિ જ નથી. એ જે કાંઈ કહેશે તે અલ્પ અને અજ્ઞતા ભર્યું હશે. બે દોરા લઈ કોઈ સમુદ્રનું તળીયું માપવા જાય, તો તે ક્યારે માપી લેશે અને કેવી સચ્ચાઈ કહેશે? (૧૧)

૧૨. પ્રભુ! અમીદષ્ટિ કરજો

હે શ્રીહરિકૃષ્ણ! તમારી નાભિ અને મસ્તક વિશાળ અને શોભાશાળી છે. 'નાભિ ઊંડી રે અજ ઉપન્યા જે ઠામ કે વેણલાં ભલે વાયાં રે.'

લક્ષ્મીનાથ! તમારાં પુષ્પથી પણ કોમળ દિવ્ય વિગ્રહમાં પોતાનું ચિત્ત જે માણસ લગાડતો નથી અને વિજાતીમાં પોતાના ચિત્તને ચોટાડી ક્ષણિક સુખની મોહજાળમાં ફસાવે છે તે વ્યક્તિ અજ્ઞાની છે. તે વ્યક્તિ પોતાની પોતાના હાથે હત્યા કરે છે. એને કોઈ પ્રકારનું સુખ મળતું નથી.

કુસુમ કરતાં કોમળ દિવ્ય વિગ્રહને મૂકી જ્યાં ત્યાં અને જેવા તેવા મત મતાન્તરોની જાળમાં સપડાઈ પોતે દુઃખી થાય એને શું કહેવું. હે નાથ! આ વાત મારું મન જાણે છે છતાં દુઃખની જંજાળોમાં લપેટાઈને પછી દુઃખી થાય છે. રુદન કરે છે. પોકાર કરે છે. પ્રભુ! એ મન કેમ નહીં સમજતું હોય?

મારા મનને કંઠમાં તમારી પ્રસાદીભૂત તુલસીની કંઠી ધારણ કરવામાં શરમ આવે છે અને ખોટું જે તે ધારણ કરવામાં મલકાય છે. હે નાથ! તમને તો એક તુલસીનું પત્ર સમર્પણ કરીને પામી શકાય છે. છતાં ભ્રમમાં અને મોહમાં ડૂબેલો અને તેથી જ આત્મઘાતી માણસ તમારી આરાધના કરતો નથી અને જ્યાં ત્યાં અને જેને તેને માટે વલખાં મારે છે.

તમારું દિવ્ય વિગ્રહ અતિ મંગલકારી છે. અતિશય પ્રકાશમાન છે. પદાર્થમાત્રમાં રહેલો પ્રકાશ તમારી સમક્ષ તે અતિશય ક્ષુલ્ક ભાસે છે. અનેક સૂર્યો પણ દિપક જેવા ભાસે છે. આવા તમે છો. જો તમારાં ભૂલે પણ દર્શન થઈ જાય તો તો એમ માનવું કે અનેક જન્મોથી ઉપાર્જિત કરેલું કોઈ તપનું આ ફળ મળ્યું છે. આવા મોટા તમે તે તમારા પૂરે પૂરા ગુણોનું કીર્તન કરી શકે એવી કોનામાં શક્તિ હોય? કોઈનામાં હોય નહીં. આવા સમર્થ તમે છો, છતાં જે તમારાં દર્શન કરે નહીં તે યમનો માર ભવો ભવ ખાધા કરશે. તમારા આ દાસથી તમારાં મંગલકારી દર્શન થાય એવી અમી દષ્ટિ આ દાસ પર કરજો. (૧૨)

૧૩. લક્ષ્મીજી સદા તમારી સેવામાં

ચાર વેદ તમારાં ગુણગાન સદાય કરે છે છતાં તમારા ગુણોનો એક અંશ ગાવામાં શક્તિમાન નથી. તમારી કૃપા જેના ઉપર વર્ષે તે કદાચ જડમતિવાળો હોય તો પણ તે જ્ઞાનીઓમાં શ્રેષ્ઠ બૃહસ્પતિની તુલના પ્રાપ્ત કરે છે. જેનો કિરીટ તુલસીથી સુશોભિત છે એવા હે નાથ! તમારી સેવામાં સરસ્વતી અને લક્ષ્મીજી સદા સાવધ થઈને રહે છે. તમને રાજી કરવા લક્ષ્મીજી તમારી ઈચ્છા પ્રમાણે વૃક્ષસ્થળમાં નિવાસ કરીને રહે છે.

મા સરસ્વતી જેના ગુણગાન કરવામાં વામણાં પડતાં હોય તો આ અલ્પ બુદ્ધિનો અને અતિ તુચ્છ તમારો દાસ તમારા મહાન વૈભવની વિશેષતા નિરુપણ કરવા પ્રયત્ન કરે તો એ તમારી અવશ્ય અવહેલના કરી ગણાશે. અજ્ઞાની નાના બાળકની ઉદ્ધતાઈને માતા જેમ ગણતી નથી તેમ હે રાધાપતિ! તમારા વૈભવનું વર્ણન કરવા ઉદ્ધત થયેલો એક અલ્પ બુદ્ધિનો આ દાસ પોતાની કાલી ઘેલી ભાષાથી કેવું વર્ણન કરશે? જેવું થાય તેવું તમારો દાસ કરશે. નાથ! દાસને પોતાનો માની દાસની ઉદ્ધતાઈને તમે ગણશો નહીં.

તમારી મહાનતાને બતાવવા કોઈ બ્રહ્માંડમાં કોઈ પણ સમર્થ નથી. હે નારાયણ! સૃષ્ટિની સંરચના માટે તમે ચાર મુખા બ્રહ્માજીને ઉત્પન્ન કર્યા. એ બ્રહ્માજી દ્વારા અગીયાર રુદ્ર, બાર આદિત્ય, આઠ વસુ અને પ્રજાપતિ પણ ઉત્પન્ન કર્યા. મહારાજ! આશ્ચર્ય તો એ થાય છે કે એ સર્વે મળી તમારા ગુણોનું ગાયન કરે છે. તમારા સદ્ગુણોની નિત્ય સ્તુતિ કરે છે છતાં યથાર્થ સ્તુતિ કરવામાં આજ પર્યંત સમર્થ થયા નથી.

મહાન ઈશ્વરો જો તમારા સદ્ગુણ યથાર્થ કહી ન શકે તો બીજો કોણ એવો શક્તિમાન હશે કે તમારા ગુણો યથાર્થ ગાઈ શકે? હે નાથ! તમારા મંગલકારી ગુણોનું યથાર્થ વર્ણન કરવા કોઈ સમર્થ નથી. (૧૩)

૧૪. મફત લેજો નહીં

સસ્તાઈમા સંપત્તિ લેવી સરળ છે. તેને વાપરવી સરળ છે. મફત મળેલી સંપત્તિ કદી વ્યવસ્થિત કોઈથી સાંચવી શકાતી નથી. મફતની મળેલી સંપત્તિ કોઈને બરાબર પચતી નથી.

મોટા પુરૂષોની અમીદષ્ટિથી મળેલી મોટાઈ એટલી ભારે હોય છે કે તેને સામાન્ય માનવી પચાવી શકતો નથી. જો મોટાઈ મોટા આપે ત્યારે સાથે શક્તિનો ઓઘ આપે તો આપેલી મોટાઈ પચે છે, અન્યથા અપચો થાય છે.

મોટાએ આપેલું ફળ જીવનમાં પચાવવું બહુ જ અઘરું છે. જે નારીએ પોતાના ઉદરમાં સંતાનને પોષ્યું ન હોય અને મફતમાં તેને કોઈકનું બાળક મળી જાય તો તેને તે બાળકનો કેટલો મમત્વ હોય? તેના ઉપર તેને કેટલો અને કેવો પ્યાર હોય? એ કોઈ થી અજાણ્યું ન હોય.

સ્વજનો! ક્યારેય મફતનું અને હરામનું લેવાનો ઘટમાં ઘાટ ઘડશો નહીં. મફત લેજો નહીં. કોઈને મફત દેજો નહીં. ઊંટ જેવાને ભગવાન વરદાન માગવાનું કહે એટલે એ ઊંટ બેઠો બેઠો આખા હિમાલયમાં રહેલી વનસ્પતિ ખાઈ શકે એટલી મોટી અને લાંબી ડોક માગે છે. મૂર્ખ એટલો વિચાર ન કરે કે આટલી ડોક લાંબી હશે તો વચ્ચેમાંજ શિયાળ જેવાં લુચ્યા પ્રાણી મારી ડોક ફાડી નાખશે. મફતમાં મળે ત્યારે આવા વિચારો આવે છે. મિત્રો! મહેનત વિના મળેલા મહેલો સ્મસાન જેવા લાગે છે અને સારાં સારાં પકવાનો જીભે પણ લાગતાં નથી. બાજરાનો, જુવારનો કે જવનો રોટલો મીઠો લાગે એજ સ્તર સંપાદન કરવું એજ સાચા ભક્તોનું કર્તવ્ય છે અને એજ ભગવાનની પાસે પ્રાર્થના હોય. (૧૪)

૬. લબ લબ કરવાથી જ્ઞાન ન થાય

માણસ જો પોતાનો વિકાસ અટકાવી દે ત્યારે સમજવું કે હવે તે વૃદ્ધ થઈ ગયો છે અર્થાત્ હવે તેનો કોઈ કામમાં ઉપયોગ લઈ શકાશે નહિ કેવળ પૂજા કરવામાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાશે. જે અવસ્થાએ ભલે વૃદ્ધ થઈ ગયો હોય પણ નવા નવા વિચારોને પોતાના વર્તનમાં લાવતો હોય એ ખરેખર યુવાન છે. આવા યુવાન પાસેથી માનવીને ઘણું બધું શીખવા મળે છે. મારી દૃષ્ટિએ જે સદા નવું ને નવું વિચારતો રહે અને આચરતો રહે એજ સંસાર માટે મહાપુરુષ હોઈ શકે પણ જે કેવળ આશીર્વાદ દેવા માટે ઉપયોગમાં આવતા હોય તે મહાપુરુષ કહેવા માટે યોગ્ય ગણાવા જોઈએ કે નહિ એ નક્કી કેમ કરવું એ તમારા ઉપર છોડું છું.

વ્યર્થ વાદ વિવાદ કરવામાં જે માણસ થાકે નહિ કે ખોટી દલીલો કરવામાં જેને પ્રમાદ હોય નહિ અને એમ કહે કે દલીલોથી વધારે જાણવા મળે છે. એ માણસમાં અને જ્યાં ત્યાં શેરીમાં કે બજારમાં બેઠેલા જેને તેને ભસતા માણસોમાં અને ભસતા કૂતરામાં બહુ ઝાઝો ફેર રહેતો નથી.

માલિકી કૂતરો જ્યાં ત્યાં જતો નથી અને જેને તેને ભસતો નથી. માલિકના કહેવા પ્રમાણે તે પોતાની ફરજ અદા કરે છે ત્યારે તે કૂતરો હોવા છતાં માણસથી વધારે ડાહ્યો અને હોશિયાર કહેવાય છે. એ બિચારો ઓછું ભસે છે, ઓછું ભટકે છે અને એમને માટે ઓછું કામ છે છતાં તે સર્વે માટે પ્રશંસનીય ગણાય છે. વધારે ભસવાથી કે વધારે ભટકવાથી કદી કોઈ ડાહ્યો કે ચતુર ગણાતો નથી અને ભસવાથી કે ભટકવાથી ચતુરાઈ કે ચાલાકી આવતી નથી.

મોટા માણસોનો સાથ આપણને કામ લાગશે એવું માનનારા ઘણી વખત હેરાન થયા છે અને પોતાના પગે ઊભા રહેનારા ભલે પડ્યા અને આથડ્યા છે તો પણ તે હેરાન થયા નથી. મોટા માણસો હજારોની જિંદગી બરબાદ કરીને પ્રથમ પોતાનું કામ સાધે છે. જેને પ્રથમ પોતાનું જ કામ દેખાય છે એવા જ મોટા દરેકને લલચાવા પ્રયત્ન કરે છે. એ મોટા કરતાં નાના માણસો ઘણાં સારાં કારણ કે તે હજારોની જિંદગી બરબાદ કરશે નહિ.

એક પ્રસિધ્ધ ચિંતકે કહ્યું કે નાનો બાળક કેવળ આપણી ઊંઘ બગાડે છે પણ મોટા માણસો આપણી જિંદગી બગાડે છે. તો મિત્રો! મોટાની લાલચમાં નહિ પડી હકીકત સમજવા પ્રયત્ન કરજો.

પુસ્તક વિનાની જિંદગી કેવી નિરાશાભરી અને કષ્ટપ્રદ હોય છે એ પુસ્તક વાચનારને ખબર પડે છે. પત્નિ વિનાની જિંદગી કેવી ભેંકાર હોય છે એની ખબર સંતોને પડે નહીં પણ જેણે ગૃહસ્થમાં પગ માંડ્યો હોય એવા એક પુરુષને હોય છે. જેમ એક

નાનકડો બાળક નાઈટલેમ્પના પ્રકાશમાં સૂતો હોય ત્યારે એને જગતની કે સંસારની મજાની કે પછી અસંસારના આનંદની કાંઈ ખબર હોતી નથી.

પુસ્તક નહિ વાંચનારની જિંદગી સૂતેલા બાળક જેવી છે. પુસ્તક ન વાંચતી પ્રજા સદા ઘેનમાં કે અજ્ઞાન અવસ્થામાં વિચરે છે. એને કાંઈ ખબર હોતી નથી કે બહાર શું ચાલી રહ્યું છે. અરે! પોતાના અંતરમાં શું ચાલે છે? એ પણ સમજી શકતા નથી. જે કાંઈ બહાર કે અંદર ચાલી રહ્યું હોય છે એમના વિષે એમને કાંઈ ગતાગમ હોતી નથી. કોમાના રોગમાં સપડાયેલી વ્યક્તિ જેમ કોઈ પણ જાતનું સુખ કે દુઃખ, આનંદ કે વ્યથા સમજી શકતી નથી તદ્વત્ પુસ્તક ન વાંચનારની સ્થિતિ છે.

કેટલાક વિવેચકો પોતાની મહતા વધારવા કે કાંઈ ક્ષુલ્ક પદાર્થના લોભમાં મોટાની પાછળ ભટકે છે. એમનું બરાબર વાંચન ન કહેવાય. જે કૂતરો દરેકની પાછળ પોતાની પૂંછડી પટપટાવે તેવા કૂતરાને કોઈ સજ્જન પુરુષ સંઘરે નહિ. બધાની પ્રશંસા કરતો હોય તેવા વક્તાને કે તેવા વિવેચકને કોઈ સારો માણસ રાખતો નથી. ક્યાં અને કેવા પુસ્તકો વાંચવા? એ જોવું અગત્યનું છે.

જે બટકું રોટલો ખાવા આપે તેની પાછળ પાછળ જઈને પોતાની પૂંછડી પટ પટાવવી એવા કૂતરાની કિંમત કોઈને હોય નહિ. ભલે બાઈડીંગ સારું ન હોય પણ ખજાનો હોય તો તેનું સેવન કરીએ. થાઈએ તો એવા કૂતરા થાઈએ કે જેના ઘેર બંધાયા તે માલિક સિવાય કોઈની પાછળ પોતાની પૂંછડી પટપટાવીએ નહિ. તો કદાચ તકલીફ હશે કે પડશે, ભૂખ પણ વેઠવાની રહેશે પણ પછી સમય એવો આવશે કે આપણી પાછળ આપણું વિવેચન કરવા તે વિવેચકો ભટકશે.

મિત્રો બનાવતાં કેટલોય સમય વ્યતિત કરવો પડે છે અને કેટલાયને ચકાસવા પડે છે. ત્યાર પછી જ કોઈ સારો મિત્ર મળે છે. સારો મિત્ર મળે ત્યારે તેમની સંગાથે પોતાનું અંતર ખુલ્લું કરાય છે. આટ-આટલી મહેનત કરવા પછી પણ તેમાં કેટલીય વખત તો સન્માનને બદલે અપમાન મળે છે. વર્ષો ગાળ્યા પછી મિત્રની ઓળખ થાય છે અને તેને પોતાનો માની શકાય છે છતાં તે મિત્રને જો ગુમાવવો હોય તો એક કલાક પણ લાગતી નથી. એટલે પોતાના અંતરને પવિત્ર કરવામાં કે પોતાના આંતરસુખ માટે એક આધ્યાત્મિક હવેલી બનાવવામાં વર્ષો ના વર્ષો ગાળવાં પડે છે ત્યારે માંડ માંડ તૈયાર થાય છે છતાં તેને જો પાડવી હોય તો એક કલાક ઘણી થઈ પડે છે.

મિત્રો! મિત્રરૂપી હવેલી કે આધ્યાત્મિક હવેલી બનાવ્યા પછી તેની માવજત રાખવા સદા ચોકી પહેરો રાખજો. નહિ તો બીજો કોઈ આવી તેને ધ્વસ્ત કરી જશે. જ્યાં ત્યાં જઈ જ્ઞાનના મોહમાં લબ લબ કે ભસ ભસ કરીએ કે જે તે વાંચીએ, તે કરતાં યોગ્ય હવેલીને સંભાળીએ અને તેની સજાવટ કરીએ.

૭ વ્યક્તિ સુધારો

લોકોની એવી અણસમજણ છે કે આપણે સમાજને સુધારવા સખત પ્રયત્ન કરતા રહ્યા છીએ છતાં પરિણામમાં કાંઈ વિશેષ દેખાયું નથી. મિત્રો! શાસ્ત્રો અને સંતો એમ કહે છે કે જ્યાં સુધી પોતાને સુધારવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી સમાજ સુધરવાનો નથી. સમાજ આપણા જેવી વ્યક્તિના સમુદાયથી છે. જ્યારે વ્યક્તિને સુધારવાનો પ્રયાસ નથી ત્યારે સમાજને સુધારવાનો પ્રયાસ એ કદાચ ખોટો ડોળ હશે.

વ્યક્તિના સમૂહથી સમાજ થાય છે અને સમાજના સમૂહથી જ રાષ્ટ્ર નિર્માણ થાય છે અને રાષ્ટ્રના સમૂહથી વિશ્વ કહેવાય છે. આ વિશ્વને કે રાષ્ટ્રને સુધારવા માટે કોઈ જ વ્યવસ્થા કામચાલ થઈ શકે નહિ, કારણ કે સુધારાનો શુભારંભ વ્યક્તિથી જ થાય છે. સુધારવાનો શુભારંભ પોતાથી થાય. જ્યાંસુધી વ્યક્તિને સુધારવાનો શુભારંભ નહિ થાય ત્યાં સુધી સુધારો એ એક ભ્રમણા જ બની રહેશે. રાષ્ટ્રને કે સમાજને સુધારવા માટે ન કોઈ કાનુન કામ લાગી શકે કે ન કોઈ નિયમ.

હું બધે કુલક્ષણે પૂર્ણ હોઉં તો કઈ રીતે બીજાને સુધારી શકીશ? દરેક મનુષ્ય જાણે છે કે ચોરી કરવી, વ્યભિચાર કરવો, હિંસા કરવી, અપેય પીણાઓ પીવાં એ એક અપરાધ છે છતાં તેને માણસ દૂર કરી શકતો નથી. તેને દૂર કરવા ઠેક ઠેકાણે ભાષણો અપાય છે, વિવિધ ભાષાઓમાં અને વિવિધ સ્થળેથી લખાણો પણ થાય છે. અનેક જગ્યાએ નિયમો પણ બનાવાય છે પણ તેનું પરિણામ નીલ જેવું જોવા મળે છે કારણ કે કહેનારાનું વર્તન બરાબર નથી.

સદ્ગુરુ અક્ષરજીવનદાસજી સ્વામીના શબ્દો ચોટદાર છે. “પોતે વર્તતા નથી અને બીજાને તે વર્તાવી પણ શકતા નથી.”

વિધિની વિચિત્રતા કેવી છે! પ્રભાવી ભાષણો આપનારા, અસરકારક લખાણો લખનારા અને વ્યવસ્થિત નિયમ કે કાયદાઓ ઘડનારા સ્વયં પોતે તે પ્રમાણે વર્તન કરવા તૈયાર નથી. એ નિયમ ઘડનારાને એમ રહ્યા કરે છે કે “ આંઉ મણી કે ચાં, મોકે કોઈ ન ચે”. ઘડવૈયાઓ જાતે તો, ચોરી કરવી, વ્યભિચાર કરવો, હિંસા કરવી, અપેય પીણાઓ પીવાં તેને અપરાધ માનતા જ ન હોય તો પોતે તેનું પાલન કરશે? નહીં કરે. જ્યારે સ્વયં ઘડવૈયા પાલન ન કરે ત્યારે સમાજ પણ ન કરે. ઘણી વખત એવું જોવા મળે કે ઘડવૈયા તો કેવળ બંધારણ ઘડવામાં, તેને પોષક બનાવવામાં, તેને અનુસાર લખાણ કરવા-કરાવવામાં અને તેનો પ્રચાર-પ્રસાર કરાવવામાં પાવરધા હોય છે.

મિત્રો! લેખકો, પ્રવચન કર્તાઓ અને અપરાધ વિષયક કાયદા ઘડનારા ધારાશાસ્ત્રીઓ, સ્વયં પોતે અપરાધ કરવો એને પાપ કે બુરાઈ માનતા જ ન હોય અને

તેનાથી તેમને જરા પણ ઘૃણા ન હોય, તો કોને સુધારવા છે? અને શા માટે સુધારવા છે? તે માનવીઓ તો અપરાધને ત્યાગ કરવા ઈચ્છતા નથી. તો મિત્રો! તમો જ કહો સમાજ કઈ રીતે સુધરી શકે? અને તેને કોણ સુધારી શકે?

સમાજના સંચાલકો સ્વયં સંસ્થાની ચોરી કરતા હોય અને પોતાનું ઘરમાનીને રહેવા આવેલી બહેન દીકરીઓ સંગાથે સ્વયં સમાજના સંચાલકો કેળવણીને નામે વ્યભિચાર આચરતા હોય ત્યાં સમાજને સુધારવાની વાત ક્યાં રહી? સમાજને શિક્ષિત કરવાની વાત ક્યાં રહી? સમાજ કાર્યકર્તાઓને સમાજને શું ચોરી, વ્યભિચાર, હિંસા અને પાપાચાર શીખવો છે?

જેને અપેય પીણાઓ, જેમકે વીસ્કી, બ્રાન્ડી વિગેરેમાં દોષ દેખતા ન હોય તેવા સંતો કે સુધારકો કોને કોનાથી બચાવવા છે? અને એ કેવી રીતે વ્યક્તિને સુધારી શકશે?

સમાજના સંચાલકો, દેશના નેતાઓ અને ધર્મના ધુરંધરો સ્વયં પોતાની મિલકતની ચોરી કરે અને સંસ્થાની મિલકતની ચોરી કરે અને ભોળી કુમારીઓ સાથે વ્યભિચાર કે અશ્લીલ આચાર આચરે અને સમાજને અને સત્સંગને, ધર્મને અને દેશને વિકાસના પંથે લઈ જવાના બણગાઓ કુંકે એમની કોને અસર થાય?

એક કથાકારની વાત અહીં નોંધુ છું. એ કથાકાર દેખાવે બહુ સારો અને પ્રભાવી વક્તા હતો. હજારો શ્રોતાગણ તેમની વાણી સાંભળવા ક્ષણવારમાં એકત્રિત થઈ જતા. કથામાં લીધેલ કોઈ પણ વિષય એટલો સ્પષ્ટ કરે કે સાંભળનારનાં હૈયામાં રગેરગમાં તે કોતરાઈ જ જાય.

એક વખત કથાકારે ‘અમારા આશ્રિતોએ કદી વ્યભિચાર કરવો નહીં’ તેની વાત લીધી. વાત કરતાં કરતાં એટલે સુધી પહોંચી કે ત્યાં આવેલી નગરવધુઓ પણ ગભરાવવા લાગી. કેટલીક નગરવધુઓએ તો મનોમન નક્કી કરી લીધું કે ભૂખ્યા રહેવું બહેતર છે પણ વ્યભિચાર તો કદી કરવો નહીં.

સભામાં બેઠેલ કેટલીક વિશ્વાસુ બાઈઓ વક્તાશ્રીના જાળમાં પહેલેથી સપડાઈ ગઈ હતી. તેને ખબર જ નહોતી રહી કે જે અમો આચરી રહ્યાં છીએ તે કેવું પાપ કરી રહ્યા છીએ. તેમને જ્યારે ખબર પડી ત્યારે તેમની આંખ ઊઘડી ગઈ.

બીજે દિવસે એ વિશ્વાસુ બહેનો તેને ત્યાં ન ગઈ. તો તે સામેથી તેને ઘેર ગયો. દરવાજો ન ખુલતાં ત્યાં વિગતવાર વ્યભિચારની વાત કરી કે વ્યભિચાર કરવો એ પાપ છે પણ કથાકાર એ સાક્ષાત ભગવાનનું રૂપ છે માટે તેને પોતાનું શરીર અર્પણ કરવું એમાં તો ભગવાનનો અતિશય રાજીપો છે, આવી તક જે ચૂકી જાય એતો મહા અભાગી જીવ છે.

આવી વાતો કરી ફરી તેને વ્યભિચારમાં સપડાવી. કહો આવા વક્તા કે આવા સમાજના સંચાલકો શું સમાજને આપવાના હતા? સમાજને દોષના દરિયામાં ડૂબાડવા સિવાય શું સારું કરવાના છે?

આ લખાણ કે સંબોધન કોઈકને જરૂર કઠિન અને ભારે લાગશે પણ હકીકત આપણને સ્વીકારવી જ પડશે.

૮. વૃત્તિઓને દબાવતાં વિફરે કાં મરે

સામાન્ય રીતે પોતા પાસે આવેલી કોઈ વ્યક્તિ ખરાબ હોતી નથી. ઘણી વખત માણસ જાતે જ આવનારને ખરાબ બનાવતો હોય છે અને પછી આવેલીને ધુતકારે છે. શરીર પર ધારણ કરેલું કપડું જો અતિ નપુટો આપે તો એ કપડું આખો દિવસ રાખી શકાય નહીં. જો ખરાબર રીતે તેને ધારેલું હોય તો શરીરમાં ક્યારેય નપુટો આપશે નહીં.

“ સિંહને છંછેડતાં ખોશો તમારા પ્રાણ । મન બહુ ચીડવતાં ભોગવશો નરક ખાણ ॥”

ભગવાને આપણને કેવું વિલાસી અને આનંદી મન આપ્યું છે! આપણું કોમળ મન, કેવી કેવી વિચિત્ર વાતોનો ઢગલો એક સેકન્ડમાં આપણી આગળ કરી આપે? કેવું સમર્થ મન! કોઈએ ધાર્યું ન હોય અને કોઈએ જોયું ન હોય એવું અનોખું દર્શન એક ક્ષણ વારમાં આપણને કરાવી આપે!

આ મનને જો ચગદવામાં આવે તો? આ મનને રગદોડવામાં આવે તો? આ મનને છંછેળવામાં આવે તો? આ મનને રંધવામાં આવે તો? આ મનને કોઈ અંધારી કોઠરીમાં ગોંધી દેવામાં આવે તો? બહેનો! માતાઓ! બંધુઓ! શું થાય એ જોવાનો ક્યારે અખતરો કરશો નહીં.

જો આપણને કોઈ ગોંધી રાખે તો જરા જેટલું પોષાતું નથી. કોઈ આપણને ગુલામ બનાવે એ આપણને પોષાતું નથી. કોઈ આપણી વાત ન સાંભળે એનો લાગેલો દંશ આપણાથી ભૂલાતો નથી. તો પછી આપણે પોતાના મન ઉપર શા માટે ત્રાસ ગુજારીએ? જે બધું આપણું કામ કરે છે. જે નાની મોટી દરેક બાબતમાં આપણને સાથ અને સહકાર આપે છે. એની સંગાથે કે એવા મનની સંગાથે છેડતી કરાય ખરી? સિંહ સંગાથે છેડતી કરવી એ પોતાના પ્રાણ ગુમાવવા બરાબર છે અને મનની સંગાથે છેડતી કરવી એ પોતાના આત્માને ઘાયલ કરવા બરાબર છે.

શરીર એક મોટો મઠ છે. અનેક મઠધારીઓ એ મઠમાં મોજમજા કરે છે અને મઠની માવજત રાખી મઠની શોભાને વધારે છે. શરીરનાં એક એક અંગ અતિ મહત્વનાં છે. નગરમાં કે મઠમાં ગટર લાઈન સામાન્ય અંગ કહેવાય છતાં શરીરની ગટર લાઈન ખડભડે તો નગર કહો કે મઠ, શરીર કહો કે પટ, બધું રફે દફે થઈ જાય છે. કેવળ મન નહીં પરંતુ બધી બીજી વૃત્તિઓ અને બીજાં અનેક અંગ બધાં એક દિવસમાં કે એજ ક્ષણમાં લોથ પોથ થઈ જાય છે.

એક અવાડામાં કોઈ નાનો અને નિર્દોષ બાબો સુખ શાંતિથી અનોખું પાણી પીવા માટે આવ્યો. એ છોકરો અવાડામાં નહીં પણ વાડામાં આવ્યો. તમે બધા સમજી શકો કે વાડો એટલે કોઈકે કોઈ ભૂલકાને પૂરવા માટે બનાવેલો વંડો. ઈ વંડાનું નામ રાખ્યું બહુ

ઊંચું! છેક આકાશને અડી જાય ઈવડું ઊંચું. જે જુએ એને એ વંડામાં આવવાનું મન થઈ જ જાય. તેમાં બાબા કે બેબીને તો તત્કાલ મન થઈ જ જાય.

બાબાને ચટકી લાગી. આ વંડામાં પુરાવું હોયતો પહેલા કાન વિંધાવો પડે. તેણે તે મંજૂર કર્યું. બાબાને ગળામાં ફાંસો દેવામાં આવ્યો. તેણે તે પણ મંજૂર કર્યું. દરેકને ત્યાં પાણી પીવા મળે પણ અંધારામાં! મલીંદા મળે પણ ભંડાકીયામાં! બધું મળે પણ બંધ મોઢે! આવો મોટો અવાડો.

હવે બાબો કે બેબી ન ક્યાંય જઈ શકે કે ન કોઈને કાંઈ કહી શકે. હશે, ઈ વાતને જવા દો. પછી કોઈક દિવસ કરશું. ક્યાંક એમ હશે. એવાં નાટક ચાલતા હશે. બધે એમ તો ન જ હોયને?

વ્યાયામ કરવો અને કરાવવો એ શરીર માટે સારો છે પણ કોઈ વ્યક્તિની સ્વાભાવિક ચંચળતાને પોતાના નીચ સ્વાર્થ ખાતર ચગદી નાખવી અને તેને રીબાવી રીબાવી ને તેમની પાસેથી કસ કાઢી લેવો એ બહુ ખરાબ છે. જેની પાસેથી આપણે જેટલું કામ લઈએ તેને તેટલું ભાતું આપવું જોઈએ. જુના જમાનાની એક નગર પાલિકાના ઘોડાની જેમ તો કદીય ન કરવું. કાપ મુકાયો તો બીયારા ઘોડાના ખોરાકમાં! પગારમાં તો ધરખમ વધારો જ!

ધરમનું કામ હોય કે કરમનું હોય, જો જેને જેટલું દેવાનું ઠેરવ્યું હોય એટલું ન આપીએ તો સ્વામિનારાયણ ભગવાનના મહા ગુણેગાર થઈએ છીએ. પોતાનું પાસું રાખે તેનું પડખું સેવે અને બીજાને પુરુ થાતું નથી એમ કહીને નીચીટેલ કરતા ગધેડાં કે ઘોડાં તેને પૂરતું ખાવાનું ન આપે અને જેમ સમય જાય તેમ તેમ કાપ આવે અને બીયારાં રીબાઈ રીબાઈને મરે!

ઘણાને એમ થાય કે આમાં કઈ આધ્યાત્મિક વાત છે. પણ શરીરમાં આવી જ હાલત સદાયને માટે રહેતી હોય છે. જેને શરીરની રાજનીતિ સમજાઈ જાય તેને પછી સમાજની રાજનીતિ કે કપટનીતિ સમજવાની જરૂરત રહેતી નથી.

જીવનમાં દમન નહીં પણ નિયમન જોઈએ. આ વાત સમજાઈ જાય તો મઠની કે ચાલબાજ લંડનના શીપમેન જેવા ડૉક્ટરોની કે મઠાધીશો અથવા અન્ય કોઈની ચાલબાજી સમજવામાં કોઈ સાધકને કાસરો પડતો નથી. કદાચ એટલેજ જીવનનું અણમોલ ઔષધ “નિયમન” કહેલું હશે. જીવનનું અણમોલ ઔષધ દમન કે ત્રાસ નહીં. આ વાત સમજાતી નહીં હોય પરંતુ ભગવાન સ્વામિનારાયણ વચનામૃતમાં આજ હકીકત સમજાવી છે.

પોતાના પાડેલાં પશુઓને, સ્વાભાવિક માનવની રીત રસમને સમજ્યા વિના તેમના ઉપર જો દમન કે ત્રાસ ગુજાર્યા કરીશું તો ખરેખર એક દિવસ બધું ગુમાવી બેસશું. પોતાને સમજ્યા વિના દમન કે ત્રાસ બીજા ઉપર આચરશું તો તેનું પરિણામ પોતાને જ આ

ભવમાં અથવા બીજા ભવમાં ભોગવવું પડશે. પોતાના ઈષ્ટદેવ તે કરમ ભોગવાવ્યા સિવાય કોઈ રીતે લેવા નહીં આવે.

પોતાની જેટલી હદ હોય એ પ્રમાણે નિયમન કરવું અને નિયમન કરવા-કરાવવા પ્રયત્ન કરવો પણ વધારે ડહાપણ કરવા જવું નહીં. જો ઉતાવળ કરશું કે કોઈકના કહેવાથી બીજાને ચોર ઠેરાવી અને પોતાના દોષોને નિર્દોષ ઉપર ઠાલવી દઈશું. તો તે બહુ હદે ભોગવવું પડશે. મિથ્યા અપવાદ કેવો ખતરનાક પરિણામ આપે છે એ જો આપણે કોઈ ભોગવેલાને પુછીએ ત્યારે ખરી ખાતરી થાય. જો વ્યક્તિ ખોટી રીતે પોતાને સારી બતાવવા જશે તો પોતાનું ઠીકરું અણધાર્યું ફૂટી જશે.

૯. ભગવાન આજે ઘેરે આવે છે

“ઘેરે ચાલી આવ્યા છે ગોલોક વાસી રે, જેને કહે છે અક્ષરાતીત અવિનાશી રે” જો માણસ પોતાનું અંતરનું સાચું સરનામું કોઈ પવિત્ર સંતને કે પવિત્ર સિદ્ધ સાધ્વીને આપે છે તો તે પ્રમાણે ભગવાન માણસનું ઘર ગોતી તેને ઘેરે પોતેજ અથવા સંતોની કે સાધ્વીઓની સંગાથે પધારે છે.

હવે માણસ જો ભગવાનને અંતરથી ચાહતો જ ન હોય કે તેને ઓળખતો જ ન હોય તો તે માણસને કહેવું શું? ભગવાને તેને અનોખી બુદ્ધિ આપી ન્યાલ કરી દીધો છે. ભગવાને તેને પોતાની રીતે અનોખું જીવન જીવી શકે એવો અદ્ભુત દેહ આપી દીધો છે. અનેક પ્રકારનાં મન ગમતાં સાધનો આપી દીધાં છે કે જેથી માણસ પોતાના સ્વપ્રતી ઊણપ પણ પૂરી કરી શકે. છતાં કેટલાક ને જોતાં અંતરમાં આપણો ઉંહકારો નીકળી જાય છે કે ભગવાને બીયારા આદમીને આટઆટલું આપ્યું છતાં હું અને મારું તે આદમી એક રંચ જેટલું ત્યાગી શકતો નથી!

ભગવાન પરમ કારુણિક બની માણસને અનેકવિધ સાધન સંપત્ર બનાવ્યો. સ્વામિનારાયણ ભગવાને માણસને સર્વવિધ સાધન સંપત્ર કર્યો તો પણ એ દેખાતું નથી કે પોતાને આવો તૈયાર કોણે કર્યો છે? જો એનો કાંઈક ખ્યાલ આવી જાય તો અવશ્ય ભગવાન પોતાને ઘેર આવે છે.

સંત કે સાધક માનવીની વિચિત્ર વર્તણૂંક જોઈને જરૂર વ્યથિત થતા હશે પણ સંતની વ્યથાને કોણ સમજવા તૈયાર છે? ભગવાન પાસેથી જ્યારે અખૂટ ખજાનો બુદ્ધિનો સાંપડ્યો છે ત્યારે કોઈ એ બુદ્ધિનો ઉપયોગ બીજાને હેરાન કરવામાં કે બીજાને નીચા પાડવામાં ઉપયોગ કરતા હોય એ જોઈને ભગવાનને અને સંતને મનમાં કેવું થાતું હશે? ભગવાન કદાચ એવું વિચારતા હશે કે ‘મેં માનવને એક અનુપમ બુદ્ધિની સોગાદ આપી અને માણસે, આવી અનુપમ સોગાદની આવી ગેરવલે કરી? ન કોઈને મદદ કરવી કે ન કોઈને સાચો રસ્તો બતાવવો, ન કોઈને આશ્વાસન આપવું કે ન કોઈને બે મીઠાં વેણથી બોલાવવો.

સદ્ગુરુ ભૂમાનંદ સ્વામીને એક દિવસ કોઈ ચતુર મનના માનવીએ પુછ્યું ‘મહારાજ! આમ ભેખ લઈને મસ્તીમાં ફરો છો અને ભગવાનના રંગમાં રાચો છો તો ક્યારેક ભગવાનને કહેજો કે અમારા ઘેર પધરામણા કરે, તમો પણ સાથે પધરામણા કરજો. અમારાથી જે થાશે તે સેવા કરશું અને ભેટ પણ આપશું. અમે એવું સાંભળ્યું છે કે ભગવાન તો તમારી પૂજામાં રોજ પ્રગટ બિરાજીત થઈ તમારી પૂજા ગ્રહણ કરે છે.’

ભૂમાનંદ સ્વામીએ કહ્યું કે 'તારી વતીથી હું ભગવાનને વિનંતી કરીશ પણ ભગવાનને તારું એડ્રેસ કેમ આપું? તારા સરનામાની તો મનેય ખબર નથી.' મહારાજ! ઉપલી પાળ રોડ, પારેશ્વર ચોક. પાધરું જ સરનામું છે. મારું નામ છે, મનહરલાલ જેન્તીલાલ ગાલીયા. સ્વામી કહેવા લાગ્યા ' આ તારું સરનામું ક્યાં છે? આ તો તારા મકાનનું સરનામું છે. એ તો ક્યારે ભૂકંપ આવે અને એક આખી ઈટ પણ જોવા ન મળે. એ તારું પોતાનું સરનામું નથી. તારું ઠેકાણું તો બતાવ. પછી ભગવાનને કહું અને એ ત્યાં આવે.'

ભગવાન તો સ્વયં ઘેરે પોતે ચાલ્યા આવે છે પણ આપણને બોલાવતાં અને સરનામું દેતાં નથી આવડતું. કાયસ્થ સમાજના પરમ સાધ્વી અને મહાદેવી લાધીબાઈને ભગવાને પોતાને ઘેર બીજાને તકલીફ આપીને પણ બોલાવી લીધાં. ભગવાન તો પોતે અક્ષરથી અતીત હોવા છતાં દેહધારીને સમીપ થાય છે. પરંતુ માણસ પોતાની જાતને ઠેકાણે લાવી સાચું સરનામું આપે તો કાંઈક સારું થાય.

સ્વામી કહે છે તે મૂજબ સ્વયં પોતે ઘેર વહ્યા આવે છે, જો માણસ પોતે, હું અને મારું ત્યાગી બીજાની પ્રોપર્ટીને બીજા માટે રહેવા દઈને ભગવાનના કામ કરવા લાગે કે ભગવાનના બગીચામાં માળીનાં કામ કરવા લાગે તો.

માણસે કહ્યું કે સ્વામી! હું તો એમ માનતો હતો કે મારા ઘરનું સરનામું એજ મારું સરનામું. મારો દેહ એજ હું પોતે અને મને તો એમ જ હતું કે આ બધું મારું છે અને એ બધેમાં હું છું. એટલે એનું સરનામું એજ મારું સરનામું.

બંધુઓ! આપણે ઘણા બધા આમ માની બેઠા છીએ. જ્યાં આપણું પોતાનું ઠેકાણું સાચું ન હોય તો પછી ભગવાન પણ શું કરી શકે? કેમ કરી આપણને શોધી શકે? કેમ આપણા ઘરમાં આવી શકે? કદાચ આવે તો આપણે પોતાના ઘરની રંચ જેટલી સાફ સુફાઈ કરી નથી કારણ કે પોતાના ઘરની પોતાને ખબર જ નથી.

તા. ૨૬, જાન્યુઆરીના ૨૦૦૧ના સવારે જે કરામત ભગવાને બતાવી અને ધરતીને હલબલાવી. એ જોતાં ભલભલાનાં હાંજાં ગગડી ગયાં! લાખો લોકોની જિંદગી રગદોડાઈ ગઈ! સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું મંદિર (બહેનોનું) સ્વામિનારાયણ ભગવાનની પ્રસાદીભૂત વર્ષો પુરાની સોડ સતી એ જોતાં એમ થાય કે ભગવાને તો કમાલ કરી દીધી છે, લાખો લોકોની જિંદગી છૂંટી નાખી છે. એનું નામ તો કમાલકરણ હોવું ઘટે! અને જેને જેને જ્યાં જ્યાં બચાવ્યા છે તે જોતાં એમ થાય કે ભગવાને કોને કેમ બચાવ્યા છે એ ખબર કોઈ ચતુર નેતાને પણ પડે એમ નથી. એ તો એ સ્વયં ભગવાન જાણે અથવા એમના સંતો જાણે!

આવું જોયા પછી મને એમ લાગે કે ભગવાન પોતે જ સંતોને લઈ આપણા ઘેરમાં આવી બિરાજમાન થઈ વધારે સાધન સામગ્રી આપી ન્યાલ કરી પોતાનું ન્યાલકરણ નામ સિદ્ધ કરશે. અને તો ચાલો, આપણે સંતોનું કે સાચા ગુરુનું સામીપ્ય સેવી પોતાનું સાચું ઘર પાવન કરીએ અને સામેથી આવતા ભગવાનને માટે આપણું ઘર સજાવીએ.

ભગવાન કુબ્જાને ઘેર સામેથી ચાલીને ગયા છે. ભગવાન કરણીબાને ઘેર સામેથી જઈ કચ્છની મહારાણીના જેવો પોશાક પહેર્યો છે. એ પ્રભુ આપણે પણ ત્યાં આવશે. આપણે કુબ્જાની પેઠે અને જેવી કરણીબાની ભક્તિ હતી તેવી રીત અને સેવા કરવી પડશે. ભગવાન આપણને સાધન સંપત્ત બનાવી, આપણને આભૂષણોથી અલંકૃત કરી આપણે ઘેર આવશે. આપણને ભૂમાનંદ સ્વામીની માફક વર્તવાનું છે.

૧૦. બે ચતુર રાજ કુમારીઓ

આપણા આ ભારત દેશ પર અનેક આફતો આવી છે. નાની મોટી અનેક પ્રકારની આફતો વેઠતાં વેઠતાં આ દેશના સંસ્કારી સંતાનોએ પોતાની સંસ્કૃતિ અને સંસ્કાર માટે અનેક બલિદાન આપ્યાં છે. ભારત સપૂતોએ અને વિરાંગનાઓએ વિવિધ જ્ઞાનના ખજાના અને વિવિધ તંત્રોને જીવનના ભોગે તે જાળવી રાખ્યા છે અને એજ પ્રમાણે સાંચવી રાખ્યા છે.

વિદ્યાર્થી શાસકોએ આ દેશની પ્રજાને ગેરમાર્ગે દોરવા અને પોતાના વ્યક્તિગત ખજાના ભરવા સખત પ્રયત્નો કર્યા છે. વેદ વિરુદ્ધ મતાવલંબીઓએ આ ભારતીય પ્રજાને પાયમાલ કરવા અનેક નિંદનીય તરકીબો અજમાવી છે.

કેટલાક નીચ શાસકોએ સમાજમાં ભેદ પડાવ્યા છે. નાત જાતમાં ભેદો કરાવ્યા છે. વર્ણ અને આશ્રમમાં ભેદો પડાવ્યા છે. છતાં સ્વાભાવિક અને વૈદિક તથા આંતરિક એકતાને વિખેરવામાં કોઈને સફળતા સાંપડી નથી. આ એકતાને સાચવવામાં નારી શક્તિનો, યુવા શક્તિનો, અતિ સામાન્ય શક્તિ અને બુદ્ધિ ધરાવતા માનવીનો અતિ અમૂલ્ય ફાળો છે.

ઈરાનના ખલીફા વલીદના હુકમથી જ્યારે મુઠ્ઠીભર સૈનિકોને લઈ મહમદ બિન કાસિમે ભારતવર્ષ પર ચઢાઈ કરી ત્યારે ભારત નાના નાના રાજ્યોમાં વહેંચાયેલું હતું. અને તે તે પ્રદેશના રાજાઓ પોતપોતામાં પોતાની શક્તિને કેવળ અન્યના પ્રદેશને કબજે કરવામાં વેડફી રહ્યા હતા.

સિંધમાં જ્યારે રાજા દાહિરસેન શાસન કરતા હતા ત્યારે તેમના પર મુહમ્મદ બીન કાસિમે મોટી સેના લઈને તેમના પર ચઢાઈ કરી ત્યારે ત્યાંના રાજાને જોરદાર થપાટ મળી. અનેક સૈનિકો સાથે યુદ્ધમાં મરાયો. વેગમાં આવેલી બહાદૂર રાણીએ પોતાના પતિને મળેલી હાર સાંભળી જરા પણ ગભરાઈ નહીં.

તેણે અનેક દેશપ્રેમી વીર બહેનોને તરવાર અને ઢાલથી સજ્જ કરી યુદ્ધમાં ઝંપલાવવા ચેતના જગાવી. મહારાણી સહિત અનેક વિરાંગનાઓએ આ પવિત્ર ઋષિઓની ભૂમિને સુરક્ષિત રાખવા ખાતર બલિદાની વ્હોરી. આવી વિરાંગનાની શુરવીરતા જોઈ એ સમયના લોકો હેરાન થઈ ગયા હતા. આ જંગ ઈ.૭૧૧ના જુનમાં ખેલાયો હતો અને ૧૬ જુનના સિંધ સમ્રાટ દાહિરસેન લડાઈમાં શહીદ થયા હતા.

એમ કહેવાય છે કે અરબોએ સિંધ પર ૧૪ વખત યુદ્ધ કર્યા હતા અને ત્યાં રહેતા ભારતીઓએ મુંહતોડ જબાબ આપ્યો હતો. સિંધના સમ્રાટ દાહિરસેન છેલ્લા હિન્દુ રાજવી હતા. પોતાના પિતાનો ઈ. ૬૮૦માં દેહાંત થયે ત્યારે પોતે રાજગાદી પર આરુઠ

થયા હતા અને શત્રુઓથી પ્રજાનું રક્ષણ કર્યું હતું. અહીં જે જંગ ખેલાયો હતો એ જગ્યા હતી સિંધમાં આવેલ રાવર કિલો, ત્યાં સિંધના સમ્રાટ દાહિરસેને શત્રુ સામે છેલ્લા શ્વાસ સુધી લડત લીધી હતી.

હિન્દુ રાજાઓ કેવા શુરવીર હતા અને એમનો પરિવાર કેવો દેશ માટે અને પોતાની સંસ્કૃતિ માટે કેવો સમર્પિત હતો, એની આ કથા છે. આ સિંધના સમ્રાટ દાહિરસેનનું રાજ છેક ગુજરાતમાં આવેલ સૌરાષ્ટ્ર સુધી ફેલાયેલ હતું. આજકાલ-તા.૧૫-૬-૧૨.પાનાનં.૫.ભુજ.

બ્રહ્માનંદ સ્વામી કહે છે કે ‘સાચા શુરા રે જેના વેરી ઘાવ વખાણે’ એ મુજબ એ મહમદ બિન કાસિમને ત્યારે ખબર પડી કે આ દેશની પ્રજા કેવી શુરવીર અને નિડર છે. એમની તો કલ્પના ન હતી કે નારી પણ દુર્ગાનું રૂપ ધારી શત્રુને હંફાવી શકે છે.

વિરાંગનાઓએ આ પવિત્ર ઋષિઓની ભૂમિને સુરક્ષિત રાખવા ખાતર બલિદાની ળોરી. હવે સંસ્કાર અને દેશની સમૃદ્ધિને કોણ ઉગારશે? છેલા શ્વાસે આવા વિચારોમાં તળલળતી વિરાંગનાઓની ભાષા કોઈક વાંચી શક્યું.

દૂશ્મનોએ રાજસંપત્તિ પર કબજો મેળવવા અને પોતાનું સૈન્ય વધારવા તેણે સીધો રાજ દરબારમાં દરોડો નાખ્યો. સંપત્તિ અને ઝવેરાત જોઈ દૂશ્મનો પાગલ તો થયા પણ ત્યાં સ્વર્ગની અપસરાને ઈર્ષા ઉપજાવે એવી કિશોર અવસ્થામાં રહેલી બે રાજ કન્યાઓ જોઈ. જોતાં જ તે કમાન્ડર પાગલ થઈ ગયો. આવી રાજ કન્યા! તેણે મનોમન વિચાર્યું કે ચાલ, આ બે સોગાદ આપણા ખલીફા વલીદ માટે મોકલાવીએ. આ ગુલાબના ફુલને શરમાવે એવી સોગાદ જોઈ ખલીફા વલીદ મને મોટો શીરપાવ આપશે.

તે સમયે રાજકન્યાઓ માત્ર ૧૪થી ૧૫વર્ષની હતી. એકનુ નામ સૂર્યા હતું અને બીજીનું નામ પદ્મા હતું. આ જન્નતની અનેરી સોગાદને પાલખીમાં બેસાડી, તેને કાંઈ તકલીફ ન થાય તે રીતે ઈરાન ખલીફા વલીદ પાસે પહોંચાડવામાં આવી.

સંસ્કારી અને સુજ્ઞ, વૈદિક અને ભગવાન કે ભગવતીની દેઢ ઉપાસક વિરાંગનાને સંત કે સાધ્વી સિવાય કોઈ સમજી શકતું નથી. જેમ રહસ્યની વાતો જ્યાં ત્યાં થાય નહીં તેમ અંતરમાં રહેલી વ્યવહારની વાતો પણ જ્યાં ત્યાં થાય નહીં. વાત સંત આગળ કાંતો કોઈ પોતાના પથપ્રદર્શક સદ્ગુરુ આગળ કહેવાય પણ જ્યાં ત્યાં ઓકી નંખાય નહીં આ નીતિ વાક્યને જાણનારી સૂર્યા અને પદ્માએ પોતાની વાત કોઈને પણ જણાવા દીધી નહીં. આ બન્ને સંસ્કારી અને સુજ્ઞ રાજ કન્યાઓ માત્ર સુંદર નહીં પણ બહુ જ સંસ્કારી અને શુરવીર હતી. જેવા પિતા સિંધના સમ્રાટ દાહિરસેન હતા તેવી જ આ બન્ને શુરવીર અને સુંદર કન્યાઓ હતી. આ બન્નેને રૂપ અને લાવણ્યતા, શુરવીરતા અને તેજસ્વીતા સાંપળી હતી, એનું કારણ હોય તો પોતાના પુર્વજોની પુણ્ય કમાઈ. એને કારણે પોતાના દેશનું, પરિવારનું, સંસ્કારનું અને વૈદિક પરંપરાનું ગૌરવ રાખ્યું હતું.

ખલીફા વલીદ સ્વર્ગની અપસરા જોઈ મહમદ બિન કાસિમને મનો મન નવાજવા લાગ્યો. બન્નેને પોતાના રાજ મહેલમાં સુંદર મજાનો ઉતારો અપાવ્યો. બીજે દિવસે જ્યારે એ ખલીફા સોગાદને ભેટવા શયનકક્ષમાં ગયો ત્યારે ત્યાં જોયું તો સૂર્યા અને પદ્મા રડતી હતી.

રડવાનું કારણ જાણતાં ખલીફાના ખૂનના કણે કણમાં ઝેર વ્યાપી ગયું. તેણે તત્કાળ હુકમ કર્યો કે અત્યારે ને અત્યારે એ મહમદ બિન કાસિમને જીવતો ને જીવતો, મરેલા સુવરના ચામડાંમાં સીવી મારી આગળ હાજર કરો.

ખલીફા વલીદના આવા હુકમમાં કોણ કમી આવવા દે? ખલીફા વલીદના સૈનિકો દાહર પ્રદેશમાં આવી પહોંચ્યા. કાસિમ તો ખુશીમિજાજમાં હતો એને તો મનમાં એમ કે આપણું સ્થાન મહામંત્રી સુધી અનામત થઈ જ ગયું. એને ખબર નહીં કે નિર્દોષ નારીને કે નિર્દોષ બાળકોને મારવાથી કે મરાવવાથી મારી એવી જ હાલત થશે. ખુદાનો ન્યાય અદલ છે. જે જેવું કરે છે ખુદા તેને તેવું આપે છે.

બીજાનું કાશળ કાઠનારા કોઈ પણ હોય, ઈશ્વર તેનું જ કાશળ કાઠી નાખે છે. બીજાને મારનારો સ્વયં પોતે જ કમોતે મરાય છે. બીજાને હેરાન કરનાર જીવનમાં હેરાન થઈ જાય છે.

ઈરાનના ખલીફા વલીદનું વર્તન જોઈ સૂર્યાએ કહ્યું કે ‘બદલો વળી ગયો પદ્મા! આપણા મા બાપનું અને આપણા વીરોનું, વિરાંગનાઓનું અને નિર્દોષ નગરજનોનું શ્રાદ્ધ થઈ ગયું. પદ્મા કાંઈ સમજી નહીં. એટલું સમજી કે આપણા દેશ માટે કાંઈક આપણાથી સારું થયું છે.

સૈનિકો આવતાંની સાથે જ મહમદ બિન કાસિમની ધરપકળ કરી. તે વિચારમાં પડી ગયો. તે કહેવા લાગ્યો કે કાં? આમ કેમ? પણ તેની વાત સાંભળવા કોઈએ કાન ન દીધા. વાતને કોઈએ પણ ન સાંભળી. તેને પકડી જીવતો જ મોટા મરેલા ભૂંડના ચામડામાં સીવી દીધો.

બિન કાસિમ વિનંતી કરતો રહ્યો પણ તેની વાત સાંભળવવામાં સૌ કોઈ બહેરા થયા. શાસ્ત્રો અને સુફીઓ કહે છે કે જેણે ગરીબની આહ ન સાંભળી હોય અને તેને સ્વાર્થ ખાતર સતાવ્યા હોય તો એક દિવસ સતાવનારની આહ પણ કોઈ સાંભળતું નથી. બિન કાસિમને રીબાઈ રીબાઈને મરેલા ભૂંડમાં મરવું પડ્યું. કેવું મોત કહેવાય? કેટલું હશે દર્દભર્યું એ મરણ?

ભૂંડમાં સીવાયેલા અને મરણ પામેલા કાસિમને લાત મારી ખલીફાએ તેને ગાળો ભાંડી. મૂર્ખ! તે મારી મજાક કરી? તને મારું અપમાન કરવાનું સુજ્યું? નીચ! હરામ ખોર! તને તો મારે વધારે સતાવવો હતો. આમ કહી તેણે ઉમેર્યું કે તને તો ખુદા કદી માફ નહીં કરે.

આપણું કામ થઈ ગયું પદ્મા! હવે આપણે આપણા સબંધીઓ પાસે જ જશું ને?’ પદ્મા સમજી ગઈ કે મરનાર કોણ હતો. તે ખુશીમાં આવી સૂર્યાને ભેટી પડી. બહેન! ‘કામ થઈ ગયું. મારે આટલું જ જોઈતું હતું.’

ઈરાનનો ખલીફા વલીદ, મહમદ બિન કાસિમથી નાપાક કરાયેલી રાજસુંદરીને, જ્યારે બનેલી વાત કરવા આવ્યો ત્યારે તે બંને રાજકુમારીઓ વાત સાંભળતાં સાંભળતાં અંતરમાં હાસ્ય કરતી બંને કન્યાઓએ પોતાના પાલવમાં છુપાવેલી ખંજર કાઢી ચુપ ચાપ એક બીજાને ખોસી દીધી! છેલ્લે તે રાજ કન્યાઓના ઉદ્ગારો સ્ત્રવી ગયા કે “ અમને કોણ નાપાક કરશે? અમારા દેશવાસી કોઈ નાપાક ન થયા તો અમે શા માટે નાપાક થઈએ? અમારી ગરીબ અને વિશ્વાસુ પ્રજાને નિર્દયતાથી મારાનારને અમે આવો જ દંડ આપશું.” એમ કહેતાં જોત જોતમાં પ્રાણ પંખેરું ઉડી ગયું. કહેવાય છે કે આવી રીતે મરણને ભેટનાર વ્યક્તિ નિશ્ચય ભગવાનના ધામમાં પ્રયાણ કરે છે.

આ છે સંસ્કારી સંતાનો! આવા સંતાનો આપણા વારધામાં અવતરે એવી જ ભગવાન પાસે પ્રાર્થના કરીએ. સદાય આ દેશના બાળકો અને બાલિકાઓ પોતાના ધર્મમાં રહે અને પોતાનું કર્તવ્ય નિભાવે અને દેશમાં શાશ્વત સનાતન ધર્મ રહે એવી પ્રભુચરણોમાં પ્રાર્થના.

આપણામાં જ્યાં સુધી વેદ અને વૈદિક શાસ્ત્રોની સુરક્ષાની નેમ છે, એમનું ચિંતવન છે એમની વિશેષતાની જાણ છે અને એમનું અધ્યયન છે ત્યાં સુધી કોઈ હરકત નથી કે કોઈ પણને કોઈ કાંઈ કરી શકે.

૧૧. છેતરે તે છેતરાય

વિજયનગરના મહારાવશ્રી કૃષ્ણદેવ હતા. તે બહુ શુરવીર અને હિમતવાળા હતા. સાહસી અને ખંતીલા હતા. દયાળુ અને પ્રજાપાલક હતા. ન્યાયી અને ધર્મપ્રિય હતા.

એમનો એક રમુજી મિત્ર હતો. તેનું નામ હતું તેનાલીરામ. તેનાલીરામની ચતુરાઈ અને વિનોદવૃત્તિ તો ગજબની હતી. એના નટખટ જોવા સાંભળવાની સૌ કોઈને મજા પડતી. એ એવો એ તૈયાર અને નટખટી હતો કે મોટા મોટાને હલવાવી દેતો હતો.

એક દિવસ રાજા કૃષ્ણદેવરાય પોતાના દરબારમાં બેઠા હતા. કેટલાક લોકો પોતાનો ન્યાય લેવા દરબારમાં આવેલા હતા અને કેટલાક જાણકારો ન્યાયના નિર્ણયને સાંભળવા આવ્યા હતા. વિજયનગર સામ્રાજ્યમાં સૌને સાચો નિર્ણય મળતો હતો એથી પ્રજામાં પૂર્ણ સંતોષ હતો.

એક વખતની વાત છે કે એક ઘરડો માણસ અને એક યુવાન છોકરો આ બન્ને રાજાની સન્મુખ આવી તેમને નમસ્કાર કરી તેમની સન્મુખ બેઠા. ડોસાએ પોતાની વાત રાજાને કહેવા માંડી “ કે આ યુવાનનો બાપ મારો જીગરી મિત્ર થાતો. એ માંદો ભયંકર પડ્યો. ધીરે ધીરે તેની બિમારી વધતી ગઈ. બીમારી જીવલેણ નિવળશે એવું લોકોને લાગ્યું. લોકો કહેવા લાગ્યા કે હવે લાંબુ રહે એવું લાગતું નથી. પછી એના દીકરાએ મને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે મારા બાપુજીને તમારી સંગાથે કાંઈક કામ છે.

મારાબિમાર મિત્રે કહ્યું કે ‘આ મારો દીકરો ઘણો નાનો છે. હું હવે લાંબુ રહી શકું એમ નથી. મને મારું મન કહે છે કે મારા દીકરાનો ઉચ્છેર થાય તે માટે તને સોંપુ. તેના ઉચ્છેર માટે અને બીજા ખર્ચ માટે તને વીસ હજારની સોના મહોર આપું છું. જેટલો ખર્ચ થાય તેટલો તું તેને દેતો રહેજે, તેને માટે જરૂરીઆત ખર્ચ કરતો રહેજે અને બાકીનો જે બચ્યે તેમાં તને જે ગમે, કે જે યોગ્ય લાગે તે મારા દિકરાને આપી દેજે’

સાહેબ! હવે તમે મારી વાત સાંભળો. હું આ મારા મિત્રના દિકરાને ભણાવી ગણાવી તેમની પાછડ ઘણો ખર્ચ કરતો આવ્યો. આજે તે તૈયાર થઈ ગયો છે. હું પાંચ હજાર સોના મહોર આપું છું તો તે લેતો નથી. ના પાડે છે. તે કહે છે કે ના મારે એ બરાબર નથી. હવે તમો ન્યાય કરો. અન્નદાતા! મારે શું કરવું? મારા મિત્રના ઋણથી હું મુક્ત થાઉં અને લોકોમાં મારી આબરુ રહે એવો કાંઈક સાચો ન્યાય આપો.”

રાજા વિચારમાં પડી ગયો કે હવે મારે શું કરવું. આ વાતમાં આ બુઢાની કાંઈક ચતુરાઈ હોય એમ લાગે છે. અને યુવાન કાંઈક હોશીયાર લાગે છે. એ વિના આ વાત આ દરબાર લગણ આવે નહીં. રાજાએ તેનાલીરામને સંકેતમાં આનો ઉકેલ લાવવા કહ્યું.

હવે તેનાલીરામન બાપાની પરીક્ષા કરવા લાગ્યો. પ્રથમ બાપાને પુછ્યું. બાપા! આ છોકરાનો બાપો મરી ગયો ત્યારે આ છોકરાની ઉમર કેટલાં વર્ષની હતી? અને ત્યારે તમારી કેટલાં વર્ષની ઉમર હતી?

ડોસો કહેવા લાગ્યો કે એનો બાપ મરી ગયો ત્યારે એની ઉમર માત્ર દશ વર્ષની હતી. અને મારી પચાસ વર્ષની હતી. અત્યારે આ છોકરાની ઉમર વીશ વર્ષની થઈ અને એ પ્રમાણે મારી થઈ. ડોસાએ ઉમેર્યું કે તું આવી વાત શું પુછતો હોઈશ? જેની વાત છે તેની વાત કર.

રામે કહ્યું કે ભલે બાપા. હવે એ પુછું. આતો મારી ટેવ કે જે તે પુછાઈ જાય. બાપા! છોકરાની પાછડ તમો એક મહિને કેટલો ખર્ચ કરતા આવ્યા. ડોસો કહે કે એક મહિને ત્રીસ સોના મહોર. તેનાલીરામે વિચાર્યું કે ડોસે જવાબ વિચારીને આપ્યો છે. તેને પકળવો અઘરો છે. દશ વર્ષમાં તો ખર્ચ માત્ર ત્રણ હજાર છસો જ થાય. આ બુઢાને પકળવો ઓખો છે.

તેણે બાપાને ફરી પુછ્યું કે આ બે થેલીમાં શું લાવ્યા છો? અને તેમાં કેટલી કેટલી સોના મહોરો છે? ડોસાએ કહ્યું કે જો! એકમાં ૧૧ હજાર ભરી છે. અને બીજામાં ૫૪૦૦ છે. બાપા! હવે તમે અંતરથી કહો કે તમને કઈ થેલી ગમે છે? બાપાને ખબર નહીં કે આ તેનાલીરામ મારાથી પાકો અને ચતુર હશે.

દુનીયામાં બીજાને છેતરવા જાય એ પોતે છેતરાય અને બીજાને કાઢવા જાય એ પોતે નીકળે. બીજાને પકળાવા જાય તો પોતે કદીક બરાબરનો પકળાય અને બીજાને જે ઉગારવા પોતાના જીવનને જોખમમાં મુકે છે એને ભગવાન ગમે તેમ કરીને ઉગારી લે છે.

બીજાને છેતરો નહીં અને બીજાને રખડાવો નહીં. ગમે તેટલી હોશીયારી હશે પણ સમયે આવે દરેકને ફળ મળી જવાનું છે. કોઈને ચાર દિવસ વહેલું મળે છે અને કોઈને ચાર દિવસ મોડું. જો બીજાને છેતરશો તો પોતે જ ક્યારેક બરાબરના છેતરાશો કારણ કે છેતરે તે છેતરાય.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન શિક્ષાપત્રીમાં કહે છે કે કોઈને છેતરવો નહીં અને કોઈના ધનની ચોરી કરવી નહીં. જે આ વચન લોપશે તેને તેટલું દુઃખ આ લોકમાં થશે અને પરલોકમાં પણ થશે.

બાપો કહે કે મને આ થેલી ગમે છે અને ઈ થેલી મને મારા મિત્રના સુપુત્રને દેવી છે. એ થેલી એને લઈ લેવી જોઈએ. તેનાલીરામે પુછ્યું કે બાપા! જે તમને ગમે છે એમાં સોના મહોર કેટલી છે? એમાં ૧૧ હજાર.

તો . . તો બાપા! તમારે પ્રદુને જે થેલી તમને ગમે છે, જે તમને વધારે યોગ્ય લાગે છે અને જેમાં ૧૧ હજાર સોના મહોર છે તે આપવી પડે કારણ કે તમારા મિત્રે તમને એમ

કહેલું કે તમને જે ગમે અને તમને જે યોગ્ય લાગે તે દેજો. તો તમને જે ગમે છે અને યોગ્ય લાગે છે તે આપી દો

ડોસો બિચારો ચતુરાઈ વાપરવા ગયો પણ ચતુરાઈ કાંઈ કામ આવી નહીં. જો ડોસો બીજી કોઈ રીત ગોતી આવ્યો હોત તો કદાચ સફળ થઈ ગયો હોત પણ ફુટેલ ભાગ્યવાળાને કે બીજાને છેતરનારને છેતરાવું જ પડે છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું કે અમારા આશ્રિતોએ સાવધાન રહેવું અને ન્યાય-નીતિના ગ્રંથો વાંચવા -વિચારવા કે જેથી વ્યવહારમાં કોઈ જગ્યાએ ખોટી રીતના કોઈથી છેતરાઈએ નહીં. આજે ઘણા લોકો સારા દેખાવો કરી હોશીયાર લોકોને પણ છેતરતા હોય છે. આપણે ભગવાનનો અને પવિત્ર સાધકોનો સહવાસ રાખવો જોઈએ જેથી સમયે સમયે જાગૃકતા રહે.

૧૨. પગલૂંછણિયું તકિયો ન થાય

જેને જ્યાં રાખવા ઘટે ત્યાં જ રાખવા જોઈએ. જે કાર્યમાં જે લાયકાત ધરાવતો હોય તે કાર્યમાં તેને નિયુક્ત કરવો જોઈએ. જેમ મસ્તકે ધારણ કરવાનો સોનાનો રાજમુગટ કોઈ પગે ચગદે નહીં અને પહેરવાનાં કપડાં, જેવાં કે સર્ટ, પેન્ટ વિગેરે કોઈ ઓઢવામાં પોતાનું ડહાપણ દાખવે નહીં, તેમ જેની દૃષ્ટિ જેમાં પહોંચતી હોય તેમાં તેને રાખવો જોઈએ તો કાર્ય સહેજે સફળ થાય.

જેની પ્રકૃતિ ગુલામી કરવાની હોય તે વ્યક્તિને રાજા બનાવામાં આવે તો તે વ્યક્તિ કોઈની ગુલામી કરીને જ પોતાનું ડહાપણ છતું કરશે. રાજગાદી પર બેઠેલો હોવા છતાં ગાદીનાં મૂલ્યો એ સમજી શકતો નથી કારણ કે તેના જીવનમાં શાશકની નીતિ આવી જ નથી.

નાનપણથી જેનાં માતપિતા સંપૂર્ણપણે વગર કારણે ગુલામીમાં ઉછેર્યા હોય અને તેનાં થયેલાં બાળકો જો એવી જ ગુલામીમાં ઉછેર પામ્યાં હોય અને સ્વતંત્રતાની વિશેષતા અને તેમને માટે આપવો પડતો ભોગ, એમણે જોયો ન હોય અને અનુભવ્યો ન હોય તો તે પણ ગુલામીમાં જ પોતાનું જીવન એક બંધાયેલા બિલાડાની માફક જ પસાર કરશે.

સંસારનાં સુખ ભોગવવાં હોય કે આધ્યાત્મિક પંથમાં પ્રગતિ કરવી હોય પણ સમજણ વિનાની ગુલામીમાં બંનેનો માર્ગ લગભગ બધે જ રુંધાયેલો છે.

જે વ્યક્તિની જે વિષયમાં નિપૂણતા છે તે વ્યક્તિને હજારો પ્રયત્ને તે વિષયમાં જ નિમવી જોઈએ. કેટલીક જગ્યાઓ એવી હોય છે કે જ્યાં મઘરનાં આંસુ સારવા પડે છે અને ત્યાં જો તે વ્યક્તિ મઘરઆસું સારી ન શકે અને હકીકત બતાવા જાય તો સન્માનને બદલે અપમાન મળે. પોતાનું અપમાન થાય અને પરિવારનું અપમાન થાય.

કોઈ સ્થળે ભયંકર ભૂકંપ થાય અને ત્યાં હજારો નિર્દોષ અને અનિર્દોષ લોકોનું કમોતે મૃત્યુ નિપજે. ત્યારે રાજા કે રાજાના અંગત દિવાને તે સ્થળની મુલાકાત લેવી જોઈએ અને નિરાધાર થયેલા લોકોને ભીને હૃદયે આશ્વાસન આપવું જોઈએ. હિંમતના બે વચન સાકરમાં ભેળવીને કહેવાં જોઈએ.

જો કોઈ દિવાન ઘાયલ થયેલા લોકો સમક્ષ જઈ એવા વચનો કહે કે “તમને તમારા કરમનો બદલો મળ્યો છે. તમે ઈશ્વરના આદેશનું ખુલ્લેઆમ ઉલ્લંઘન કર્યું છે, તમોએ સાચા માણસોનું દિલ દૂભાવ્યું છે, એનું આ પરિણામ છે. તમને આજે રડવાનો દિવસ આવ્યો છે, એ બતાવે છે કે તમો તમારા નિયમ ચૂક્યા છો.”

આપણે જોઈએ તો દરેકને કરમનું ફળ ભોગવવું પડે છે. ઉપર મૂજબ બોલે તેને પણ કરમનું ફળ ભોગવવું પડે છે. ખરું કે કે નહીં? ભોગવવું પડે છે. નીતિ કહે છે કે ઘાયલ

વ્યક્તિને અંતરમાં શાંતિ થાય અને દર્દ ભૂલાય એવો પ્રયત્ન મોટા લોકોનો હોવો જોઈએ.
પોતાના વર્તનથી કે વચનથી દર્દીને દર્દમાં વધારો થાય એવું વચન કદી પણ ઉચ્ચારવું
નહીં.

જે વ્યક્તિને પગ લૂંછણિયું અને ઓશીકું સમાન હોય એ વ્યક્તિને તેવા કાર્યમાં
સોંપણી કરવી જ નહીં કે જે જગ્યાને તે શણગારવાને બદલે છિન્નભિન્ન કરી નાખે. પ્રજા
પોતાને અનુકૂળ ન હોય છતાં પણ સંકટમાં નેતા પ્રજાને મદદ કરે છે તો તે નેતા છે અને
સંકટમાં તેને કઠોર વચનો કહી તડપાવે તો તે નેતાને બદલે અનેતા છે.

આપણે વિચાર કરવો કે કોને ક્યું પદ આપવું અને આપણે કયા પદે આસીન થવું.
કોને કેવી રીતે બોલાવવો અને કોને ક્યાં આસન આપવું. વિચારની દીર્ઘ દૃષ્ટિ વિના
સાગરમાં કમોતે ડૂબી જવાય છે. વ્યર્થ અને વ્યથાપ્રદ ગુલામીમાં ફસાઈ જવાય છે.
આપણે એવો પ્રયત્ન કરીએ કે એવા સાધકોની કે નેતાઓની અનુવૃત્તિમાં રહીએ કે જેથી
આપણા જીવનમાં સુગંધ અને સંસ્કાર કડવી વેલની માફક પાંગરે.

સંસારસાગરના કિનારે પહોંચી ગયેલા સાધકોનો સમાગમ કરી જીવનને ગુલામીથી
ઉગારી, જેવા સાથે તેવા થવા પ્રયત્ન કરીએ.

૧૩. તનને આહાર બગાડે અને મનને . .

શરીરને જેવો આહાર મળે એવું શરીર થાય છે. જો શરીરને આહાર અશુદ્ધ મળે, ઉતરેલો મળે કે બગડેલો મળે તો શરીરને બગાડે અને તેવી જ રીતે મનને જો અશુદ્ધ આહાર મળે તો મનને બગાડી નાખે અને અંતરમાં ઝળહળતી આનંદની જ્યોતિને મૂરઝાવી છે.

પ્રથમ ભોજનની વાત કરીએ. સામાન્ય રીતે સમજુ માણસ ઉતરેલો કે બગડેલો ખોરાક ખાય નહીં. ખોરાકમાં અનાજ હોય કે ફળ હોય, શાકભાજી હોય કે દહીં દૂધ હોય બગડી ગયેલાને કોઈ ગરીબ સિવાય ભોજનમાં વાપરે નહીં.

માણસ જાણે છે કે બગડેલા ખોરાકથી જીવનમાં કેવું કેવું ભોગવવું પડે છે. ઘણી વખત એવું થાય છે કે બગડેલા કે ઉતરેલા ખોરાકને કારણે અનેક માણસોને એકી હારે હોસ્પિટલમાં ભરતી કરવા પડે છે. કઈકને જાન ગુમાવવી પડે છે તો કઈકને જીવનભર રોગના ભોગ બનવું પડે છે તો કઈકને વર્ષો સુધી કરી કે બાધા રાખવી પડે છે.

બગડેલો આહાર જો શરીરને ચૂંથી નાખે કે શરીરને ખરાબ કરી નાખે તો એક વાત પાકી થઈ કે તનને આહાર કદી અશુદ્ધ અપાય નહીં. “શરીરને બગડેલો આહાર આપવો અને પછી હેરાન થવું એ કરતાં શરીરને એક કે બે ટક ભોજન ન આપવું એ વધારે સારું છે”, એમ સમજુ લોકો મનોમન નક્કી કરી લે છે.

આહારના વિષયમાં સામાન્ય માણસો પણ જેટલાં સાવધાન અને સજાગ છે એટલાં શરીરનું જેને કારણે મંડાણ થયું છે એના વિષે કોઈ સાવધ છે ખરા? ચાલો હવે એ જોઈએ.

વિચાર કરીશું તો ખ્યાલ આવશે કે શરીરનું નિર્માણ મનને કારણે જ થયું છે અને શરીરનું સંચાલન આજે પણ મન જ કરે છે. સદ્માર્ગે ગમન કરાવામાં અને અસદ્માર્ગે ગમન કરાવામાં વ્યક્તિને મન જ પ્રવર્તાવે છે. શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા કહે છે કે વ્યક્તિને બંધનમાં મન જ નાખે છે અને છૂટકારો મન જ અપાવે છે.

મિત્રો! મનને અશુદ્ધ આહાર કરાવાથી શરીરમાં કેટલી ખોડ-ખાંપણ ઊભી થાય છે અને કેટ કેટલા ભવ જ્યાં ત્યાં અને જેમ તેમ ભટકવું પડે છે, એ કદી અંતરમાં જોવા પ્રયત્ન કર્યો છે? આ તથ્ય સમજવા માટે ઘણા લોકો સખત પ્રયત્ન કરે છે અને ઘણા લોકો મહાપુરુષોના માર્ગે ચાલી થોડા પ્રયત્ને ઘણું મેળવે છે.

આજે મનને રંજન કરનારી સીરીયલ, નૃત્ય કે પિકચર જોવા સૌ કોઈ માણસ આતુર થાય છે. “મનુષ્યની સહજ પ્રકૃતિ છે કે જેવું જુએ તેવું કરે”. જો વ્યક્તિ ભ્રષ્ટાચારની સીરીયલો વારંવાર જુએ તો તેનું વર્તન તેવું આપો આપ થવા લાગે છે. સેક્સથી ભરપૂર

સીરીયલો જોવામાં આવે તો વ્યક્તિનું વર્તન તેવું થાય છે. નારી ઉપર બળાત્કાર ગુજારવામાં આવતા હોય કે તેને હેરાન કરવામાં આવતી હોય, એવાં પિક્ચરો અને માનવ સમાજ ઉપર નરી હિંસા કે અત્યાચાર ગુજારવામાં આવતી હોય એવી કથાઓ કે ફિલ્મો જોવામાં આવે કે સાંભળવામાં આવે તો જોનારાને કે વિચારનારાને ધીરે ધીરે તેવી દુષ્ટવૃત્તિમાં રૂબવાની વૃત્તિ આપો આપ સતેજ થાય છે અને આખરે તે વ્યક્તિ પોતાના જીવનને નરકમાં રૂબાવે છે કે દુઃખના મહાસાગરમાં રૂબાવે છે.

મૃત્યુ પછી નરક આવે એ તો બહુ દૂરના ભવિષ્યની વાતો છે પરંતુ મનને વિકૃત કરનારા વિષયો આપવાથી મન એટલી હદ સુધી રોગિષ્ટ અને ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે કે એવા મનને સુધારવામાં સિધ્ધ સાધક પણ વામણો પડે છે.

મનની વિકૃતિથી શરીરમાં કેટલી વિકૃતિ આવે છે એ લોકો કેટલા જાણે છે? એ આપણે વ્યક્તિગત રીતે જોવું પડે છે. જે લોકો અંતરને સમજવા પ્રયત્ન કરે છે અને મનોવિજ્ઞાનને બરાબર સમજતા હોય છે એ લોકો અવશ્ય જાણે છે. મનોચિકિત્સક કહે છે કે શરીરને તંદુરસ્ત કરવું હોય તો મનને તંદુરસ્ત કરવું જોઈએ. મનની બીમારી હોય તો શરીરમાં બીમારી અવશ્ય થાય છે. મનની વિકૃતિથી શરીરની સ્થિતિમાં અનહદ વિકૃતિ આવે છે.

મનોચિકિત્સક કહે છે કે શરીરમાં કે શરીરના કોઈ પણ અંગ કે ઉપાંગોમાં કોઈ પણ જાતની ઊણપ દેખાય છે તો તેનું ૭૦% વ્યક્તિનું પોતાનું મન છે. મનની વિકૃતિથી જ બુધ્ધિમાં, ચેતનામાં, મસ્તિષ્કમાં અને શરીરના સંપૂર્ણ અંગોમાં વિકૃતિ આવે છે.

મનોનિગ્રહયુક્તિજ્ઞ ભગવાન સ્વામિનારાયણ કહે છે કે જેવો ઈન્દ્રિઓનો આહાર રાખશો તેવું તમારું મન થશે અને તેવી તમારી પ્રવૃત્તિ થશે. ઈન્દ્રિઓનો આહાર જો અશુદ્ધ હશે તો મનની વિકૃતિ કડવી વેલની માફક પાંગરી હશે. બુધ્ધિમાં, ચેતનામાં, મસ્તિષ્કમાં અને શરીરના સંપૂર્ણ અંગોમાં વિકૃતિ આવી હશે અને સુંદર શરીરને વ્યક્તિ પોતાના હાથે વિકૃત કરી ભ્રષ્ટ કરી નાખશે.

જન્માંતરની વાત રહેવા દઈએ તો પણ વ્યસની સંગાથે થોડી ઝાઝી નિસ્બત રાખનારો જેમ વ્યસની થઈ જાય છે તેમ કુસંસ્કારોમાં પોતાના મનને વિહાર કરાવનારો આદમી નીચ અને ખતરનાક થઈ જાય છે.

સંતોની અને સાધકોની નિંદા કરનારો તાલેવર હોય કે ભિખારી હોય અને હોશિયાર હોય કે સમાજનો નેતા હોય, એવા લોકોની વાતોમાં વિશ્વાસ કરવાથી વિશુદ્ધ મન પણ અશુદ્ધ થઈ જાય છે. નિંદકો પોતે તો હેરાન થાય છે પણ બીજા સામાન્ય માનવીને પણ ખોટે રવાડે ચઢાવી તેમને હેરાન કરવામાં નકલી મસ્તી માણવા પાગલપન કરે છે.

વિશુદ્ધ મનના સહારે યોગીઓ હજારો યોજનને અંતરે રહેલા પદાર્થને હસ્તકમલવત્ ભાળે છે અને અશુદ્ધ મનના માનવીઓ નજરે રહેલા કાળને જોઈ શકતા

નથી તો સંતોને કે સાધકોને ક્યાં ભાળી શકે, સમજી શકે? ન સમજી શકે.

મિત્રો! અશુધ્ધ મનને કારણે જ સર્વત્ર નિંદા, અપમાન અને તિરસ્કાર સહેવો પડે છે. જો વ્યક્તિનું મન શુધ્ધ હોય તો નિંદા, અપમાન કે તિરસ્કાર કોઈ કરતું નથી. કોઈ અપમાન કે તિરસ્કાર કરે તો તેની તેવા સાધકને કોઈ અસર થતી નથી.

મનને શુધ્ધ કરવાથી જ જીવનમાં પોતાને મહેક આવે છે અને અંતરમાં આનંદ રહે છે. અશુધ્ધ મનથી જીવનમાં સજા ભોગવવાની હોય છે અને અંતરમાં વેદના અને હતાશાઓમાં મૂરઝાવાનું હોય છે.

શુધ્ધ મનથી જીવન દર્પણ થાય છે અને અશુધ્ધ મનથી દર્પણ પણ ઊલટો થઈ જાય છે.

શુધ્ધ મનના કારણે તો સંત જગતના માતા પિતા કહેવાયા છે અને અશુધ્ધ મનના કારણે અસુરો જગતાના કાળરૂપ કહેવાયા છે.

શુધ્ધ ઈન્દ્રિઓના આહારથી રોગી નિરોગી થાય છે, મન વિશુધ્ધ થાય છે અને ભવાટવીનાં બંધન થકી એ જીવાત્મ છૂટી પરમાત્માના પરમ ધામમાં જાય છે.

સાગરને કિનારે ઊભેલો જેમ સાગના હિલોળા જોઈ શકે છે તેમ મનને પવિત્ર કરનારો કે પવિત્ર આહાર કરાવનારો અંતરના અનેક પ્રકારના ઘાટ સંકલ્પના હિલોળા જોઈ શકે છે અને સમજી પણ શકે છે.

હવે મનને શુધ્ધ કરવું કઈ રીતે? તો પ્રથમ મનને શુધ્ધ આહાર આપવો. શુધ્ધ આહાર આપવો કેમ, કેવી રીતે આપવો, કોની પાસેથી શુધ્ધ આહાર મળે?

એ વાત બરાબર કે મનના શુધ્ધ આહારથી બુધ્ધિમાં, ચેતનામાં, મસ્તિષ્કમાં અને શરીરમાં ફાયદા થાય છે અને શરીરના દરેક અંગોમાં સ્ફૂર્તી આવે છે અને જીવનમાં મહેક આવે છે.

શુધ્ધ આહારના પ્રશ્નનો ઉત્તર છે કે પવિત્ર સંતનું સાનિધ્ય સેવી એમણે બતાવેલો ખોરાક મનને આપી મનને તંદુરસ્ત કરીએ, મનને પવિત્ર અને વિશુધ્ધ બનાવીએ. કદાચ એવો પ્રશ્ન થાય કે સંતને ઓળખવા કેમ? તો મિત્રો! સતત એવા સાધકોને કે સંતોને અને સાધ્વીઓને યાદ કરીએ. મીરાબાઈ, લાધીબાઈ, રસખાન, તુલસીદાસ, બ્રહ્માનંદ સ્વામી, એભલબાપુ, ધનબાઈ ફઈ તેમ જ એ જેવા અનેક મહર્ષિઓના જીવન પ્રસંગ વિચારીએ અને તેમના જેવું જીવન કાંઈક અંશે વિતાવવા યત્ન કરીએ. વિશેષમાં તમને જન્મ આપનાર અને તમારામાં સંસ્કારોનું સિંચન કરનાર તમારા સાધકને જ પૂછજો, તમારી જનેતા ક્યાધુને જ પૂછજો. તમારા દાદા ભિષ્મને પૂછજો. તમારા અંતરનો જવાબ તમને સહેજે મળી જશે.

૧૪. શિક્ષક પાસે એક વિદ્યાર્થી

સાધુનાં કપડાં પહેરવાં સરલ છે પરંતુ સાધુતા આવવી ઘણી કઠણ છે. ભણવું પડે એટલે સાધુ પાસે ચાલ્યા જવું કે કામ કરવું પડે એટલે સાધુ પાસે ચાલ્યા જવું કે જમવાનું સારું સારું મળે એટલે સાધુ પાસે ચાલ્યા જવું અથવા ઘણા સ્થાનોની મુલાકાત લઈ શકાય એટલે સાધુ પાસે ચાલ્યા જવું કે આવા કોઈ હેતુથી સાધુ થઈ જવું એ અતિ નિંદનીય કાર્ય છે. ઉપરના કોઈ એક હેતુથી કોઈ વ્યક્તિ સાધુ થશે તો તે થયેલો સાધુ, જો તે એજ સમજણમાં રહેશે તો તે સમાજને કે પ્રજાને ખોટી રાહે દોરશે. વૈરાગ્યમૂર્તિ નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ આવા ક્ષુલ્કહેતુલક્ષી બનેલા સાધુઓને નિષ્કુળાનંદકાવ્યમાં વચનવિધિ ગ્રંથમાં બરાબર બખડાવ્યા છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ રાજગાદી પર બિરાજમાન થયા ત્યારબાદ લોક હિતાર્થે પ્રભુએ કચ્છમાં પધરામણા કરવાનું નક્કી કર્યું. એ સમયનો આપણે પ્રસંગ જોઈએ.

નિષ્કુળાનંદ સ્વામી મોટી સુથારની કોડ ચલાવતા હતા. ગામમાં સ્વામીનો પ્રભાવ અને પ્રતિષ્ઠા હતી. સ્વામી સર્વદા સાનુકૂળ રહેનારી અપ્સરા જેવી પત્ની પરણ્યા હતા. સદા મુસ્કાન આપતી પ્રેયસીએ સિંહ જેવા બે બે સપુતો આપ્યા હતા.

આવા પ્રતિષ્ઠિત ગુર્જર સુથાર લાલજીભાઈએ કેવલ સ્વામી સહજાનંદના એક નાના સુચનથી ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કરી, સહજાનંદને માર્ગે મહાપ્રયાણ કર્યું હતું. પરિવારમાં પ્રતિષ્ઠા અને ગામના શેઠ, કલામાં પારંગત અને પરિશ્રમમાં સદા તરવરતા, આવા લાલજીભાઈએ સહજાનંદના એક જ વચને ઘરનો ત્યાગ કર્યો! એ ત્યાગ કેવો અદ્ભુત હશે?

એક વ્યક્તિ કામચોર હોવાથી કે આળશુ હોવાથી ઘર છોડે છે અને બીજો સદા પરિશ્રમી અને કોઈ પણ કાર્યમાં વણથંભે આગળ ને આગળ ધપ્યો જાય એવો મહા ભાગ્યશાળી હોય અને એ ઘરનો ત્યાગ કરે છે.

એકના મનમાં મફતના ભોગ ભોગવવાની વાસના છે. અને બીજાના મનમાં માલિકને રાજી કરવાની એક દૃઢતા છે. એકને કોઈ પણ જાતનાં કામ કરવા નથી. કેવલ ભોગ ભોગવવા છે અને બીજાને દરેક કામમાં પારંગત થવું જ જોઈએ, આવા કોડ છે. આવા બંને પ્રકારના સાધુઓમાં કેટલું અંતર હોય છે એ સાધકોએ જોવાનું હોય છે.

દેશના નેતા બનવા સૌ કોઈ તૈયાર થાય છે કારણ કે નેતા બનવાથી જ મોટી રકમ કે જમીન જાયદાદ હાથ લાગે છે. નેતા થવાથી જ આબરૂ અને પ્રતિષ્ઠા વધે છે. મોટી પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થા હોય તો તેના સંચાલક થવા સૌ કોઈ તૈયાર થાય છે કારણ કે તેથી લાભ, માન અને પ્રતિષ્ઠા મળે છે. નેતા બનવાથી સ્થાન, સત્તા અને સંપત્તિ મળે છે.

પ્રજ્ઞાના હિત માટે કે સંસ્થાના હિત માટે જીવનનું સમર્પણ કરનારા નેતાઓ કેટલા અને એવા સંચાલકો કેટલા? પોતાની ગાંઠનું ખર્ચ કરનારા નેતા અને સંચાલકો કેટલા? પારકે ઘોડે બેસી ઉપદેશ આપનારા સર્વત્ર હોય છે પરંતુ પોતાને ભોગે બીજાનું કામ કરનારા હોય તે નેતા છે, તે સંચાલક છે અને તેવા કોઈ ત્યાગી હોય તો તે સંત છે પરંતુ આવા ગોતવા પડે છે.

એક યુવક સંત મહાત્મા પાસે પહોંચ્યો. ગુરુદેવ મને તમારી સેવામાં રાખો. હું તમારો શિષ્ય થઈને રહીશ. તમારા કહેવા પ્રમાણે ભજન ભક્તિ કરીશ. જ્યાં જવાનું થશે ત્યાં તમારી સાથે ચાલીશ.

સંતે કહ્યું કે મારે સેવકની જરૂર તો છે પણ તારી જરૂર નથી. કેમ સ્વામી? મારી જરૂર નથી. સંત કહે છે કે તું તારું ભણવાનું મૂકી કેમ અહીં આવ્યો છે? તને કોઈ વડીલોએ સંતની સેવા કરવા મોકલ્યો છે? તને તારી માતાએ કે દાદીમાએ મારી પાસે આવવાનું કહ્યું છે? તને અંતરમાં ઘણા દિવસની સંત પાસે જઈ કાંઈ પામવાની ઝંખના હતી? સંત મહાત્મા પાસે જઈ કાંઈ સિધ્ધ કરવાનું તારા મનમાં તેં નક્કી કર્યું છે?

જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ જનાર સેવકે કહ્યું કે મને મારા મનમાં આવે એમ કરવા જોઈએ. મને જે વખતે જે ઠીક લાગે તે વખતે તે પ્રમાણે જ હું કરું છું. મને એમ થયું કે સંત પાસે જઈ, એમના ભેગા રહેણું અને સ્થાને સ્થાને ફરણું, ભગવાનનાં દર્શન કરણું. એટલે હું અહીં આવ્યો છું. સંતની સમીપે રહેવાથી કે સંતની સેવા કરવાથી સંત ભગવાનનાં દર્શન કરાવે છે અને એ મને નાનપણામાંથી સાંભળવા મળ્યું છે.

સંતે કહ્યું કે હું ભગવાનના દર્શન કરાવતો નથી અને હું કરાવી શકીશ નહીં કારણ કે મને દર્શન કરવાની ઉત્કંઠા નથી અને મારામાં દર્શન કરવાની લાલસા કે તમત્તા નથી. મને ગુરુદેવે ભગવાનનાં કામ કરવાની આજ્ઞા આપી છે. મને મારા ગુરુદેવે કહેલું કે તું મોટા શેઠનો નોકર છે, તારે શેઠ મળે કે ન મળે પરંતુ તેને સોંપેલું કામ અધુરું ન રહે તે ધ્યાન રાખજે.

યુવકે કહ્યું કે મને ભગવાનનાં દર્શન કરાવો. હું દર્શન કરીને પછી તમો જેમ કહેશો તેમ કરીશ અને તમો કહેશો તો ચાલ્યો જઈશ. મને કામ કરવામાં રુચિ નથી. જીવનભર હેરાન થાવું પડે અને પુરું ન પડે. એટલે મને એમ કે સાધુ થઈ જાઉં.

દર્શનના મોહમાં એ યુવક ત્યાં રહ્યો. ઘણા દિવસ થયા. કામ કાજ કરવું પડે. કોઈ કોઈ વાર ધોમ તાપમાં તપવું પડે. કોઈ વાર તિરસ્કારનો સામનો કરવો પડે. કોઈ વખત અપમાન થાય. સાધુ થવાની જે ઝંખના હતી તે ઈચ્છાનો અંત આવવા માંડ્યો. બીજા બાજુ સંતને વિચાર આવ્યો કે આ યુવકને તેની ઈચ્છાનું ખરું રૂપ બતાવી દઉં.

એક વાર કોઈ સરોવરમાં સ્નાન કરવા ગયા. ઘણી વાર સ્નાન કર્યું. સરોવરમાં

સ્નાન કરવાથી થાક લાગ્યો અને ભૂખ ખૂબ લાગી. સાંજે જમવાનું કાંઈ ન મળ્યું. બીજે દિવસે સવારે નાસ્તામાં કાંઈ ન મળ્યું. ભોગ ભોગવવાના મોહમાં આવેલો યુવક કેટલું સહન કરે? તેણે ગુરુદેવના બધાં પોટલાં ફેંદી નાખ્યાં. ભૂખ ખૂબાય એવું કાંઈ મળ્યું નહીં. જેમ તેમ બપોર થયા. ગુરુદેવ ટેવાયેલા હોવાથી ભૂખ તેમને તેટલી તકલીફ ન આપી શકી જેટલી એ યુવકને આપી શકી.

યુવકે કહ્યું કે ગુરુજી આજે મને કાંઈ ખાવા નથી મળ્યું? ગુરુજી કહે કે એક દિવસ થવા દે. એક દિવસ કાંઈ જમવા નહીં મળે તેથી કાંઈ શરીર પડી નહીં જાય. યુવકે કહ્યું કે ગુરુજી! મારાથી ભૂખ સહેવાતી નથી. સંતે કહ્યું કે તારાથી કેવલ એક દિવસ ભૂખ્યા રહેવાતું નથી અને ભગવાનનાં દર્શન કરવાં છે, એ કેમ થશે? યુવક કહેવા લાગ્યો કે ગુરુજી! મને ભગવાનનાં દર્શન નથી કરવાં, મને કાંઈક ખાવા આપો.

ગુરુજી કહે કે હું તને કહેતો હતો કે ભગવાનનાં દર્શન થશે નહીં. તને તેનું કારણ સમજાયું? જેટલી તને તારી ભૂખ માટે તારી ઈન્દ્રિયો પરેશાન કરે છે એટલી પ્રભુ દર્શન માટે તારી ઈન્દ્રિઓમાં તરવરાટ થાય તો પ્રભુ દર્શન મને કરાવવાં ન પડે. પ્રભુ સ્વયં આવી દર્શન આપે.

યુવકની આંખ ખુલી ગઈ. સંતે તેને ભોજન આપ્યું અને કહ્યું કે જા અત્યારે તું તારા પરિવારનો થઈને રહે અને તે પ્રમાણે કાર્યભાર સંભાળ. મને જ્યારે એમ થશે કે હવે મારું કામ આગળ ધપાવવું છે ત્યારે તને બોલાવી, સંતનો પંથ બતાવી, ભગવાને ગુરુના માધ્યમે મને સોંપેલું કામ પ્રગતિને પંથે વધારવા તને તે કાર્યમાં નિયુક્ત કરીશ.

મિત્રો! આવા સંત જેવા જે લોકો કે યુવકો હોય તે કદાચ કોઈ પણ આશ્રમમાં હોય કે કોઈ પણ વર્ણમાં હોય તે નેતાના પદે, સંચાલકના પદે કે સાધકના પદે હોય તો તે દરેક ભૂમિકા માટે યોગ્ય છે.

આપણે એવા નેતા કે સંચાલક થવા પ્રયત્ન કરીએ. બાકી બીજાને સુધારવા કરતાં પોતે પોતાના જીવનમાં સુધારો કરીએ કે જેથી લોકો આપણું જોઈ અનુકરણ કરે. બીજાને સુધારવા જનારા પોતાનું દીવાળું ફૂંકે છે. એટલે મને એ સારું છે કે જે સહેજે પોતામાં સુધારો થાય અને સુધારો જોઈ અન્ય એ પ્રમાણે કરે એ સારું. જેમ ઓલ્યા યુવકે સંતને જોઈને કર્યું. સંતે ન તેને ધમકી આપી કે ન તેને ધગધગતો ઉપદેશ આપ્યો પણ વર્તનથી જીવનનો રાહ બતાવવા પ્રયાસ કર્યો.

સંતે કે શિક્ષકે એ જોવું જોઈએ કે મારી શું ફરજ છે અને મારી પાસે આવનાર વિદ્યાર્થી કયા હેતુથી આવે છે અને કેવો છે. એમની કેવી સ્થિતિ છે, કેવી તમત્તા છે અને કેવો એમનામાં તરવરાટ છે? જો શિક્ષક કે સંત અને નેતા કે ગુરુ સુધારાવાદી થવા જતાં જો પોતામાં સરમુખત્યારશાહી આવી જાય એમની અગમચેતી ન રાખે તો સુધારા કરતાં બગાડા વધી જાય.

૧૫ રોગચિકિત્સાલય એટલે મંદિર

લિયો ટોલ્સટોયે ભગવાન વિષે જે કહેલું એ મને સતત યાદ રહેતું આવ્યું છે. હું ભગવાન વિષે ઘણું કહી શકું અને સાંભળી શકું પરંતુ મને જ્યારે પારકા લોકો ભગવાન વિષે કહે ત્યારે મને વધારે આનંદ થાય છે.

સામાન્ય રીતે આપણે જે સિધ્ધાન્ત જીવનમાં અપનાવ્યો હોય કે જે પરમાત્માના સ્વરૂપની પૂજા કે આરાધના કરતા હોઈએ એ પધ્ધતિને કોઈ પારકા વિદ્વાન વ્યક્તિઓ પ્રસંશા કરે તો આપણે અંતરમાં ખૂબ આનંદ અવુભવીએ છીએ.

આજે મારે મંદિર વિષેની વાત કરવી છે. ઘણા લોકોને મંદિર વિષે અતિ શ્રદ્ધા હોય છે, જ્યારે કેટલાક લોકોને મંદિર વિષે કોઈ જાતની જાણકારી નથી હોતી. કોઈ લોકો તો એમ બોલતા હોય છે કે સમાજમાં મંદિરની કોઈ જરૂર નથી. આપણે બધા ભગવાનના જ રૂપ છીએ. માનવ માત્રને ભગવાનનું રૂપ માની તેની સેવા કરો એજ ખરી ભગવાનની સેવા છે પરંતુ મોટા અને ખોટા ખર્ચા કરી વિશાળ મંદિરો બાંધો એનો કોઈ અર્થ નથી. કેટલાક લોકોને એક એવી તમન્ના હોય છે કે મંદિરની કોઈ જરૂર નથી. જો દવાખાના બંધાય કે નાની મોટી હોસ્પિટલો ગામો ગામ અને જગ્યા જગ્યાએ બંધાય, ઠેક ઠેકાણે શાળાઓ કે મહા વિદ્યાલયોનું નિર્માણ થાય તો એ સૌથી મોટી ઈશ્વરસેવા છે અને એજ સૌથી મોટી ઈશ્વરની બંદગી છે અને એજ ખરેખરા અર્થમાં મંદિર છે.

હવે મંદિર વિષે જોઈએ. પરમાત્મા મંદિરમાં અખંડ બિરાજમાન રહે છે અને આવતા દર્શનાર્થીનીઓ અનેકવિધ કામનાઓ પરિપૂર્ણ કરે છે. આવા પરમાત્માના ઘરને કે મંદિરના અસ્તિત્વને જો ઓછું કરવામાં આવે કે તેને પ્રયોજન વિનાનું સિધ્ધ કરવામાં આવે તો દરેકને અનેક સંકટોનો સામનો કરવાનો સમય આવશે. આ વાત સત્ય છે. આ હકીકતને સિધ્ધ કરવા માટે આજે અનેક પ્રમાણો મોજૂદ છે.

એક ઉદાહરણ જોઈએ. જો સર્વત્ર કેવળ ક્રીડની માટે હોસ્પિટલો બાંધવામાં આવે અને બીજા કોઈ રોગ કે બીમારીનો સામનો કરવા કોઈ પ્રકારની હોસ્પિટલો બંધાય નહીં તો એ કેટલું મૂર્ખામી ભર્યું પગલું કહેવાશે? નાના ઉત્તરમાં બસ, એવી સ્થિતિ મંદિરની છે.

ઔષધિ એ જેમ કેવળ માનવ માટે જ નહીં પણ ચેતન અને અચેતન બન્ને વર્ગ માટે અવિભાજ્ય અંગ છે તેમ મંદિર પણ માનવ સમાજના વિકાસ માટે એક અવિભાજ્ય અંગ છે. જેમ ઔષધિ અનેક પ્રકારના ભૌતિક રોગ મિટાવે છે તેમ મંદિરમાં રહેલા પરમાત્મા અનેક પ્રકારના રાજરોગોને મિટાવે છે. નાની મોટી વ્યક્તિને જીવનમાં અખૂટ અને અતૂટ બળ જોઈતું હોય તો એ મંદિરરૂપી એક મહાન હોસ્પિટલ થકી મળે છે.

આંતરિક જીવનમાં આવશ્યક બળની પ્રાપ્તિ ઔષધાલયોમાં કે હોસ્પિટલોમાં મળશે નહીં. એને માટે એક મંદિર એ એક વિશાળ ચિકિત્સાલય છે. જાત જાતના અને ભાત ભાતના રોગીઓ આ ચિકિત્સાલયમાં આવી પોતાના ભયંકર રાજ રોગોને મૂળમાંથી મિટાવી નિરોગી જીવન જીવે છે.

નાનુ સંતાન પોતાના માતપિતાથી વિખૂટું પડી જાય તો હેરાન હેરાન થઈ જાય. છતાં એ સમયે તૈયાર થઈ જીવન જીવી શકે. પરંતુ જો એ વ્યક્તિ પરમાત્માથી વિખૂટી પડી જાય તો તે જીવન કદાપી ન જીવી શકે. ઈશ્વરમાં જે શ્રદ્ધા છે એજ જીવન જીવવાની એક જડીબૂટી છે.

ચાર્લ્સ કિંગ્સલે અને જેમ્સ કલાર્ક જેવી મહાન હસ્તીઓએ એમ કહ્યું કે ઈશ્વરમાં જો અતૂટ શ્રદ્ધા હોય તો કોઈ કાર્ય બાકી રહેતું નથી કારણ કે ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા સ્થિર થવાથી એક અનોખી પ્રચંડ તાકાત આપણી ચેતનામાં આવે છે.

મનોચિકિત્સાના પિતામહ કાર્લયંગે કહેલું કે ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા એજ એક સૌથી મોટી તાકાત છે. મિત્રો! ઔષધિ જે રોગ ન મિટાવી શકે અને અનેક પ્રકારની કસરતો જે રોગ ન મિટાવી શકે, એવા ભયંકર રોગ મંદિરમાં બેઠેલા પરમાત્માની આરાધના કરવામાં આવે તો એ પરમાત્મા મિટાવી શકે છે.

શાંતિપ્રદ કોઈ મોટો સમ્રાટ હોય કે રોગપ્રતિકાર મહા શક્તિ ધરાવતો કોઈ ડૉક્ટરસમ્રાટ હોય તો એ છે એક કેવળ ઈશ્વર. એ ઈશ્વરમાં જો તમને અને મને દૈવ શ્રદ્ધા સમજાણી તો શરીરના રોગનો સામનો કરવાની સામાન્ય ઔષધિ પણ સહેજે સમજાણી.

જે લોકો કેવળ ઔષધિની વાત કરે છે એને ખબર નથી કે રોગો કેવળ ઔષધિના સેવન કરવાથી મટતા નથી. એ ઔષધિમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી પડે છે. પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવા છતાં ક્યારેક અનંત સમય લાગે છે. ઘણી વખત શ્રદ્ધાથી ઔષધિનું સેવન કરવામાં આવે તો લાંબે કાળે દૂર થનારો રોગ ટૂંક સમયમાં દૂર થાય છે.

હવે એક પ્રશ્ન જોઈએ. જે રોગ જિંદગી ઝૂંટવી લે એવો ભયંકર હોય અને રોગ દરમ્યાન દર્દનાક અને ભયંકર પીડાપ્રદ હોય તો એ વખતે ભગવાનની શ્રદ્ધામાં જોડાવું સારું કહેવાશે કે પેઈનકીલર રસાયણિક ગોળીઓ ખાવી એ સારું કહેવાશે? તો જવાબમાં મારે એટલું જ કહેવું છે કે પેઈનકીલર રસાયણિક ગોળીઓ ખાવાથી કેટલું નુકસાન થાય છે એ આપણાથી હવે અજાણ્યું નથી.

આંતરડાના કેન્સરમાં રિબાતા અને દર્દભરી બૂમો કરતા એક દર્દીને દિકરાએ ઘણા દિવસો સુધી પેઈનકીલર રસાયણિક ગોળીઓ ખવડાવી, શરીર વધારે પરાધીન થયું પણ દર્દમાં કોઈ ઊણપ આવી નહીં. પેઈનકીલર તો વધતી ગઈ અને કંપનીઓ બદલતી ગઈ. છેલ્લે ભારે દવાઓ આપવા છતાં ગોળીની મારક અસર ઘટતી ગઈ!

સેવકો જ્યારે રાસાયણિક ઔષધિથી નિરાશ થયા ત્યારે પરમાત્માના સ્વરૂપમાં પિતાને પરોવવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા! પરિણામ સારું આવ્યું. જો વહેલા આ માર્ગે પોતાના પિતાને સેવકોએ જોડયા હોત તો કેટલું સારું કહેવાત.

પરમાત્માનાં પાંચ સ્વરૂપો છે. આ પાંચ સ્વરૂપોની યોગ્યતા પ્રમાણે આરાધના કરવાથી જે ભયંકર રોગમાં ચેતના મળે છે એ કાંઈક અનેરી હોય છે. પર સ્વરૂપ, વ્યૂહ સ્વરૂપ, વિભવ સ્વરૂપ, અર્ચા સ્વરૂપ અને અંતર્જામી સ્વરૂપ આ પાંચ સ્વરૂપમાં જે અર્ચા સ્વરૂપ છે તેની સ્મૃતિ અને તેનું ચિંતવન કાંઈક અનોખી ઔષધિ આપે છે.

આંતરડાના કેન્સરમાં રિબાતા એ રોગીની પાસે એક સાધક પહોંચ્યો. તેણે તેની સ્થિતિ જોઈ ધીરે ધીરે ભગવાનના પ્રસંગો અને સંતોના પ્રસંગો સંભળાવવાનું શરૂ કર્યું. જ્યાં ઔષધિ ઓછી પડી હતી ત્યાં શ્રદ્ધાનું જોર વધતાં અને તેની શક્તિની અનુભૂતિ થતાં આવી ભયંકર પીડામાં શાંતિ મળવા લાગી. એટલું જ નહીં, રાત્રે નિદ્રા પણ આરામથી આવવા લાગી. સમય જતાં પેઈનકીલર બંધ કરાઈ અને ભગવાનના પ્રસંગો અને સંતોના પ્રસંગો સંભળાવવા શરૂ થઈ ગયા એટલે હવે એવું થવા લાગ્યું કે એ પવિત્ર પ્રસંગો વિના પીડા થવા લાગી!

એક દિવસ એવો હતો કે તે સંતો પાસે બેસતો ન હતો અને હવે તેજ કહેતો થયો કે મારી પાસે કોઈ સંત આવશે?

આમંત્રણ આપવાથી સંતો તેમની પાસે ગયા. તેને કંઠમાં ભગવાનની કંઠી ધારણ કરાવી અને વધારે ભગવાનની યાદ આવે એવો પ્રયત્ન કરજો એવી ભલામણ કરી. ભગવાનના પ્રસંગો અને સંતોના પ્રસંગો સાંભળતા હોઈએ ત્યારે અંતરમાં મંદિરમાં આજ ભગવાન બિરાજમાન છે અને એજ ભગવાન મારા અંતરમાં બેઠા છે એવી મનમાં ધારણા કરવી. આટલું કહી સંતો વિદાય થયા.

જોયું હોય એ બનેલી ઘટનાને કેમ નકારી શકે. જે પુત્ર મંદિરમાં જવા સમય ન હોતો કાઠી શકતો એ આપો આપ મંદિરમાં આવતો થયો. હવે અનુભવમાં આવેલી વ્યક્તિઓને પૂછીએ કે જીવનમાં મંદિરની જરૂરીયાત ખરી કે નહીં? તો ત્યાં જનારી અને અનુભવ કરનારી વ્યક્તિ કહેશે કે મંદિરમાં રહેલી પરમાત્માની મૂર્તિ એ કોઈ અજબ છે.

જે ભૂમિ ઉપર ભગવાનને અનેક પ્રકારની સાધના કરીને પ્રતિષ્ઠિત કરાયા હોય અને અનેક પ્રકારના પ્રયોગો કરી આરાધનાને અને સાધનાને સફળ કરાઈ હોય એ દેવસ્થાનમાં બિરાજમાન કે એ મંદિરમાં બિરાજમાન ભગવાન સ્વામિનારાયણ કે ભગવાનના કોઈ પણ સ્વરૂપો અનેક પ્રકારની ઔષધિ પૂરી પાડે છે.

આજે જ્યારે શરીરના રોગો લોકોને એટલા પરેશાન નથી કરતા જેટલા માનસિક રોગો લોકોને પરેશાન કરે છે. માનસિક નબળાઈથી કે માનસિક રોગોથી પીડાતા લોકોને

માટે મહાકાય હોસ્પિટલ હોય અને મોટા કોઈ રાજવૈદ્ય હોય તો એ છે એક વાસ્તુશાસ્ત્રની વિધિ મૂજબ બનાવાયેલું ભવ્ય મંદિર અને ત્યાં વિધિ પ્રમાણે પૂજા આરાધના કરતા સાધકો અને સંતો.

મનના રોગોથી શરીરના રોગ વધારે વધે છે. જો મન સ્વસ્થ હોય અને નિરોગી હોય તો શરીર ઘાયલ હોવા છતાં જીવનમાં સુખ અને શાંતિ મળે છે.

શરીરના ઉપચારો કરવા સારા છે પણ એ કરતાં મનના ઉપચાર કરવા વધારે સારા છે અને એ ઉપચારો માટેનું કોઈ મોટું દવાખાનું કે મોટી હોસ્પિટલ હોય તો એ છે ભગવાનનું દિવ્ય મંદિર.

આવું દવાખાનું કે હોસ્પિટલ કેવળ માનવ ઉધાર માટે જ છે એટલું નહીં પરંતુ આ હોસ્પિટલમાં દરેક પ્રકારના ચેતન પ્રાણીઓ માટેની જગ્યા છે. એમને માટે કેવી હોસ્પિટલ હોય તો સારું કહેવાય અને એમને માટે શું શું કરવું જોઈએ. એ બધું શ્રદ્ધાની મહાન હોસ્પિટલ મંદિરમાંથી મળશે.

મિત્રો! ચાલો, આપણે લઘુતાગ્રંથિમાંથી કે મહત્તગ્રંથિમાંથી બહાર આવી હકીકત સમજી સમાજને કાંઈક ઉપયોગી ચીજ આપીએ.

૧૬. ભીતરનો ખજાનો

ઘણા દિવસો પહેલાં એક લોક વાયકા મેં સાંભળી છે. એ લોક વાયકા આજે મને બરાબર યાદ છે. લોકવાયકા સાચી હોય એવું નક્કી ન કહી શકાય પરંતુ ધરમૂળ ખોટી જ હોય એમ દાવા પૂર્વક પણ ન કહી શકાય. આ લોકવાયકા મને સાંભળવા મળી ત્યારે મને એમ થયું કે પરદેશમાં પણ લોકવાયકા આપણી માફક જ લોકોમાં ધરબાયેલી છે. લોકવાયકામાં લોકોને વિશ્વાસ પણ બરાબરનો છે. કોઈ કોઈ જગ્યાએ તો વાયકામાં લોકોનો અતિવિશ્વાસ જોવા મળે છે.

કોઈ કોઈ તો બીજાને અંધવિશ્વાસથી હટાવાના અને નવી ચેતના આપવાના આંદોલનો કરે છે અને સ્વયં વધારે ને વધારે અંધવિશ્વાસમાં જકડાઈ જાય છે એ જોઈ શકતા નથી. કહેવાતા એજ્યુકેટેડ લોકો પણ આ માર્ગથી બાકાત રહેતા નથી.

આશરે ચારસો વર્ષ પૂર્વે સ્પેનના દરિયાકિનારે એક વહાણ ડૂબી ગયું. વહાણમાં કરોડોની સમૃદ્ધિ ભરેલી હતી. ભગવાને કોણ જાણે કેમ કર્યું, તે કોઈની કલ્પનામાં નથી આવતું. એ વહાણ મોટા મહાસાગરમાં નહીં અને દેશના કિનારે આવતાં ડૂબી ગયું.

લોકો આજ દિવસ સુધી કહેતા રહ્યા છે કે એ વહાણમાં અઢળક સમૃદ્ધિ ભરેલી હતી. ચારસોથી પાંચસો કરોડની સુવર્ણ મુદ્રાઓ એ વહાણમાં ભરેલી હતી. આ લોકવાયકા જો સાચી હોય તો આજે સ્પેન પાસે કેટલી સમૃદ્ધિ થાય? આ કેવળ લોકવાયકા કે હકીકત એના વિષે કોઈ જાહેરમાં “અરે આતો કેવળ વાયકા છે. એતો ખોટી ભ્રમણા છે” એમ કહેવાની કોઈની હિંમત ચાલતી નથી અને કોઈ હિંમત કરતો નથી.

મફતનો માલ લેવા કુંગાળ પ્રયત્ન કરે એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ ગંજાવર માલમિલકત ધરાવતા અબજો પતિ પણ મફતનો માલ લેવા ખચકાતા નથી. સમાજને જીવતદાન આપનારા અને મહામાનવીનું બિરુદ લગાવી ફરતા દાદા કે દાદી અને દીદી કે દીદા મફતની સંપત્તિ હડપવામાં કોઈ જાતનો સંકોચ અનુભવતા નથી. સમાજના ગુરુ, સંતો કે શિક્ષકો, જો સમાચાર સાંભળે કે અહીં તહીં મફતનું મળે છે તો તે ઉપાડવા કે કબ્જે કરવા તરત ત્યાં પહોંચે છે. દેહના કે આત્માના દર્દીને નવું ચેતન અને જીવન આપનારા સર્જનો મફતનો માલ લેવા વિના આમંત્રણે પહોંચી જાય છે.

આ ડૂબેલા વહાણની લોકવાયકા વાંચવા જેવી છે અને ખરેખર બહુ રસિક છે. સાગરને કિનારે કે સાગરમાં દટાયેલા અણમોલ ખજાનાને ખોળી કાઢવા જે પ્રયત્નો કરાયા એ કહાણી વાંચવામાં ખરેખર મોજ આવે એમ છે. આ પારકા અને દટાયેલા અણમોલ ખજાનાને જપ્ત કરવા સાહસવીરોએ કસબમાં કે મહેનતમાં કોઈ જાતની ઊણપ રહેવા

દીધી નથી. અનેક મફતિયાઓએ અનેક ટેકુનિકો અજમાવી. અનેક બૌદ્ધિક વિદેશીઓને માનભેર બોલાવી પ્રયત્નો કરાયા.

આજે એમ કહેવાય છે કે હજુ સાહસવીરોને અને મફતિયાઓને સંતોષ થયો નથી. ‘આ લોકવાયકા ખોટી હોઈ શકે નહીં કારણ કે આપણા દેશના વહાણવટીયાઓએ વિદેશોમાંથી અઢળક માલમિલકત ઊઠાવી આપણા દેશમાં ઠાલવી છે અને આમાં છેલ્લે કાંઈક સાગરે છેડતી કરી અને બધું સાગરમાં ગાયબ થયું, પણ છે, અને એ વાત હકીકત છે.

મફતનું લેવા બધા બધું કરી શકે છે. આ લોકો હવે તો આકાશ અને પાતાળ ભેગું કરવામાં અને એક કરવામાં પાછળ રહ્યા છે, છતાં હજુ સંતોષ નથી.

એ સ્પેનના લોકોને કાંઈ મળે ન મળે એ પ્રકૃતિ જાણે પણ આત્માની ભોમકામાં રહેલો મહાસાગર સમૃદ્ધિથી ખીચોખીચ ભરેલો છે. સુવર્ણની મુદ્રાઓથી ઊભરાય છે. અણમોલ અનેક ખજાનાઓ મૂર્તિમંત આ સાગરે પોતાના પેટમાં ધરબી રાખ્યા છે. જે કોઈ મેળવવા ઈચ્છતો હોય એને સહેજમાં આપી દે છે. એ સાગર કોઈ મરજીવાને શોધે છે. જો કોઈ મરજીવો મળે તો પોતાના પેટાળમાં સંગ્રહ કરેલી સમૃદ્ધિ તાત્કાલિક આપી દે છે.

ખેદની વાત છે કે સાચી દિશામાં પ્રગતી કરનારા સાહસવીરો ઓછા છે અને મફતિયા તો ક્યાંય નજરે ચઢતાય નથી. એજ સમજાતું નથી કે આ દિશામાં લોકોનું ધ્યાન કેમ જતું નહીં હોય?

સાગરને કિનારે તો ઘણા ઊભા છે પરંતુ કોઈ આત્માની લોકવાયકાને સાંભળતું નથી. સાચા પુરુષાર્થી આ દિશામાં થોડો પણ પ્રયત્ન કરે છે તો તે ઘણું સંપાદન કરે છે. આપણે સાગરને કિનારે ઊભી આ બધું નજરે નિહાળીએ છીએ તો પણ આપણું મન આવી અંતરની સનાતન અને અણમોલ સમૃદ્ધિ ઝડપવા લલચાતું નથી. આ વાત પાછળ કાંઈક રહસ્ય હોવું જોઈએ.

ભીતરનો ખજાનો ગજબનો છે. એની કોઈ સીમા નથી. એનો કોઈ માપ નથી. એની કોઈ ગણતરી નથી.

એને પામવા કરાયેલો પરિશ્રમ પણ અનન્ત ફળ આપે છે. કરાયેલા પરિશ્રમની એક એક પળ પણ અણધાર્યા ફળ આપે છે છતાં એ તરફ ગમન કરાતું નથી.

આશા રાખીએ કે કોઈક કરશે અને સમૃદ્ધિનો લાભ ખીજાને આપશે.

૧૭. પથ નિર્માણ

સંતો અને શાસ્ત્રોએ ષડ રિપુઓના પ્રભાવનું વર્ણન કરેલું છે. એ રિપુઓ માણસને કેવા પરેશાન કરી શકે છે એ વિષે અનેક પ્રસંગો વાંચવા સાંભળવા મળે છે. એ રિપુઓની કેટલી શક્તિ અને તાકાત છે એ પણ વાંચનથી અને એ શત્રુઓને લડતા જોઈને સમજી શકાય છે.

તે દોષો કે શત્રુઓ આપણને પોતાના ગુલામ બનાવે છે. પોતાની ઈચ્છા મૂજબ માણસને વર્તાવી માણસને નપુંસક કરી દે છે. ષડ શત્રુથી નમાલો બનેલો માણસ જીવનમાં કાંઈ કરવા સમર્થ થઈ શકતો નથી.

આપણને આ છ શત્રુઓ કેવા પરેશાન કરી શકે છે એ જો સમજાય તો સામનો કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પરંતુ જો ચાલો ચાલ સત્સંગમાં આવે, સત્સંગનો પૂર્ણ લાભ લે નહીં, કથા વાર્તામાં બેસે નહીં અને આત્મચિંતનમાં સમય વ્યતીત કરે નહીં તો છ રિપુઓ દરેકને કેવા હેરાન કરે છે એ સમજાતું નથી અને એના વિષેની વાર્તાઓ પણ ગળે ઊતરતી નથી.

કોઈ એક દોષની વાત કરીએ તો જગતમાં કોઈ વ્યક્તિ ન હોય કે જેમાં દોષ ન હોય. મનુષ્ય માત્રમાં દોષો છે. આપણે એ તો કબુલ કરીએ છીએ, પણ એનું અર્થઘટન એવું કરીએ છીએ કે મારા સિવાય બાકીના મનુષ્યમાત્રમાં એ દોષો છે. આવા, ભુલ ભરેલો અર્થ સમજીએ એથી નુકસાન કોને થાય છે એ કોઈક જ સમજવા પ્રયત્ન કરે છે.

કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર વગેરે વિકારોને લીધે આપણે જેટલું દુખ સહેવું પડે છે, જેટલું નુકશાન વેઠવું પડે છે અને જેટલી બરબાદી વહોરવી પડે છે એટલી બરબાદી, નુકસાન અને દુઃખ કોઈ નીચ અને ત્રાસવાદી, લાલચુ અને લંપટ અને સ્વાર્થી અને પાખંડી સમ્રાટથી પણ વહોરવી નથી પડતી.

અર્થાત્ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર આ દોષોથી જે કાંઈ વેઠવું પડે છે એમની કોઈ સીમા નથી. અરે! આટલું દુઃખ કોઈ એક માનવ સમાજ સાથે મળીને આપણને દુઃખી કરી શકે નહીં.

મારે એ વાતનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું જોઈએ કે જો આ દોષોને સમજતાં આવડે તો આ દોષો આપણો ભવ સુધારી દે. આપણો વંશ સુધારી દે. આપણી જિંદગી શાશ્વત કરી દે.

હવે આપણે એ જોઈએ કે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સરના ગુલામ બનવાથી કે તેને આધીન થવાથી સૃષ્ટિના કાયદાઓ, મનના માનેલા ધર્મો બદલાતા નથી પરંતુ જે લાભ મળવો જોઈએ તે ખોવાઈ જાય છે. જેમ બેદરકાર રહેવાથી લખપતિ શેઠ ભીખ માગતો થઈ જાય એમ દોષોના ગુલામ થવાથી લાભ ગુમાવીને ગેરલાભ ઊઠાવીએ છીએ.

કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર કોને કેવી રીતે ફસાવે છે એ જોવા કરતાં જો આપણે એ જોવા પ્રયત્ન કરીએ કે એ બધા મને કેમ અને ક્યાં ફસાવે છે તો ખરેખર કેવળ મને નહીં પણ બધાને બહુ લાભ થાય છે. વ્યક્તિ જો પોતાના વિકારોને તાબામાં લેવાનો કે તેને સમજવાનો પ્રયત્ન કરે તો સહેજે સહેજે આવનારાં અનેક દુઃખો સહેજે સહેજે નાશ થઈ જાય છે.

નિયમિત જેમ કોઈ વ્યક્તિ પોતાના જીવનમાં કરતાં નાનામોટા કૃત્યોનું અને બનાવોનું અવલોકન કરે તો સાચો અને ભ્રષ્ટ માર્ગ તેને સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે. આવનારાં દુઃખો કે સુખો પહેલેથી કાંઈક અંશે સમજી શકાય છે.

આપણે સારા સારા ગ્રંથો વાંચીએ, મોટા મોટા પુરૂષોના ચરિત્રગ્રંથો વાંચીએ, પણ તે બધાનો ઉપયોગ આપણા જીવનમાં ન કરી શકીએ તો તે વાંચનથી શો લાભ થશે? કશો લાભ થશે નહીં. આપણે વાચન કરીએ પણ સુક્ષ્મદૃષ્ટિથી વિચાર ન કરીએ અને શ્રવણ કરીએ પણ વિવેક ન રાખીએ તો અણમોલ લાભ લઈ શકીએ નહીં.

આપણો પ્રયત્ન અને પરિશ્રમ ભારરૂપ થયો કહેવાય જો પરિશ્રમ પછી કોઈ લાભ ન હોય. વૈદકિય ગ્રંથો ભણીને કે વાંચીને કોઈ પોતાના રોગનું નિદાન ન કરી શકે કે રોગ દૂર ન કરી શકે કે પોતાના રોગને સમજી ન શકે તો એ પુસ્તકીય જ્ઞાનથી શું અર્થ સરશે? જે કાંઈ જાણીએ કે શ્રવણ કરીએ તેને સમજી પોતાનો પથ નિર્માણ કરીએ કે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સરને સમજી તેને સહકારે પોતાનો માર્ગ નિર્માણ કરી શકીએ તો એ આપણું જીવન સાર્થક કહેવાશે.

ઈતિહાસ અને તત્ત્વજ્ઞાનનાં વાંચનથી આપણે પોતાના જીવનને ઉત્તર કરી શકીએ કે જીવન જીવવાની કેડી નિર્માણ કરી શકીએ તો સંસારિક જીવનમાં અનોખી પુષ્પની સુવાસ લઈ શકીએ. દોષોના ગુલામ થવાથી જેને પાયમાલી વેઠી છે અને દોષોનો સદુપયોગ કરવાથી સિદ્ધિ મેળવી છે એ જાણીએ તો દોષોના ત્રાસથી પણ જીવનમાં પથનિર્માણ કરી શકીએ.

જેમ વાંચન કે શ્રવણ ભલે મનોરંજન કરનારું હોય પણ જીવનને ઘડનારું હોય તો વધારે યોગ્ય કહેવાશે. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર આ ભલે દોષો કહેવાતા હોય પણ જો તેને સમજાવી જીવન ઘડતરમાં ઉપયોગ કરીએ તો દરેક જાતની પ્રવૃત્તિ સિદ્ધી કહેવાશે.

સિદ્ધ સાધકના સહારે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર એ દોષોને પણ જીવન ધન્ય બનાવી શકાય છે. જો કોઈ સાધકના માર્ગદર્શન હેઠળ પોતાનો જીવન પ્રવાહ હોય તો એ દોષોથી મહાફળ સાંપડે છે.

જેમ સંત અને સાધકના રક્ષણમાં કરેલો ક્રોધ પંચમહાપાપથી મુક્તિ અપાવે છે અને જેમ કોઈ રાજા પોતાના રાષ્ટ્રના વિકાસમાં પોતે લોભથી જીવન જીવે અને રાષ્ટ્રનો વિકાસ કરે તો તે લોભ મહાયશ અપાવે છે તેમ આ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર પથપ્રદર્શક પ્રમાણે ખેડવામાં આવે તો અનંત ફળ અપાવે છે.

દોષોનો તિરસ્કાર કરવો એ કરતાં દોષોને સમજી તેને સદ્ગમનમાં પ્રવર્તાવવા એ એવું કામ થશે કે જેની પ્રસંશા જગ સદા કરતું રહેશે, જેમ કોઈ વિદ્યાર્થી અભિમાની અને અહંકારી ખૈયાખત્રી જેવો દુર્જન માણસ હોય અને તેને બ્રહ્માનંદ સ્વામી જેવા સંત મળે કે સાક્ષાત્ ભગવાન સ્વામિનારાયણ મળે તો કેવલ ખૈયોખત્રી સુધરી જાય એટલું નહીં પણ માંડવી જેવું કોઈ ગામ સુધરી જાય અને તેનો વિકાસ થઈ જાય.

૧૮. મન પોતાને રવાડે ચઢાવે!

વીતેલા ભવની કોઈ વાત કરી શકે નહીં. હવે પછી ભોગવવાના ભવની પણ કોઈ સચોટ હકીકત બતાવી શકે નહીં. આવતી કાલની પણ કોઈ વાત ખરી કરી શકે નહીં.

આપણે જ્યારે ખરું અધ્યયન કરીને જોઈએ તો કાંઈક ખ્યાલ આવે કે વ્યક્તિને કોના કારણે અને કેવી કઠણાઈ ભોગવવાની છે. એ પણ બધાને જાણ હોતી જ નથી. લાખોમાં કોઈકને જ થોડી ખબર હોય છે કે કેવી જિંદગી તેને ગાળવી પડશે અને કેવી મને ગાળવી પડશે.

વડીલોએ જે મિલકત સંપાદન કરી હોય એ મિલકતના પુત્ર અને પૌત્ર જેમ વારસદાર થાય છે તેમ તેમણે જે કોઈ પૂર્વે અનર્થ અને અત્યાચાર આચર્યા હોય તેમના પણ વંશને વારસદાર થવું પડે છે.

આપણે આજે મનની વાત કરવાની છે કે મન પોતાને કેમ રવાડે ચઢાવે છે છતાં થોડી વિગતવાર વાત સમજીએ તો વધારે સંતોષ થાય.

કોઈ ખેડૂત શિયાળુ પાક પોતે લઈ તરત ઉનાળુ પાક લેવા જમીન બીજાને આપે તો તે નવો ખેડૂત ભલે કાંઈ જાણતો ન હોય તો પણ તેને તે જમીનમાંથી જે મળે તે સહન કરી નિભાવી લેવું પડે છે. જો જમીનમાંથી એવો પાક લીધો હોય કે જેથી જમીન સોષાઈ જાય તો આવનારને તેનો દંડ ભોગવવો પડે. જો શિયાળુપાક એવો લીધો હોય કે જેથી જમીનને ખૂબ પોષક તત્વો મળે તો આગંતુક ખેડૂતને તેનો ખૂબ લાભ થાય છે.

એક સંસ્કારી અને ધાર્મિક વણિકની વાત જાણવા જેવી છે. માણસ કેવળ પોતે સુખી થાય એ હેતુ માટે કેવા ધંધા કરે છે અને જ્યારે ફળ મળે ત્યારે કેવો રડે છે એ જોઈએ ત્યારે આંખેથી આપણા આંસુ આવી જાય.

તે વણિક મનથી પવિત્ર અને આચારથી શુધ્ધ હોવા છતાં વિપરીત સંજોગોને કારણે કે નબળી સોબતથી તે કેવો અધાર્મિક અને મિથ્યાભાષી થઈ જાય છે એ અવશ્ય વિચાર માગી લે છે.

માણસ જો સમજ્યા વિના પોતાના મનને વશ થઈ ખોટે માર્ગે દોરાઈ જાય તો પોતે હેરાન થઈ જાય અને પરિવાર બરબાદ થઈ જાય. સમજણ વિના મન માણસને ક્યારે કેવે ઘોડે અને ક્યારે કેવે ગધેડે સવારી કરાવી દે છે, એ જાણ બુદ્ધિશાળી માણસને પણ થતી નથી.

એક એક પેની ભેગી કરી સો રૂપિયા એક દિવે પોતાના પુત્રને યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર આપવા માટે એકત્રિત કર્યા હતા. રૂપિયા ઘણાના હાથમાં ટકતા નથી અને ઘણાના હાથમાંથી ડગતા નથી. આ બિચારો માણસ એવો કે એક તો ગરીબ અને વળી પરંપરાથી

આબરૂદાર! હાથમાં બે પૈસા આવે એટલે ગમે તેમ કરીને પૈસા પગ કરી જાય. કદી ઘરમાં પૈસા ઠરીઠામ થઈને રહે જ નહીં.

હવે જ્યારે કપરો સમય આવે ત્યારે ક્યાંયથી કાંઈ મળે નહીં. એટલે આ બ્રાહ્મણને વિચાર આવ્યો કે જ્યાં ત્યાં ભટકી ભટકીને થાકું તોય પાંચ પૈસે મળે નહીં તો હમણા મહા મહેનતે આ માતબર સો રૂપિયાની જબરી રકમ ભેગી થઈ છે તો ચાલ, ‘ઓલ્યા શેઠીયા પાસે થાપણ રાખી આવું.’ એમ વિચારી તે દ્વિજ વાણિયા પાસે જઈ બે ચાર વર્ષ માટે રૂપિયા રાખવાની વાત કરી, એટલે તે શેઠીયાએ તેની વાત સાંભળી સાક્ષીની વાત કરી.

ગામમાં વૃદ્ધ વિધવા બાઈને બોલાવી તેની સાક્ષીમાં રૂપિયા સો શેઠની પેઢીમાં થાપણ પેટે રાખ્યા. આજ કાલ કરતાં ત્રણ વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયાં. પોતાના દીકરાને યજ્ઞોપવિત આપવાનો સમય આવી ગયો. યજ્ઞોપવિત સંસ્કારમાં જેટલું ખર્ચ કરવું હોય તેટલું થાય. એ સદ્ગૃહસ્થને મનમાં ઘણા કોડ તો હતા જ. એટલે ગામના દરેક લોકોને મારા દીકરાના યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર પ્રસંગે સારું ભોજન કરાવું એવો નિરધાર કરી રાખ્યો હતો.

દ્વિજ, પોતાના દીકરાના યજ્ઞોપવિત ઉત્સવ કરવા પોતાના જ થાપણ રાખેલા રૂપિયા શેઠ પાસે લેવા ગયો. સમજણ વિના સો રૂપિયાના હજારથી લાખ ભરવા પડે છે અને સમજણથી લાખ મળી જાય છે.

શેઠને પોતાના જ મને શેઠને રવાડે ચઢાવ્યો. શેઠને કમત સૂજી. મનમાં સચ્ચાઈ ગાયબ થઈ અને લુચ્ચાઈ ઓચીંતી ટપકી પડી. શેઠ પાસે આવી બ્રાહ્મણે જેવી સો રૂપિયાની વાત કરી કે તરત શેઠે તરત મુખોનમુખે પાઠ ચખાવી દીધો!

ઓલ્યા! મહારાજ! તમો આવા સારા માણસ થઈને મારા માથે ખોટો આરોપ નાખો છો? ક્યા ભવમાં તમે છૂટશો? તમારે તો બીજાને ભલામણ કરવાની હોય કે કોઈ ઉપર ક્યારે ખોટું મિથ્યા કલંક નાખવું નહીં અને તમે પોતે મારા જેવા પવિત્ર શેઠ માથે આવું જૂઠું કલંક નાખવા તૈયાર થયા? તમને જોઈતા હોય તો અત્યારે તમને રૂપિયા પાંચસો આપી દઉં પરંતુ તમે આમ મારી આબરુના કાંકરા કરો એ કેમ સહન થાય? મહારાજ! ભગવાન સહન નહીં કરે.

વણિકના મને વણિકને કેવે રવાડે ચઢાવ્યો? એનું પાપફળ કોને મળશે એ તો ભગવાન જાણે. વણિકને મળે તો તો સારું કહેવાય પણ તેનું ફળ પુત્ર પૌત્રને મળે તો?

અહીં શેઠના શબ્દોએ બ્રાહ્મણનાં અંતરને કોતરી નાખ્યું! દીલમાં દાવાનળ સળગી ઉઠ્યો. સંકટમાં ફસાયેલો બ્રાહ્મણ જલ્દી જલ્દી પોતાના સાક્ષી પાસે પહોંચી ગયો. બ્રાહ્મણ પોતાના સાક્ષી પાસે પહોંચે તે પહેલાં વિધવા બાઈને લાલચની લપેટમાં વાણિયાએ લઈ લીધી હતી.

બ્રાહ્મણ વિધવા બાઈ પાસે આવે છે ત્યારે માર્ગમાં મનમાં એક વિચાર આવ્યો કે સાક્ષી તરીકે કદી વિધવા બાઈને રખાય નહીં એમ નીતિમાં કહેલું છે. ભગવાન મારું ભલું કરે એની બુદ્ધિ ફેરવે નહીં. જો એની બુદ્ધિ ફેરવી નાખી તો મારે કમોતે મરવું પડશે.

બ્રાહ્મણ ધીરે ધીરે એ વિધવા બાઈ પાસે આવી પહોંચ્યો. બ્રાહ્મણને જોતાં એ ડોસી બોલી કેમ મહારાજ! ઘણે દહાડે પધાર્યા? કહો તમારી શું સેવા કરું? એમ કહી તેને આસન આપ્યું અને પીવા પાણી આપ્યું.

મહારાજને ક્યાં ખબર છે કે આ ડોસી આ નાટક શા માટે કરે છે. મહારાજને ક્યાં ખબર છે કે ડોસી લાંચમાં લપેટાઈ ગઈ છે. તેણે તો મોકો જોઈ ડોસીને વાત કરી કે ઓલ્યા વાણિયામાં પાપ ભરાઈ ગયું છે. મારા રૂપિયાની અનામત તેની પાસે હોવા છતાં મારી લાજ લીધી. મને મહેણું માર્યું કે મહારાજ! તમે મારા માથે મિથ્યાપવાદ આરોપો છો? હવે હું ક્યાં જાઉં? હવે તમે મને ઉગારી શકો એમ છો.

લાંચની લપેટમાં આવતા માણસો શું કરે છે તેનું આ ઉદાહરણ બ્રાહ્મણને જીવનમાં જોવા મળ્યું ન હતું. લાંચમાં આવતા દિવાન પણ ભાન ભૂલી જાય છે. લાંચનો બુરખો પહેરાઈ ગયો તો સ્થાન અને સત્તા બધું ભૂલાઈ જાય છે. લાંચમાં આવતાં કોઈ બની બેઠેલો મહારાજ કે પછી મહારાજી, મહારાજ કે પછી. . ., બધું જ ભૂલી જાય છે!

ડોસીએ કહ્યું કે મહારાજ! એ વાણિયાને કોણ સમજાવે? મને તો એ વાતની કાંઈ ખબર નથી. બ્રાહ્મણે કહ્યું કે મા! તમે તો સાક્ષીમાં હતાને? ના ભાઈ ના. મને કાંઈ ખબર નથી. મને તમે ક્યાં પાપમાં નાખો. હું કોઈ આવા લફરામાં પડતી નથી અને કોઈ પાપ મને લાગે એવું કાંઈ કરવા માંગતી નથી.

મહારાજના અંતરમાં ફાળ પડી. કોઈ અંગ કાપો તો લોહી ન નીકળે એવો થીજી ગયેલો ચહેરો અને બધાં અંગ! ૨૬ જાન્યુઆરી ૨૦૦૧ના જેવો ભારે ભૂકંપ થયો હોય અને નગર ભેંકાર બની ગયું હોય, જ્યાં મૃતશરીર ચગદાયેલાં પડ્યાં હોય અને પોતાનો બધો પરિવાર કાટમાળમાં ચગદાઈ ગયો હોય, ત્રણ ત્રણ દિવસ લગણ કોઈ સબંધીનું એક મૃત શરીર હાથ ન આવ્યું હોય અને જેવી નિરાશા અને હતાશા અંતરને પાગલ બનાવી દે તેમ આ બ્રાહ્મણના અંતરમાં થઈ આવ્યું! જીવનમાં કદી કોઈનો એક પૈસો પચાવ્યો ન હતો, છતાં પોતાની સંગાથે આવું?

મહારાજ પોતાના પાટવી કુંવરનો યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર કરી શક્યા નહીં. બે ચાર વર્ષો વ્યતીત પથારીવશ પડ્યા રહ્યા. અકાળે વૃદ્ધાવસ્થાએ ડેરો જમાવ્યો. કાળ આવી મહારાજને ધર્મપુરીમાં લઈ ગયો.

યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર અને લગ્નવિધિ કરાવ્યા વિના બ્રાહ્મણનું મોત થયું હોય તો શેઠ અને વિધવાનારીના ફટકાથી થયું. પવિત્ર બ્રાહ્મણને શેઠીયાએ અને વિધવાનારીએ કમોતે

મોત અપાવ્યું. મનના રવાડે ચઢેલાં નરનારીના કારણે એક બ્રાહ્મણ અકાળે કાળને ભેટ્યો.

બ્રાહ્મણપુત્રનાં પાછળથી નાતના કોઈ લોકોએ સર્વવિધ કરાવ્યો પણ. . .આ પવિત્ર બ્રાહ્મણને કમોતે મરાવનાર વાણિયો અને એનો પરિવાર તથા વિધવા ક્યાં અને કેવાં ભટકાણા? એ જાણવું બહુ અગત્યનું છે.

મનને રવાડે ચઢેલાં બે પાત્રોએ પરિવારને પરિણામમાં શું આપ્યું? વાણિયા પાસે સંપત્તિ ઘણી હતી અને પરિવાર સારો હતો. પણ અચાનક એવું બન્યું કે વણિકનો મોટો છોકરો બીમાર થયો. ઉપચારો કરાવ્યા. અનેક વૈદ્યોને ઘેર બોલાવ્યા. મંત્ર તંત્ર જાણનારાઓને બોલાવ્યા. જેમ ઉપચાર થાય તેમ પીડા વધે. ન કોઈ દવા કામ લાગે કે ન કોઈ મંત્ર તંત્ર કામ લાગે.

બે વર્ષમાં રૂપિયા ૫૦૦૦નો ખર્ચો કરાવી રીબાઈ રીબાઈને મરણ પામ્યો! જીવન જીવ્યો હોત તો કાંઈક સંતોષ થયો હોત! વાણિયાના આંખમાં આંસુ આવ્યા કારણ કે મોભી તો ગયો પણ હજુ કર્મે પીછો ન છોડ્યો. ચારે દિકરા પીડાઈ પીડાઈને યમપુરીમાં ગયા. વિધવા બનેલી ચારે ચાર પુત્રવધુઓ પણ વંધ્યા થઈ. પરિવારમાં આવી ઉપાધી આવી પડે ત્યારે વ્યક્તિની આંખ ઉઘડે છે, પરંતુ ત્યારે તે શું કરી શકે? કાંઈ ન કરી શકે.

એક બ્રાહ્મણના સો રૂપિયાનું આવું ફળ હોય? ના, આવું ન જ હોય. વાણિયાએ બ્રાહ્મણના સો રૂપિયા ન હોતા લીધા પણ તેના આત્માની પવિત્રતાને બદનામ કરી પંચમહાપાપ અંતર્ગત ત્રણ ત્રણ મહાપાપ કર્યાં હતાં. ચોરી કરી, મિથ્યાપવાદ નાખ્યો અને રીબાવી રીબાવી હત્યા કરી.

ભગવાનનો પવિત્ર ભક્ત હોય અને નિર્દોષ બ્રાહ્મણ હોય એવા એક બ્રાહ્મણની કેવળ હત્યા કરવાથી સો બ્રહ્મહત્યા જેટલું પાપ લાગે છે. અહીં તો ત્રણ ત્રણ પાપ કરવામાં આવ્યા.

વણિકને અને પરિવારને જે ભોગવવું પડ્યું એ આપણે ન ભોગવવું પડે એવો પ્રયત્ન કરીએ. વિધવા ડોસીને કોઈ પાણી આપનારો ન રહ્યો. એને કેવળ પચીસ રૂપિયા લાંચમાં મળ્યા હતા. મૃત્યુ પછી પણ કરેલા કરમથી છૂટકારો ન મળ્યો.

કેવળ મનની અજ્ઞાનતાને કારણે જે ભોગવવું પડે છે એ અજ્ઞાનતાને આપણે સંતસમાગમે દૂર કરીએ. સાગરને કિનારે આપણે જ્યારે ઊભા છીએ ત્યારે આવી ઘટનાઓ જોઈ અંતરના મહાસાગરમાં ડૂબકી મારી અમૃતરસ માણીએ.

★ બહારનો વેશ નિવૃત્તિપરાયણતાનો હોય અને અંતરનો વેશ વાસનાથી કલુષીત હોય તો તો મૂવા ટાણે એજ અંતરનો કલુષીત વેશ ફરી બહાર આવે છે અને એ આત્માનું ભુંડું કરી નાખે છે. ભરતજીના જીવનમાં ડોકીયું કરીએ તો તેનો અંતઃકાળ જીવનનું સમ્પૂર્ણ વૃતાંત સ્પષ્ટ બતાવે છે. અંતઃકાળે મૃગનું બાળક સ્ફુરી આવ્યું તો સ્વયં ભરતજી મૃગને આકારે થઈ ગયા. લોકો એમ માનતા હતા કે ભરતજીનું અતિશય સારું થયું છે પણ ખરે ખર લોકોનું એ માનવું કેટલું ભૂલ ભરેલું હતું એતો કોઈક ભાગવત જ જાણતા હતા.

★ ભગવાનથી જ સર્જાયેલા લોકોને મહેનત કરતાં કાંઈ મળે ન મળે એ તો પ્રકૃતિ જાણે છે પણ આત્માની ભોમકામાં અનેક રહેલા મહાસાગર છે અને તે સમૃદ્ધિથી ખીચોખીચ ભરેલા છે. સુવર્ણની મુદ્રાઓથી તે ઊભરાય છે. અણમોલ અનેક ખજાનાઓ મૂર્તિમંત સાગરે પોતાના પેટમાં ધરબી રાખ્યા છે. જે કોઈ મેળવવા ઈચ્છતો હોય એને સહેજમાં આપી દે છે, પરંતુ એ સાગર કોઈ મરજીવાને શોધે છે. જો કોઈ મરજીવો મળે તો પોતાના પેટાળમાં સંગ્રહ કરેલી રાખેલ સમૃદ્ધિ તાત્કાલિક આપી દે છે.

॥ સમાપ્તોયં સાગર કિનારે પ્રથમ પુસ્તકમ્ ॥